

TARTU ÜLIKOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Kultuurhariduse osakond

Kunstide ja tehnoloogia õpetaja

**LOOMINGULISE VALDKONNA ESINDAJATE ARUSAAMAD LOOVUSEST JA
LOOVUSE TOETAMINE PÕHIKOOLI ÕPPEKAVAS**

Magistritöö

Sandra Porovart

Juhendaja: PhD Mart Soobik

MA Piret Viirpalu

Kaitmisele lubatud .....

(Mart Soobik)

.....

(Piret Viirpalu)

Tartu 2018

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	3
1. LOOVÕPE.....	5
1.1. Loovuse teoreetilised lähtekohad.....	5
1.2. Loovust toetav koolikeskkond.....	7
1.3. Loovus ja kunst.....	9
1.3.1 Innovaatiline loov disainiprotsess.....	11
2. VÄLISRIIKIDE LOOVUSALASED UURIMUSED.....	13
2.1. Soome uuring	13
2.1.1. Tulemused	14
2.2. EL-27 uuring.....	16
2.2.1. Tulemused.....	16
3. LOOVUS RIIKLIKUS ÕPPEKAVAS	19
3.1 Ainekavad.....	20
3.1.1 Kunst.....	21
3.2 Soovitused ainekavade täiendamiseks.....	26
4. EMPIIRILINE LOOVUSUURIMUS	30
4.1 Metoodika.....	30
4.2 Uurimuse planeerimine.....	30
4.3 Valim.....	31
5. TULEMUSED.....	32
5.1 Kunstnike, õpetajate ja inseneride võrdlus.....	32
5.2 Kunstnike võrdlus töökogemuse ja soo põhjal.....	39
5.3 Avatud küsimused.....	42
ARUTELU.....	46
KOKKUVÕTE.....	49
SUMMARY	52
KASUTATUD KIRJANDUS	54
LISAD.....	56

SISSEJUHATUS

„Loovus, see on harjumus otsida uusi viise, et näha võimalusi, mida teised ei näe. See on harjumus riskida, kui teised seda ei julge. See on harjumus seista oma väärtuste ja uskumuste eest – julgus eristuda massist. Ja see on harjumus leida tee väljakutsete ning takistuste ületamiseks” - Robert Sternberg. (Ojakäär, 2016)

Käesoleva magistr töö eesmärgiks on loovusõppest teadlikkuse tõstmine ja selle intensiivsem rakendamine koolides. Magistr töö aktuaalsus seisneb selles, et loovusest räägitakse meie tänapäeva pidevas muutuv ühiskonnas väga palju. Millistele loovuse aspektidele peaksime aga tähelepanu pöörama noorte õpetamisel ja kasvatamisel koolis. Uurimuse laiem eesmärk oleks tuua loovus kõikidesse kooliastmetesse ja edasisse töö ellu.

Magistr töö ülesandeks on uurida ja analüüsida, mida arvavad loomingulise valdkonna esindajad loovusest meie ühiskonnas ja tänapäeva põhikoolis. Kuna küsitlus on läbi viidud analoogse uurimustöö alusel Soomes, siis samuti saame võrrelda, mida arvavad sama valdkonna esindajad Soomes. Millised on valdkondade esindajate soovitusel ja ettepanekud (tulenevalt uurimusest), kuidas täiendada kooli õppe- ja ainekavasid koolides loovuse paremaks avaldumiseks. Sarnane uurimus viidi läbi ka põhikooli õpetajate ja inseneeria valdkonna töötajate seas. Nende antud tulemusi selles töös põhjalikult ei kajastata, kuid kõigi kolme rühma võrdlus on vähesel määral välja toodud.

Uurimisprobleemiks on, et loovuse mõistet käsitletakse aine- ja õppekavades liiga üldsõnaliselt. Loovust mainitakse pidevalt, kuid kuidas seda praktiliselt rakendada ja kuidas see peaks põhikoolis avalduma, seda kajastatakse vähem. Loovõpe peab olema kättesaadav ja arendatav nii ühiskonnas kui põhikoolis. Loovust, meie ühiskonnas, saaks rakendada kõikides valdkondades ning oluline on, et juba koolilõpetajad oleksid loovalt mõelda ja tegutseda julgevad noored. Antud magistr töö muudaks loovusest arusaamise aine- ja õppekavades kitsamaks ja tähenduslikumaks ning tooks välja konkreetsed ja praktilised soovitusel, kuidas loovust koolis rakendada.

Enne uurimuse alustamist püstitati järgnevad uurimusküsimused:

- 1) Loovkirjanduse uurimine. Magistritöö kajastab loovuse teoreetilist tausta ning selleks kasutatud kirjandust.
- 2) Kuidas täiendada õppe- ja ainekavasid, et loovus avalduks põhikoolis paremini? Aine- ja õppekavades on loovus mõistena välja toodud, aga kuidas seda reaalselt praktiliselt rohkem kasutada ja õpilasteni viia, et kõigil oleks võrdne võimalus oma loovuse arendamiseks ja rakendamiseks. Samuti on ainekavas välja toodud kunsti eesmärgid ja tulemused, aga kuidas nad on üksteisega vastavuses, tuleb analüüsida, mis on oluline ja mis vajab täiendamist, ning kas kunsti õppekavast saab õpetaja teada, mida ja kuidas saab õppeaines rakendada loovaid ülesandeid?
- 3) Mida arvavad loovusest meie ühiskonnas ja põhikoolis loomeinimesed? Teatavasti peaksid selle valdkonna esindajad teadma kõige täpsemalt, mis on loovus ja kuidas see väljendub.
- 4) Soome ja Eesti õpetajate, inseneride ja loomeinimeste võrdlus, kuidas käsitletakse loovust koolis. Kahe uuringu tulemuste võrdluse põhjal saab esitada sarnaseid ja erinevaid seisukohti.
- 5) Millised on loomeinimeste soovitusel loovuse avaldamiseks? Aluseks võtan loomeinimeste isiklikud kogemused, mida nad uuringus jagasid.

Magistritöö koosneb viiest peatükist. Magistritöö esimeses peatükis käsitlen loovuse teooriat üldisemalt, kajastan milline on loov keskkond ning loovuse ja kunsti seos. Teises peatükis annan ülevaate kahest eelnevalt läbi viidud loovusuuringust, tutvustan seal hulgas ka Soomes toimunud uuringut. Kolmandas peatükis annan ülevaate loovuse kasutamisest aine- ja õppekavas, keskendudes kunsti ainekavale. Neljandas vaatlen korraldatud loovusuuringut. Töö empiirilises osas annan ülevaate valimi moodustamisest, andmete kogumisest ja analüüsi meetodikast. Viiendas peatükis tutvustan uuringu tulemusi ja vastuseid.

Terves magistritöös võtan aluseks saadud uuringu tulemusi ja loomevaldkonna inimeste arvamusi ning ettepanekuid. Loovuse uurimusliku osa jaoks viidi 2017.a detsembris läbi veebipõhine küsitlus Eestis tegutsevate loomeinimeste seas. Uurimuse valimisse kuulusid loomeinimesed: kirjanikud, muusikud ja kunstnikud. Uuring viidi läbi ka õpetajate ja inseneride seas, kelle tulemusi võrreldakse hiljem. Uurimuse tulemuste põhjal koostatakse üldine hinnang.

1. LOOVÕPE

1.1 Loovuse teoreetilised lähtekohad

Loovusel on palju erinevaid teooriaid ja definitsioone. Sama palju on erinevaid soovitusi ja ettepanekuid, kuidas loovust arendada ja märgata. Nagu heal lapsel mitu nime, on ka loovuse mõistel erinevaid lahtiseletusi – „võime luua midagi, mis on nii unikaalne kui kasulik“, „võime mõelda ettekujutavalt (imaginatively) ja originaalselt“, „uute ja ebatavaliste ideede arendamine“, „mentaalne ja sotsiaalne protsess, mis hõlmab uute ideede avastamist või uute seoste leidmist olemasolevate ideede vahel“ (Semidor, 2010). Me võime kasutada ühte üsna laialt levinud definitsiooni: loovus on kujutluse rakendamine, et luua midagi originaalset ja väärtuslikku (Eiland, jt). Igal juhul on loovus midagi enamat, kui lihtsalt võime midagi luua. Tähtis on luua seoseid ja julgeda mõelda uudset, originaalset ja väärtuslikult. Loovust näitab ka probleemide lahendamine igapäevaelus. Probleemide looval lahendamisel on edukamad need, kes on sisemiselt motiveeritud (Heinla, 2002:17). Loovus on kui inimkapital, vaimne ressurss äris ja riigikorras mis tõstab füüsilist heaolu, majanduslikku õitsengut; annab uusi käsitlusi, muutes seeläbi pidevalt keskkonda ning sätestab uusi kriteeriume otsustamiseks hilisemate lahenduste üle (Heinla, 2018). Tänapäeval ei vaja me enam pähetuubitud faktide varamut, sest meil pole väljatöötatud vastuseid homsetele väljakutsele. Tänapäeval vajame just sellist dünaamilist ja igas olukorras kohanevat tööriista nimega loovus. (Ojakäär, 2016)

Ometi on sageli tunne, et paljudest inimestest on loovus ja loovalt käitumine ning mõtlemine justkui mööda läinud. Õpetajapraktika käigus nägin palju, et õpilased, kes ei olnud loovad ja ei olnud ka ise valmis loovalt tegutsema jäetigi kõrvale ja õpetaja leppis sellega, et kõigile ei olegi antud. Õpetajal tihti ei ole isegi aega tegeleda selle 45 minuti jooksul ühe õpilasega, et arendada tema loovaid külgi. Tegelikult puuduvad lihtsalt piisavalt konkreetsed soovitusid ja ettepanekud, kuidas õpilaste loovust koolis arendada. Siinkohal on oluline, et ainult õpetaja üksi ei peaks õpilase loovust arendama, selleks peab olema toeks kogu kool ja kogu riiklik haridussüsteem. Samuti on õpilase loovuse arendamiseks oluline koht ka kodul ja sealne toetus.

Helsingi Ülikooli emeriitprofessor, üle 50 aasta ajuuuringutega tegelenud Matti Bergström väidab, et lapse õpiedu koolis sõltub tema loovusest. Loovus annab kätte trumbid, et laps tuleks elus hästi toime ja oleks edukas. Loovus, uute ideede teke, oskus teha valikuid, näha tervikpilti, luua seoseid ning valida väärtusi – need arenevad aju sügavaimas osas ehk ajutüves esimesel seitsmel eluaastal, jäädes mõjutama kogu elu inimese käitumist. Seega sõltub lapse edukus nii koolis kui ka tulevikus tööturul sellest, kuivõrd oleme andnud lastele võimalusi kasutada looduse poolt kingitud jõuvarusid – loovust, fantaasierikkust, võimet näha võimalusi, teha valikuid, olla initsiatiivikas. (Teder) Loovus on tänapäeval kõikjal tähelepanu keskmes. Mõistet “loovus” ei tohiks siiski kasutada ülemäära ega ka liiga laias tähenduses. Loovust tuleks määratleda vastavalt olukorrale ning oma vaatenurgast, st mis see on. Praegusel hetkel on olulisimaks tõusnud küsimus, kuidas peaks loovust arendama või õpetama. (Visanti, jt., 2006)

Loovusega seotud uuringuid ja teooriaid on sama palju kui loovuse definitsioone (Lisa 1). Eestis on loovusuuringutega tegelenud enim Eda Heinla, kellelt on ilmunud mitmeid loovusuuringutega seotud raamatuid ja artikleid. Alljärgnevalt toon kaks erinevat loovusteooria käsitlust, mida on Eda Heinla oma uurimustöodes kajastanud. Esimeseks on Robert J. Sternbergi ja Todd I. Lubardi (1996) investeringu teooria, kohaselt on loovad inimesed(creative people) võimelised ostma odavalt ja müüma kallilt. Odavalt ostmine tähendab selliste ideede ära tundmist ja kasutusele võtmist, mis on tundmatud ja hetkel mittetunnustatud, kuid omavad kasvavat potentsiaali. Loovisikule on omane odavalt ostetud ideega visalt töötada, vaatamata välisele vastupanule seni, kuni ta müüb idee kallilt. Vastavalt antud teooriale tagavad loovuse kuus erinevat, kuid omavahel seotud ressursi: isiksuse intellektuaalsed võimed(sünteesiv oskus näha probleeme uuel viisil ja vältida tavapärast mõtteviisi; analüütiline oskus ära tunda, mis ühes idees väärtuslik, mis mitte); praktilised ja sõnalised oskus, et veenda teisi inimesi antud ideed väärtuslikkuses, teadmised ja isiksuse omadused, motivatsioon ja sotsiaalne keskkond. (Heinla, 2002:18)

Teiseks eristab Hans J. Eysenck (1996) oma teoorias kaht loovuse mõistet: loovus kui iseloomujoon (ta nimetab seda iseloomujoont originaalsuseks), mis on mingil määral olemas kõigil inimestel, ja loovus kui saavutus. Eysenck teeb järelduse, et loovus kui saavutus on paljude faktorite korrutis. Ta jagab loovust kui saavutust mõjutavad faktorid kolme rühma (Lisa 2): – kognitiivsed tegurid (intelligentsus, teadmised, oskused), – keskkonnafaktorid (kultuurilised, poliitilised ja religioossed mõjud, haridus) – isiksuseomadused (sisemine motivatsioon, enesekindlus, loovus). (Koha, 2009) Eysencki käsitus põhineb lähtekohal, et loov mõtlemine on pigem uute seoste loomine vanade asjade vahel kui täiesti uute objektide leiutamine. Autori arvates on mõeldamatu, et uusi ei ole kuidagi omavahel seotud olemasoleva kultuuriga, tehnoloogiaga, uuendused sünnivad kahe varem tuntud nähtuse või seaduspärasuse ühendamise tulemusena. (Heinla, 2002:22)

Kokkuvõttes rakendame me oma loovust nii igapäevaelus, koolis ja tööl. Loovuse tekkimise aluseks on harjutamine, motivatsioon ning valmisolek luua ja näha midagi uut. Näiteks on igapäevaelus ka loovuse rakendamine see, kui muudame oma igapäevast liikumistrajektoori. Loov käitumine saab tekkida alles siis, kui inimene on rahuldanud oma esimesed füsioloogilised vajadused (Csikszentmihalyi, 2007).

1.2 Loovust toetav koolikeskkond

Loovust on võimalik toetada, sest me kõik oleme loovad omal viisil. Selleks, et lapsel tekiksid ideed, soov iseseisvalt ja entusiastlikult tegutseda, peab olema loovust toetav füüsiline ja psühhosotsiaalne keskkond (Teder). Keskkonnal on väga suur mõju arengule, sealhulgas loovuse väljendumisele. Sinna kuulub kindlasti füüsiline, vaimne, sotsiaalne, emotsionaalne ja eetiline keskkond (Reitav, 2014:8).

Kooli teeb heaks see, kui laps tahab sinna minna. Kui laps ei taha, siis tekib küsimus, miks see nii on. Keskkond peab olema turvaline, arendav ja huvitav, kuid samal ajal andma ka vabaduse ja loovuse võimaluse. Nagu kodudeski, ei ole soe, sõbralik ja hooliv keskkond

koolis sõltuv mitte niivõrd materiaalsete vahendite küllusest kui inimeste oskusest ja tahtest luua koht, kus tahetakse olla ja koos tegutseda. Kaasaegsed innovaatilised ettevõtted pööravad aina rohkem tähelepanu sellele, et nende töötajate töökeskkond arvestaks inimese vajadusi ja soodustaks loovust. Paljudes koolikeskkondades on selles suunas veel pikk tee käia. (Sutrop jt., 2016)

Paljud teoreetikud ja uurijad arvavad, et loovuse arendamisega põhikoolis on juba ammugi hiljaks jäädud, sama arvasid paljud uuringus osalejad. Arvati, et lasteaed on viimane võimalus, kus laps julgeb veel esmakordselt loovalt käituda, selle avaldamiseks on vaja õpetaja ja lapsevanema tuge. Kuid läbi raske töö on võimalik ka põhikoolis loovuse lukk lahti murda. See oleneb samuti õpetajast ning keskkonnast. Muidugi selleks hetkeks on see raskem, sest lapse iseloom võib olla juba välja kujunenud ja seda muuta või suunata on keeruline, aga siiski võimalik läbi õppetöö.

Õpetaja roll oleks loovuse arendamisel eelkõige kuulamine ja toetamine. Loovus ei ole kriitikavaba plätserdamine, seega sama tähtis on seada piire – seda aga alles siis, kui loovus on õpilases juba avatud. Raske koht on piirid loovuse ja kaose vahel - oht libastuda ja loovuse arendamise asemel lihtsalt minna lasta. (Semidor, 2010) Õpetaja peaks olema juhendaja, kes toetab tema õpilaste sotsiaalset tegevust, arvukaid mõtteid, võimalusi ja vabadust luua mõtestatud kunstiteoseid. Õpetaja peaks pidevalt parandama õpetamisprotsesse, pakkudes mitmekülgseid õpetamisvõimalusi ja toetades õpilaste üldist arengut. (Vahter, 2014)

Õpetajad ise peavad olema samuti väga loomingulised inimesed, sest lühikese aja ja piiratud ressurssidega on vaja anda sisukas tund ja samal ajal tegeleda distsipliiniga. Kuidas, siis ikkagi anda õpilasele loovust arendavaid õppetegevusi, mis oleksid samal ajal kooskõlas riikliku õppekavaga ja tagaksid õppekasvatustliku eesmärgi. Eks ikka õpetajal endal tuleb see välja mõelda, sest metoodilisi materjale on vähe. Üks hea näide on tehnoloogiaõpetuse õpik (Tehnoloogia ja loovus), kus on konkreetsed ülesanded, eesmärgid ning need on kooskõlas õppekavaga, et tagada õppija kasvatustlik eesmärk. Väga paljud õpetajad saavad võtta sealt tehnoloogia tundi ideid. Muidugi võivad õpetajad neid muuta ja vastavalt olukorrale.

Kõikides koolides ei ole materjalide ja töövahendite kättesaadavus ühesugune. See on, aga järgmine pikk probleem, kuidas tagada vaid haamri ja peitliga samad eesmärgid ja õpitulemused võrdselt teiste koolidega, kus on tehnika- ja materjali park palju suurem. Jällegi peab aineõpetaja ise palju vaeva nägema ja olema veel loomingulisem. Igatahes on vähemalt üks hea näide sellisest õppevahendist õpetajale olemas, kus on tagatud ülesannetes erinevad õpitulemused ja oskused.

Kokkuvõttes loovuse arendamiseks vajaliku keskkonna peavad koolis looma õpetajad. Loovalt õpetamine on kõik kinni õpetajas, kui loov õpetaja ise on. Samuti peaksid õpetajale olema toeks aine-ja õppekavad mitte tegema õpetaja tööd veel keerulisemaks. Õpetajal peab olema võimalus enesetäiendamiseks. Selleks, et õpetaja saaks noortega personaalselt suhelda, olla motiveeriv ja toetav peab olema klassis optimaalne arv õpilasi. Tuleb arvestada, et julgus loovalt toimida saab tekkida kui anda loovusele aega ja ruumi.

1.3 Loovus ja kunst

Loovust seostatakse tihti just kunstivaldkonnaga. Kunstiõpetus mitte lihtsalt ei õpeta kunsti tegema vaid on toeks lapse üldisele arengule sealhulgas mõtlemise arengule. Kunsti on õpetatud arvatavasti nii kaua, kui seda on loodud, aga kunst ise on ajas muutunud ja samuti selle õpetamiseviisid. Kunsti loomise ja õpetamise kaudu peaks avalduma inimese loovus tänu tunnis toimuvatele tegevustele nagu uurimine, arusaamine, planeerimine ja ideede arendamine, loomine, reflekteerimine ja hindamine. Euroopa Komisjoni raportis on rõhutatud, et kõik kodanikud peaks omandama üldised põhioskused, nagu õppimisoskus, algatusvõime, ettevõtlikkuse ja kultuurilise teadlikkuse. Isiklik eneseteostus ja loovus on innovatsiooni peamised allikad, mida peetakse oluliseks teguriks majanduskasvu jätkusuutlikusele. Üldised uuringud on näidanud, et üldine eesti keele oskus on õpilastel hea, kuid nende loomingulisus ja algatusvõime ning probleemide lahendamisoskus on tagasihoidlik. Kuid just need oskused, mida meie ühiskond ja majandus vajavad. (Vahter, 2014)

Edna Vahteri doktoritöö käsitleb kolme põhilist punkti, kuidas põhikooli I kooliastmes tuleks kunsti õpetada. *Järgnev tekst on võetud Vahteri doktoritööst.* Esiteks põhikooli I astmes on rõhuasetus kunstiõppeprotsessis valdavalt kunsti tegemisel (making), kuid tänapäeval on kunstiõppe rolliks lapse igakülgse arengu, sh mõtlemise arengu toetamine. Seni on põhikooli esimese astme kunstiõpetus olnud peamiselt praktilise tegevuse keskne ja paljuski õpetajate poolt ettenäidatu järgimine. Nüüdsel ajal on aga kunstiõppes olulisele kohale tõusnud uurimine ja ideede arendamine ning mõtestamine ja refleksioon. Teiseks 7.–10. eluaastad on laste kunstilises arengus üks kriitilisemaid, sest paljud lapsed loobuvad sel perioodil kunsti loomast ja ennast loovalt väljendama, ning seetõttu tuleks selle vanusegrupi kunstiõppeprotsesse teadlikult suunata. Lapsed muutuvad oma tööde koha pealt väga kriitiliseks. Lapsed tunnevad, et nende teosed ei ole piisavalt head ja otsustavad, et nad ei oska kunsti teha/luua. Kolmandaks seab Eesti riiklik õppekava ette uued lähenemised õpetamisele: kunstiaine sisu on muutunud ning olulisel kohal kunstiõppeprotsessis on aine õppimise erinevad osad: uurimine ja avastamine, ideede loov rakendamine, refleksioon jne. (Vahter, 2014)

Edna Vahter on loonud visuaalse kunstihariduse mudeli (Lisa 3), mille järgi peaks kunsti õpetama. Mudelis on välja toodud aspektid, mida tuleks kunstiõpetuses tähele panna. Kunsti õppimisprotsess võiks toetada tegevusi nagu visandamine, katsetamine, analüüsimine, tõlgendamine jne. Selle mudeli rakendamine paneb aluse õpilaste kogemustele, algatusvõimele ja sisemisele tegevusele. Mart Soobik on loonud sarnase mudeli tehnoloogia aine õpetuseks (Lisa 4). Aluseks on võetud toote/eseme disaini jaoks vajalikud elemendid. Mõlema mudeli puhul on välja toodud loovuse märksõna ja tegevused, mis arendavad loovust. Tunni elemendid, mis arendavad loovust on seoste leidmine, probleemide lahendamine, innovatsioon jne.

Kokkuvõttes on õigustatud seostada loovust kunstivaldkonnaga, sest antud alal peab tegevuste käigus avalduma loovus kahtlemata. Kunstiõpetus peab koolis olema kindlasti mitte ainult kunsti loomiseks vaid ka loovuse kajastumiseks. Samuti on meil ka teisi õppeained, kus tuleb loovalt tegutseda ja mis on toeks loovuse ilmnemiseks.

1.3.1 Innovaatiline loov disainiprotsess

Üheks loovust aktiveerivaks tegevuseks on disainiprotsess(ideest tooteni), mis õpetab õpilastele loovust kõige paremini. Disainiprotsess on probleemide lahendamine disainerlikku mõtteviisi järgides. Protsessis on teatud etapid, mida läbitakse kindlas järjekorras. Disainerlik mõtlemine õppekontekstis õpetab nägema põhjuste ja tagajärgede vahelisi seoseid. Oskus objektiivselt analüüsida aitab meid ümbritsevat mõista. Õpilane õpib seda kõike, järgides sammsammult disainiprotsessi, kus ülesandeks on lahendada probleem, mille tagajärjel sünnib uus ja parem toode, ruum või keskkond. Protsessi käigus õpib ta siduma oma teadmisi kõige ümbritsevaga ja integreerima õpitud oskusi mis tahes konteksti.

Disainiprotsess, mida kooliprojektis läbitakse, koosneb põhiliselt kaheksast etapist. Esiteks disainiprotsess eeldab probleemi olemasolu. Eesmärk on muuta midagi kellegi jaoks paremaks. Teiseks uurime probleemi ja selle valdkonna ajalugu. Analüüsime olemasolevaid lahendusi ning nende tekkepõhjuseid. Kolmandaks tuleb korraldada ajurünnak. Mängulise protsessi käigus katsume lahti öelda standardsest mõtteviisist, eirame kõike seda, mida tehakse harjumusest või seetõttu, et kõik on alati nii teinud. Neljanaks rollimängud, meie keha teeb terve hulga automaatseid liigutusi, mida me ise ei märka. Seega ei oska me neid liigutusi ka kirjeldada ega nendega arvestada. Me jagame ennast rollidesse ja mängime füüsiliselt läbi iga liigutuse, mida teeme, ning otsime sealt üles probleemsed kohad. Viiendaks tuleb disainiprotsessi õnnestumise tagamiseks seada võimalikult täpne lähteülesanne. Mida rohkem me teame probleemist ja inimestest, kellele me seda lahendame, seda parema lõpptulemuse me saavutame. Kuuendaks tuleb, tuginedes kogutud informatsioonile ja koostatud lähteülesandele, hakata otsima uut lahendust. Nüüd teeme taas ajurünnaku, kuid seekord juba arvestades nende teadmistega, mis meil on. Otsime kõikvõimalikke mooduseid probleemi lahendada. Seitsmendaks loome uue lahenduse, mis on sümbioos eri ideedest ning meie poolt püstitatud lähteülesandest. Viimaseks tuleb oma mõtete ja ideede väljendamine, mis on hädavajalik oskus. Töö tulemuse vormistamise käigus õpime oma ideed visualiseerima nii sõnas kui pildis. Harjutame esinemispraktikat, kus oma idee esitlus tuleb suuliselt ette kanda. (Rehepapp, 2012)

Disainiprotsessis osaledes õpivad õpilased vaatlema ja jälgima, märkama vajadusi ja puudujääke, leidma ja formuleerima probleeme, koostööd tegema, lahendusi otsima ja järele proovima, alternatiive kaaluma ja ideid nii verbaalselt kui visuaalselt kommuniqueerima. Oluline osa disainiprotsessist on enesehindamine, arendusjärgus olevate tööde kriitiline analüüs, korrektuuride tegemine ning võimalus refleksiooniks. Viimastel aastatel on üha enam hakatud rääkima loovast ühiskonnast, kuhu me infoajastule järgnevalt väidetavalt jõudnud oleme. Ka briti haridusteadlane Sir Ken Robinson (2006) väidab, et hariduses on loovus täna sama oluline kui kirjaoskus ning just disain on väljund nõ praktilisele ja rakendatavale loovusele. Disainer Tim Brown toob paralleeli mängimisega: „Selleks, et mängida, on vaja usaldust ja usaldust on vaja ka loov olemiseks“. (Tamm, 2012)

Kokkuvõttes loob disainiprotsessi läbimängimine kõik eeldused loovuse tekkimiseks ja arenguks. Loomiseks peame uurima ja mõistma, planeerima ja arendama ideid, samuti hindama ja analüüsima oma tööd. Kõik need komponendid panevad aluse loovale käitumisele ja mõtlemisele.

2. VÄLISRIIKIDE LOOVUSALASED UURIMUSED

2.1 Soome uuring

Soome uuringu eesmärk oli teada saada, milline on loovusõppe roll riiklikus õppekavas. Uurimustöö tulemused näitavad, et loovuse konseptsioon ja loominguline õpe erinevad teineteisest mitmes aspektis märkimisväärselt. Selle uuringu materjalid koguti internetipõhise küsimustiku kaudu, mis saadeti kolmele grupile (õpetajad, kunstnikud ja insenerid), kes osalesid õppekavade arendusprotsessis kevadel 2014. Selle uuringu eesmärk ei olnud ainult see, et kuidas leida eelnevalt mainitud loovuse tunnuseid vaid pigem mil määral kolme grupi vaated loovusele üksteisest erinevad. Peamine küsimus oli: millised on õppekavade uuendamise protsessiga seotud loovuse ja loomingulise hariduse aspektid, kus on kolme grupi vaated ühesugused ja kus erinevad. Lisaks käsitleti, mis võivad olla erinevuste põhjusteks.

Õpetajate grupp on, tänu oma tööle, kõige tihedamalt ja pidevalt seotud õpilastega ja on kõige õigemad ütlema, milline peab olema loovus ja loominguline haridus koolis. Loomingulise valdkonna esindajad on loovuse keskel igapäevaselt seoses oma tööga ja on selle teema õigustatud kommenteerijad. Insenerid on seotud tehniliste protsesside ja toote arendusega, mis on samuti loomingulised tegevused, neil võib olla väärtuslikke vaatepunkte sellistes küsimustes nagu loovus ja loovusharidus. Küsimustik saadeti laiali internetis peamiselt liitudele samuti levitati ka sotsiaalmeedias. Vastajad pidid avama neile saadetud lingi ja said anonüümselt täita küsimustiku. Lisaks pidid vastajad ära märkima oma töökogemuse pikkuse. Küsitlus koosnes 37 väitest, 13 neist püüdis määratleda loovuse olemust. Kaheksa proovis luua seoseid loomingulise inimese ja nende valdkonna vahel. Viimane osa, 16 väidet, olid seotud alghariduse ja loovusega.

2.1.1 Tulemused

Õpetajate ja kunstnike vaated olid, et loovust nähakse kui rõõmuallikat ja heaolu. Insenerid kippusid arvama, et loovusel on praktiline olemus, eriti seoses toote arenduse ja innovatsiooniga. Samuti paljastavad tulemused, et õppekavade arendamiseks loodud ulatuslik protsess ei olnudki nii lihtne. Uurimuse tulemused kinnitavad hüpoteesi, et kolmel grupil olid erinevad vaated ja arvamused, mitte ainult loovuse vaid ka loovhariduse kohta. Hetkel keskendume tulemustele, mis olid statistiliselt kõige tähtsamad ja olulisemad.

Õpetajad olid rohkem kui kunstnikud ja insenerid, nõus väitega, et „*loovus on kõikjal ainult mõned ei märka seda*“. Võrreldes teise kahe grupiga oli õpetajate vastuse väärtus märkimisväärselt teine. Kõik grupid olid aga nõus väitega, et „*meis kõigis on loovust*“. Kunstnikud olid kolmest rühmast kõige enam veendunud, et „*lapsena on kõik loovad, kuid vanuse kasvades loovus kaob*“. Õpetajad ja insenerid olid natuke teisel arvamusel, aga mitte kardinaalselt vastu.

Uurimusest tuleb välja, et õpetajad on teisest kahest grupist palju positiivsemalt meelestatud loovuse tugevustele haridusele. See võib olla tingitud sellest, et nad näevad igapäevaselt laste ja noorte loomingulist potentsiaali ja neil on võime ära tunda andekaid. Inseneridel on selles osas kahtlusi.

Väitega, et „*soomlased ei oska piisavalt oma loovust ära kasutada*“, läksid kunstike ja inseneride vaated lahku. Kunstnikud pigem ei olnud nõus väitega samal ajal kui insenerid olid. Samuti olid mõlema rühma arvamused erinevad väitest, et „*väidetavalt loovust küll hinnatakse, aga tegelikkuses seda ei kasutata*“, kunstnikud nõustusid selle väitega täielikult. Kunstike arvates räägitakse loovusest küll positiivselt, aga tegelikkuses ei tehta midagi, et loovust edendada. Kriitika on arusaadav, sest nagu teisteski riikides on kunstnikul raske elatist teenida. Tuleb meeles pidada, et kunstnikud on oma loomingulises töös samuti kriitilised sotsiaalsete trendide suhtes. Uuringu tulemused näitavad, et igapäevaelus on loovuse

rakendamiseks üha rohkem takistusi. Kunstnikud, ei nõustu väitega, et „*loovus on endiselt vaid kunsti valdkonda kuuluv mõiste*“, kuid õpetajad nõustusid selle väitega.

Väitega, et „*loovusest rääkides seostatakse seda liialt majanduskasvuga*“, olid nõus kõige enam kunstnikud., kes on vastu loovuse ühendamisel majanduslike huvidega. Kunstnikud tunnevad samuti muret, et riiklikud kärped mõjutavad nende valdkonda ja raha suunatakse pigem sinna, kus on majanduslikult kasulik. Kui kunstnikud olid viimase väitega nõus, siis insenerid mitte ja õpetajad jäid kuhugi sinna kahe vahele. Kõik kolm gruppi nõustusid väitega, et „*töötajatele avaldatakse üha rohkem survet olla pigem tootlik kui loov*“. Kunstnikud olid selle väitega kõige enam nõus.

Kuid hoolimata kõigi kolme rühma erinevatest vaadetest nõustusid nad üksmeelselt väitega, et „*vaba ja avatud õhkkond aitab loovusel avalduda*“. Kõige rohkem olid väitega nõus muidugi kunstnikud, nende arust vajab loovus mingil määral ebakindlust. See avaldub väitega, et „*riskide vältimine (nt. ärimaailmas) võib olla loovuse takistuseks*“. Kunstnikud nõustusid selle väitega enim. Insenerid olid rohkem usku, et „*loovus eeldab ebamugavustasandil tegutsemist*“.

Uuring oli suunatud ka sellele, et määratleda loovust kultuurilise muutuste kontekstis, näide selles on, et „*internetilooming on osa meie kultuurist*“. Selle näitega nõustumine näitab, et infotehnoloogiat nähakse meie kultuuris ja ühiskonnas olulise osana. Loova ja noore inimese sisenemine tööturule on tänuväärne, arvasid vastajad, see seostub väitega, et „*üle 35-aastased on loovamad, kui nooremate põlvkondade esindajad*“. Eriliselt ei olnud nõus selle väitega kunstnikud. Kõik nõusid väitega, et „*vastuste otsimise asemel tuleks julgustada küsimusi esitama*“. Mõned erinevused küll olid, õpetajad olid selle väitega kõige rohkem nõus.

Kokkuvõttes näitab Soome uurimus, et riiklik arutelu loovusest hariduses võib olla kasulik ja huvitav, eriti kui on kaasatud rohkelt inimesi erinevatelt eluvaldkondadelt. Miks peaks õppekava muutmine olema üleriigiline töö, seepärast, et see mõjutab lõpuks meid kõiki. Hariduse eesmärk ei ole ainult üksikisikule vaid kogu ühiskonnale. Hariduses on oluline roll

tagada õpilaste loominguline võimekus, kes suudavad edendada meie tulevikku. (Hakala jt., 2017)

Soome uuringu tulemusi kokkuvõttes võib väita, et uurimus oli edukas ja selle tulemusi ja ettepanekuid kasutati uue õppekava täiendamiseks. Õppekavade muutmisel tuleb kaasata erinevate eluvaldkondade esindajaid, et tulemus oleks mitmekesisem ja õiglasem.

2.2 Loovuse ja innovatsiooni roll koolide õppekavades EL-27

Selle projekti, mille viis läbi Euroopa Komisjon, eesmärgiks oli paremini mõista, kuidas innovatsioon ja loovus on kajastatud õppekava eesmärkides. Uuringu ülesanne oli uurida praegust olukorda ELi liikmesriikides seoses loovuse ja innovatsiooni rolliga riiklikes koolide õppekavades ning õpetamis- ja õppimistavades. Antud uuringus on uuritud kõiki Euroopa Liidu 27 liikmesriiki. Käesoleva uurimuse uurimisviis oli riiklike õppekavade sisuanalüüs. Analüüsi keskmes olid sõnad "Loovus" ja "Innovatsioon" ja nende sagedus riiklikes õppekavade tekstides ja vähemal määral nende kasutamise kontekstis. Õppekavade dokumentide analüüsimise eesmärgiks oli mõista, kuidas innovatsioon ja loovus on kujundatud ELi liikmesriikide õppe-eesmärkides ja/või kooli- õppekavades põhi- ja keskhariduse tasemel. Uuring keskendub kohustuslikule haridusele. Kokku uuriti 37 riiki ja piirkonda. Kokku analüüsiti umbes 1200 õppekava dokumenti, kasutades otsingusõnadeks "Loovus ja innovatsioon". Sisuanalüüs viidi läbi nende dokumentide riigikeeles, tõlkeid ei kasutatud.

2.2.1 Tulemused

Tuleb märkida, et kuigi käesolevas aruandes on tehtud üldisi järeldusi, tuleks tulemuste võrdlemisel ja järelduste tegemisel arvesse võtta teatud piiranguid. Piirangud tulenevad: riiklike ja piirkondlike haridussüsteemide, õppekavade tohutust mitmekesisusest ja erinevustest riigiti; mõnedes riikides ei olnud sisuanalüüsi jaoks dokumendid kättesaadavad.

Siiski püüdsid uurimiserühmad teha üldisi järeldusi, mis käsitlevad loovuse ja innovatsiooni rolli kohustusliku hariduse õppekavas ja kuidas need on kujundatud ELi liikmesriikide õppeeesmärkide ja kooli õppekavades põhi- ja keskhariduse tasandil.

Loovus ja innovatsioon on Euroopas põhikoolide ja keskkoolide õppekavades välja toodud, kuid erineval määral. Enamik analüüsitud ELi liikmesriikidest ja piirkondadest näitavad otsingusõnade "Loovus ja innovatsioon" tulemusi: tabelis (Lisa 5) on näidatud, et 11 riiki ja piirkonda on loovuse termini kasutamise sageduses kõrgemal tasemel, 17 jäävad keskmisele tulemusele ja ainult 8 riigis esineb õppekava dokumentides loovus ja selle sünonüümide kasutamine tõsiselt harva. See näitab, et loovust mainitakse kõigi riikide koolide õppekavades ning see on juba enamikus Euroopa riikides haridusalase poliitilise diskursuse osa.

Eesti koos Šotimaa, Tšehhi Vabariigi, Austria, Leedu ja Portugaliga on suhteliselt kõrgete tulemustega loovuse sageduseanalüüsis õppekava dokumentides. Eestis on koolide õppekavades tugevalt rõhutatud loovust (kuid mitte innovatsiooni). Seda on näha erinevates ainekavades, aga eriti käsitöös ja kunstis. Termin Innovatsioon on vaevu kasutatav ja ei mängi olulist rolli Euroopa riikide koolide õppekavade tekstides. Loovusega on olukord erinev. Loovust mainitakse mõnede riikide õppekavades (nt Austria, Tšehhi Vabariik, Ungari, Sloveenia, Balti riigid ja Portugal) keskmisest rohkem kui teistes (nt Taani, Itaalia, Madalmaad, Poola ja Rumeenia). Siiski tuleb meeles pidada, et riiklikud õppekavad on erinevates riikides erinevad. Mõnedes riikides on need seadusjärgsed, formaalsed ja ettekirjutused; teistes moodustavad need ainult üldise raamistiku, mida täidetakse sisuga ja mida koolid ise täiendavad. Koolide õppekavad erinevad riigiti, mis omakorda piirab nende otsest võrdlust.

Peamised järeldused Loovusest ja Innovatsioonist hariduskavades. Loovus ja innovatsioon on Euroopas põhi- ja keskhariduse õppekavades sees. Siiski on erinevates riikides suuri erinevusi. Üldiselt tunduvad olevat kaks peamist lähenemist loovusele. Kui Loovus on loominguline ülesanne või tegevus, siis on see tavaliselt seotud konkreetsete teemadega, nagu kunst, muusika, keeled ja tehnoloogiad. Keskendutakse loominguliselt asjadele. Teine

läheneviis mõistab loovust rohkem kui oskust, nagu "loov mõtlemine" või "loominguline probleemide lahendamine", mida tuleks kõigis teemades julgustada ja arendada. Selles mitmekülgsemas läheneviisis on maailma loovus tihti seotud suutlikkuse tõstmise, mõjuvõimu suurendamise, probleemide lahendamise, eneseväljendamise ning õpilaste (isikliku) arenguga. Seda illustreerib otsingutermini (loovus) lähedal olevate sõnade kasutamine: teadlikus, suutlikus, iseseisvus, algatus, õppimine, isiksus, vastutus, oskused, lahendused, mõistmine või mõtlemine. Sõna Loovus kasutamine on peaaegu kõikides kooli õppekavades, kuid sagedamini esineb see näiteks kunsti või muusika ainekavas. Tulemuste analüüs näitab selgelt, et loovus - nii põhi- kui ka keskhariduses - keskendub õpilase õpikogemusele ja prognoositavatele tulemustele. Valdkonna tasemel tehtud järeldused: ained, mis sisaldavad rohkelt viiteid loovusele ja innovatsioonile on kunst, millele järgnevad IKT ained ning füüsiline haridus, keeled tulevad neljandaks. (Heilmann, jt., 2010)

Kokkuvõttes on Eesti selle uuringu tulemuste järgi suhteliselt kõrgel kohal oma loovuse kasutamisega riiklikus õppekavas ja ainekavades. Seega võib oletada, et Eestis pööratakse loovuse arendamisele koolis väga suurt tähelepanu.

3. LOOVUS RIIKLIKUS ÕPPEKAVAS

Eesti hariduse kvaliteet on maailmas konkurentsivõimeline: põhi- ja keskharidusega noorte oskused on meil arenenud majandusega riikide noortega võrreldes üle keskmise. Rahvusvaheline võrdlus on aga näidanud ka meie probleemkohti – vähest julgust ja loovust erinevate oskuste kasutamisel uudsetes olukordades ja oskuste kiiremat kadumist. (Eesti elukestva õppe strateegia, 2014) Eesti arengustrateegias on välja toodud, et meie hariduse kvaliteedis on oluline roll loovusel.

Põhikooli riikliku õppekava § 5 (RT I, 29.08.2014, 20) kohaselt on õpilane õppeprotsessis aktiivne osaleja, kes muuhulgas õpib oma kaaslasi ja ennast hindama ning oma õppimist analüüsima ja juhtima. Muutunud õpikäsitus taotleb eelkõige lapse individuaalset ja sotsiaalset arengut, loovust, ettevõtlikkust ning õpioskuste kujunemist. (Vinter, 2014) Muutunud õpikäsitluse peamine eesmärk on, et iga õppija individuaalset ja sotsiaalset arengut toetav, õpioskusi, loovust ja ettevõtlikkust arendav õpikäsitus on rakendatud kõigil haridustasemetel ja -liikides. Kõik viimasel kümnendil riiklikult kehtestatud tasemehariduse õppekavad on rõhutanud õppijakesksust, võtmepädevuste olulisust, vajadust siduda õppeprotsessis uus teadmine olemasolevaga, lõimida see erinevate aine- ja eluvaldkondadega, õppida/õpetada mitte ainult faktiteadmisi, vaid õppida õppima ja probleeme lahendama ning teha seda meeskonnas. Lähiaastate pingutused tuleb suunata sellele, et need nõuded rakenduksid. Eesmärk on iga õppija individuaalset ja sotsiaalset arengut toetava, õpioskusi, loovust ja ettevõtlikkust arendava õpikäsituse rakendamine kõigil haridustasemetel ja -liikides. (Eesti elukestva õppe strateegia, 2014)

Õppimise ja õppekavade eesmärgiks võiks olla loovus - seoste loomise oskuse arendamine ning laste õppimise ja avastamise soovi toetamine (Sutrop jt., 2016). Meie õppeaineteks jagatud koolis esitatakse kergesti küsimus: millise õppeaine õpetamise juurde selline loovusele õhutatav õpetamismeetod, uuendusprotsess, kuulub? Nii selle näite puhul kui ka laiemas mõttes on vastus see, et mitte ainult ühe konkreetse õppeaine, vaid praktiliselt kõikide juurde. (Visanti, jt., 2006)

Järgnevalt on väljavõte põhikooli riiklikust õppekavast, kus on eesmärkides ja pädevustes on välja toodud loovuse mõiste. Põhikoolil on nii hariv kui ka kasvatav ülesanne. Kool aitab kaasa õpilaste kasvamisele loovateks, mitmekülgeteks isiksusteks, kes suudavad ennast täisväärtuslikult teostada erinevates rollides: perekonnas, tööl ja avalikus elus. Põhikooli ülesanne on luua õpilasele eakohane, turvaline, positiivselt mõjuv ja arendav õppekeskkond, mis toetab tema õpihimu ja õpioskuste, eneserefleksiooni ja kriitilise mõtlemisvõime, teadmiste ja tahteliste omaduste arengut, loovat eneseväljendust ning sotsiaalse ja kultuurilise identiteedi kujunemist. Riikliku õppekava tähenduses on pädevus teadmiste, oskuste ja hoiakute kogum, mis tagab suutlikkuse teatud tegevusalal või valdkonnas loovalt, ettevõtlikult ja paindlikult toimida. Õpilastes kujundatavad üldpädevused on kultuuri- ja väärtuspädevus – väärtustada loomingut ja kujundada ilumeelt ning ettevõtlikkuspädevus – reageerida loovalt. Loovus erinevates kooliastmetes: I kooliaste taotletavad pädevused: hindab loovust ning tunneb rõõmu liikumisest, loovast eneseväljendusest ja tegevusest; III kooliaste taotletavad pädevused: mõtleb süsteemselt, loovalt ja kriitiliselt, on avatud enesearendamisele. (Põhikooli riiklik õppekava, 2011)

3.1 Ainekavad

Eesmärk on analüüsida põhikooli riikliku õppekava õppeainete eesmarke ja õpitulemusi. Tuua välja puudujäägid ja positiivsed küljed. Oluline on analüüsida õppekava aineti seega vaatlesin kunsti ainekavas välja toodud eesmarke ja tulemusi. Tegin ülevaate, kas ainekavades olevad eesmärgid loovusest kajastuvad ka õpitulemustes ja vastupidi. Tähelepanekud tõin välja kunsti kui õppeaine alapeatükis. Peatüki lõpus on lisatud ettepanekud ja soovitusel ainekavade täiendamiseks. Lisades on olemas tabel, kus on olemas kõik eesmärgid ja tulemused ning need on omavahel vastavusse viidud. Kõik tulemused ei leidnud enda eesmärki ja need on jäetud märketa. Püüan leida oletatavaid põhjuseid, miks eesmärkides tulemused ei kajastu ja vastupidi. Antud analüüs on oluline, et õppekavasid täiendada loovusõppe arendamiseks. Alapeatükis toon välja peamiselt loovusest lähtuvad eesmärgid ja tulemused ning nende vastavuse.

3.1.1 Kunst

Põhikooli kunstiõpetusega taotletakse, et põhikooli lõpuks õpilane: oskab loomingulises tegevuses, loovtöö, uurimise ja refleksiooni käigus kasutada loova ja kriitilise mõtlemise ning probleemi lahendamise oskusi; tunnetab ja arendab oma loomingulisi võimeid, väärtustab isikupära ja erinevaid lahendusi; õpib tundma visuaalsete kunstide väljendusvahendeid ning suudab luua erinevaid kunstitöid, rakendades õpitud teadmisi ja oskusi; eksperimenteerib mõtete, mõistete, vahendite, materjalide ning tehnikatega; töötab iseseisvalt ja teeb koostööd kaaslastega (Põhikooli riiklik õppekava, 2011).

Vaatlen erinevates kooliastmetes kunsti eesmäärke ja tulemusi ning püüan need omavahel kokku viia. Tulemused, millele eesmäärke ei leidnud jätan märkimata, et tuua välja erinevust eesmärkide ja tulemuste osas. Tähelepanekutena toon välja, kas midagi olulist on jäänud eesmärkides ja tulemustes märkamata ning samuti, mis on hästi välja toodud. Kõikide tulemuste ja eesmärkidega tuleb tutvuda lisades olevates tabelites. Alljärgnevalt on välja toodud loovusega seotud eesmärgid ja tulemused.

I kooliastme kunstis (Lisa 6) on loovusega seotud eesmärgid: *tunneb kunstiõppes rõõmu mängulisest ja loovast tegutsemisest; julgeb katsetada oma ideede erinevaid visuaalseid väljendusi; oskab töötada iseseisvalt ja teha koostööd, väärtustab erinevaid lahendusi* (PRÕK, 2011). Kajastatud on oskust loovalt tegutseda, mida see täpsemalt tähendab? See on väga üldsõnaline eesmärk. Samas sobivad selle eesmärgiga peaaegu kõik õpitulemused. Välja on toodud julgus, selleks peab looma kool ja õpetaja turvalise keskkonna õpilasele, et nad julgeks oma ideid katsetada ja väljendada. Loovuse avaldamiseks on oluline nii iseseisvalt, kui ka koos töötamine, see on positiivne, et seda on rõhutatud eesmärkides. Erinevate lahenduste väärtustamine on samuti osa loovusest, ei ole ainult ühesuguseid lahendusi ning õpilane oskab neid leida ja väärtustada.

I kooliastme kunsti (Lisa 6) loovusega seotud tulemused: *esitab oma ideede erinevaid lahendusi; rakendab oma töödes mitmekesiseid kunstitehnikaid ja töövõtteid; kasutab*

olulisemaid kunstimõisteid kunstiteoste ning enda ja kaaslaste loovtööde üle arutledes; uurib igapäevaste esemete vormi ja otstarbe seoseid, teab, arutleb ümbritseva visuaalse kultuuri nähtuste üle (PRÕK, 2011). Oma tööde ja ideede esitamine õpetajale ja õpilastele arendab julgust, mis on loovalt käituva ja mõtleva inimese üheks tunnuseks. Õpilane on saanud katsetada koolis erinevaid tehnikaid ja töövõtteid, see arendab tema silmaringi ja tulevikus teab, et ei ole ainult ühesuguseid lahendusi. Kunstitunnis ei ole oluline ainult praktiline töö vaid ka oskus rääkida enda ja teiste töödest ning avaldada arvamust. Kunstitund võiks tekitada õpilases uudishimu ise rohkem uurida ja avastada.

Tähelepanekuna tooksin esile, et eesmärkides tuleks välja tuua, nagu on toodud tulemustes, et õpilane oskab arutleda ja esitleda enda ja teiste töid. Arutus- ja esinemisoskust tuleks hakata harjutama juba I kooliastmes ja see tuleb kindlasti eesmärgina välja tuua. Lisaks julgusele oma ideid katsetada, julgeb õpilane oma mõtteid ja ideed avalikult esitleda. Eesmärgid on üldisemad ning tulemused konkreetsemad. I kooliastmes ongi parem, kui eesmärgid on laiemad. Üldisemate eesmärkide järgi saab õpetaja ise rohkem otsustada, kuidas oma õppetööd läbi viib ja tulemusi on lihtsam eesmärkidega siduda. Samas mõnele õpetajale võivad üldised eesmärgid tekitada probleeme, sest nad ei oska nendest juhinduda. Alustaval õpetajal on raskem, kui eesmärgid annavad ette liiga laiad võimalused.

II kooliastme kunstis (Lisa 7) on välja toodud loovusest lähtuvad eesmärgid: *tunnatab oma kunstivõimeid ja -huve, hindab enda ja teiste isikupära; eksperimenteerib mõtete, vahendite, materjalide ja kunstitehnikatega; tegutseb loovates ja uurimuslikes rühmatöödes ühise tulemuse nimel; rakendab oma loomingulisi võimeid ja oskusi ka väljaspool kunstitundi; on avatud erinevate kunsti- ja kultuuriilmingute suhtes* (PRÕK, 2011). Kõikidel ei ole kunstivõimed ja isegi mitte huvi. Tähtis ei olegi õpilase praktilise töö tulemuse korrektsus või „ilu“ vaid pigem just see huvi ja idee, kuidas õpilane lahendab ja julgeb eksperimenteerida oma ülesandega. Jätaksin kunstivõimete rõhutamise õppekava eesmärkidest välja või täpsustaksin, mida täpsemalt selle all silmas peetakse. Koostöö tähtsus on sama oluline, kui oskus üksi töötada. Tähtis ongi, et õpilane oleks kunstitunnis avatud ja ei tõrjuks seda ainet väites, et temast ei saa kunagi kunstniku või ta ei oska maalida/joonistada.

II kooliastme (Lisa 7) loovusega seotud tulemused: *uurib ja võrdleb kunstiteoseid; arutleb enda ja kaaslaste loovtööde üle, tõlgendab oma vaatenurgast erinevate ajastute kunstiteoseid; väljendab visuaalsete vahenditega oma mõtteid, ideid ja teadmisi, kasutades kahe- ja kolmemõõtmelise kujutamise baaselemente ja kompositsiooni põhimõtteid; visandab ja kavandab loovülesandeid lahendades, rakendab erinevaid kunstitehnikaid (maal, joonistus, kollaaž, skulptuur, foto, digitaalgraafika, animatsioon jne); oskab uurimise käigus leida eri teabeallikatest ainealast infot* (PRÕK, 2011). Analüüsimise oskus käib kaasas kunstitunniga juba alates I kooliastmest ja seda ei tohiks unustada. Lisaks praktilisele tööle peab õpilane oskama tõlgendada, kirjeldada ja hinnata kunstiteoseid, enda ja kaaslaste töid ja oma ideesid nii suuliselt kui visuaalselt. Tähtis ei ole mitte nii väga see, kuidas ta seda teeb, tulemustes on välja toodud, et visuaalseks väljenduseks kasutab selleks kahe- ja kolmemõõtmelisi elemente ja kompositsiooni põhimõtteid. Tähtis on see, et ta seda üldse teeb ja oskab ise leida selleks lahendusi, et kuidas. Ta oskab vajadusel rakendada erinevaid tehnikaid ja neid loovalt kombineerida.

Tähelepanekutena tooksin välja, et tulemustes on mitu korda välja toodud, et õpilane oskab, kasutab ja tegutseb erinevates virtuaalsetes keskkondades, kuid eesmärkides pole seda välja toodud. Mitmekülgne oskus, kuidas kasutada ja tegutseda erinevates virtuaalsetes keskkondades arendab kindlasti loovust andes õpilasele uusi teadmisi. Eesmärkides peaks seda kindlasti kajastama, et kõik õpetajad aitaksid oma tunnis sellele tulemusele kaasa. Võib ju eeldada, et tänapäeva noored kasutavad virtuaalseid keskkondi üha enam, aga õpetaja võiks siinkohal õpilaste huvi ära kasutada. Eesmärkides on välja toodud, et rakendab oma loomingulisi võimeid ka väljaspool kunstitundi. Kuidas küll õpetaja saab kontrollida selle tulemust? Õpilasi tuleks kaasata ka sel juhul koolivälistesse tegevustesse, näiteks maakonnas või linnas toimuvatesse kunstiprojektidesse. See avaldaks loovust kõige eesmärgipärasemalt. Õpilased näevad, et kunstiga ei tegeleta ainult koolis kunstitunnis, vaid meie ühiskonnas toimub huvitavaid kunstilisi projekte. Siia saaks lisada ka uue eesmärgi, et kunstitund võiks toimuda mõne projekti raame väljaspool kooli.

III kooliastme kunstis (Lisa 8) eesmärgid: *oskab loomingulises tegevuses, loovtöö ning uurimise ja refleksiooni käigus kasutada loova ning kriitilise mõtlemise ja probleemilahenduse oskusi; tunnetab ning arendab oma loomingulisi võimeid, väärtustab isikupära ja erinevaid lahendusi; eksperimenteerib mõtete, mõistete, kunstitehnikate ja uute meediumidega; rakendab omandatud oskusi teistes õppeainetes ja igapäevaelus; väljendab oma arvamusi ja teadmisi nii suuliselt kui ka kirjalikult, kasutades kunsti oskussõnavara (PRÕK, 2011).* Õpilane õpib oma töö käigus lahendama probleeme või õpetaja poolt seatud probleemülesandeid, loovuse avaldamiseks on selline oskus ideaalne. III kooliastmes peaks õpilasel tekkima juba ise huvi oma võimeid arendada, selle jaoks on oluline teadmine, miks ta seda teeb. Hea oleks, kui õpilane jõuab ise selleni, miks on tal vaja õppida kunstitehnikaid või teoste analüüsi, aga tegelikult ongi selle jaoks õpetajad, kes õpilast suunavad ja juhendavad.

III kooliastme (Lisa 8) loovusega seotud tulemused: *analüüsib eri ajastute kunstiteoseid nii näitusel kui klassiruumis, mõistab nüüdiskunsti nähtuste laia teemade ringi ning väljendusvahendite mitmekesisust; visandab, kavandab ja maketeerib loovülesandeid lahendades, otsib ja arendab erinevaid lahendusvariante ning isikupäraseid teostusvõimalusi; esitleb enda loovtööde tulemusi ja põhjendab valikuid, tõlgendab kaaslaste loovtöid; leiab teadlikult traditsioonilisi või uusi meediume kasutades erinevaid lahendusi, kuidas väljendada oma mõtteid ja teadmisi; analüüsib ruumilist keskkonda ja disainiobjekte eesmärgipärasuse, uuenduslikkuse, ökoloogilisuse, esteetilisuse ja eetilise seisukohast, mõistab disaini kui protsessi, mille eesmärgiks on leida probleemile uus ning parem lahendus (PRÕK, 2011).* Analüüsib ja mõistab ühiselt kunsti ja selle tähtsust meie ühiskonnas ja ka õpilase enda jaoks. Kui õpilane suudab suhestuda kunstitunnis toimuvate tegevustega on see loovuse avaldamiseks kõige soodsam. Vastu tahtmist ei saavuta midagi, kui õpilane oskab kasutada kasvõi erinevaid tehnikaid, aga ta ei tea miks ta seda teeb või mille jaoks see vajalik on, siis on loovuse avaldamiseks sellest vähe kasu. Oluline on, et õpilane ise leiab lahendusi, kuidas luua ja oma ideid väljendada, oluline on see, et ta suudaks ka oma valikuid põhjendada.

Tähelepanekuna tooksin välja, et III kooliastmes on kõige selgemalt välja toodud tulemused, mis vastavad eesmärkidele. Kõige põhjalikum selgitus ja konkreetsed tulemused. Siiski

leidsin kaks eesmärki, mille tulemus ei kajastu, aga need ei ole ka otseselt loovusega seotud. Kuidas kontrollida, et eesmärk: *rakendab omandatud oskusi teistes õppeainetes ja igapäevaelus, on täidetud*. Antud juhul tuleks lisada teiste ainetega lõiming eesmärkidesse, kus õpetajad saavad teha teiste aineõpetajatega koostööd. Igapäevaelu on raskem kontrollida, kuidas ta omandatud kunsti teadmisi ja oskusi rakendab. Kindlasti mõni teeb seda, aga mõni mitte. Jätaksin selle eesmärkidest välja, kui ei ole võimalik kontrollida. Eesmärkides on välja toodud, et *omab ülevaadet kunsti, disaini ning arhitektuuriga seotud elukutsetest ja ametitest*. Taaskord ei kajastu see eesmärk tulemustes. Millise konkreetse tulemusega võiks see eesmärk seostuda. Kõige üldisemalt sobiks see tulemusega: *teab Eesti ja maailma kunsti- ja kultuuriobjekte ning kunstnikke, teadvustab kunsti rolli ühiskonnas; seostab omavahel kultuuri, ühiskonna ning teaduse ja tehnoloogia arengut*, aga siiski võiks selle ka eesmärkidesse lisada, et on teadlik antud valdkonna elukutsetest ja ametitest. See arendab silmaringi, mis on otseselt loovusega seotud. Mitmekesine teadmiste hulk meie ümber toimetavatest elukutsetest loob noorele võimaluse laiemateks valikuteks oma tulevikus.

Kokkuvõttes on kunsti kui õppeaine eesmärgid ja tulemused enamjaolt kõik loovusega seotud. Kunstiainetes väärtustatakse uuenduslikke ning loovaid lahendusi. Kunstide valdkonna aineid põhikoolis ühendab tähelepanu loovuse ja eneseväljendusoskuse arendamisele ning tervikliku maailmapildi kujundamisele. Praktiline kunstidega tegelemine arendab õpilase tundemaailma, intuiitvset ja loovat mõtlemist. Samuti ei tohi praktilise töö kõrvalt ära unustada ka analüüsi ja esitlusoskust. Kunstiainetes peaks keskenduma võrreldes teiste ainetega veel rohkem loovuse kasutamisele, tänapäeva ühiskonnas, innovatsiooni allikana. Kunstiainetes kasutatakse praktiliste loovtegevuste kaudu erinevaid oskusi ja vahendeid ning leiutatakse ja katsetatakse uusi võimalusi, toetades pidevalt muutuvast tehnoloogilises elu-, õpi- ning töökeskkonnas toime tuleva inimese kujunemist. Õppekavast ei tule välja, kuidas õpetaja saaks rakendada loovaid ülesandeid ja millised need peaksid olema. Õpetajale on jäetud väga palju vabadust ise välja mõelda konkreetsed ülesanded, mida saab siduda eesmärkide ja tulemustega.

3.2 Soovitused ainekavade täiendamiseks

Soovitused ja ettepanekud on mõeldud just loovõppe rakendamiseks koolides. Aluseks on võetud peamiselt kunsti õppeaine, aga neid soovitusi saab kasutada ka teistes ainetes, et loovus koolis paremini avalduks. Soovitustes on arvesse võetud ka uuringu küsitlustest saadud tulemusi. Oluline on, et eesmärgid ja õpitulemused tuleb õppekavades viia selgemalt vastavusse. Tänapäevaks on sisuliselt kõikide haridustasemetel ja -liikidel õppekavadesse kirjutatud sisse eesmärgid ja õpiväljundid, mis arvestavad erinevates riiklikes ja rahvusvahelistes regulatsioonides ning kutsestandardites kirjeldatud õpiväljunditega, sh võtmepädevustega (Eesti elukestva õppe strateegia, 2014). Hetkel ei tule kunsti õppekavast välja, kuidas õpetaja saaks rakendada loovaid ülesandeid ja millised need peaksid olema. Mõnedele õpetajatele meeldivad üldisemad eesmärgid, siis on neil rohkem vabadust luua oma ainekavasid, teistele meeldib, kui on konkreetsed eesmärgid ja tulemused ette antud. Alustava noore õpetajana tahaksin, et ainekava oleks rohkem toeks. Üldisemad ja laiemad eesmärgid ja tulemused võiksid olla kohustuslikud, aga lisana võiks luua konkreetsemalt välja toodud eesmärgid ja tulemused, mis on soovituslikud. Oluline on, et igale tulemusele peab vastama eesmärk ja vastupidi.

Alljärgnevalt toon välja mõned punktid, mida mina pean oluliseks soovitada vastavalt kunsti õppekava analüüsile, loovus kirjanduse uurimisele, uuringu tulemustele ja isiklikele kogemustele.

- Õppekavades võiks eraldi välja tuua punkti, mida peetakse silmas loovuse all ja mida mõeldakse loova käitumise all (loovmõtlemine ja loominguline eneseväljendus). Ootame, et õppe- ja ainekavad oleksid toeks loovate indiviidide arendamisel, et soovitusi jagada peame me teadma milline see loovus on. Loov isiksus on eelarvamustevaba ja avatud erinevatele uutele kogemustele. Ta hindab oma töö kvaliteeti selle alusel, kas see teda ennast rahuldab. Loov õpilane ei pea õpetajalt saadavale kiitusele või kriitikale liiga palju tähelepanu pöörama. Ta julgeb mängida mõistetega, värvidega, vormidega ja ideedega. Tal on võime moodustada hüpoteese, problematiseerida juba tuttavaid teemasid ja vahel kogeda ka äratundmise hetki. Mida paremini õpilased ja üliõpilased valdavad erinevate õppeainete mõisteid ja oskusi,

seda mitmekülgsemaid ja sügavamaid innovaatilisi protsesse suudavad nad käivitada ja seda rohkem suudavad ka loovusest, uuenduslikkusest, mõtlemisest, oskustest ja mõistetest juurde õppida. Samuti on ka õpetajale tegevusi, mis toetaksid loovõpet. Õpetaja peaks õpilasi julgustama tegutsema uuel viisil. Tuleb luua avatud, heatahtlik õhkkond, kus eksimine on lubatud. Õpilastel tuleb lasta ise otsuseid teha ja soovi korral peavad nad üksi töötada saama. Õpetaja peab leidma üles keskpäraste ja ka nõrkade õpilaste loovad võimed. Õpetaja ülesanne on hinnata õpilastes mängulisust, huumorimeelt ja katsetamisjulgust. (Visanti, jt., 2006)

- Vähene tundide arv ja traditsioon, et kunstitunnis tuleb teha ilus pilt seinale. Kunsti kõige suurem probleem on see, et õpilaselt oodatakse praktilise töö tegemist, ilma et antaks aega uurida, avastada, kavandada, kogeda, luua, eksida, uuesti kavandada, reflekteerida ja kõige selle kaudu õpitut mõtestada. Nüüdisaegne kunstiope sisaldab lisaks praktilistele töödele uurimist, probleemide lahendamist, oskuste arendamist ja üldisi teadmisi ning arusaamist kunstist. Kunstiope on suhtlemine, arutlemine ja igapäevase elu osa. See suunab õpetajaid kunstitunni tegevust laiendama – ei kao praktiline tegevus, kuid edaspidi tuleb hakata planeerima uurimusi, kunstiteoste vaatlemist ja nende üle arutlemist. Nii avarduvad õpilaste arusaamad kunstist, neid suunatakse kunstiteoseid „lugema” ning oma mõtteid kujundama ja seisukohta põhjendatult avaldama. (Helme, 2011) Üks võimalus selleks on suurendada kunstiainete mahtu. Klassitunni 45-minutiline formaat lämmatab loovust, selle aja jooksul ei suuda aine oma eesmäärke täita ja tulemused ei pruugi olla saavutatavad. Ühe tunniga nädalas ei jõua ega suuda keegi teemasse süveneda. Ei jää aega aruteludeks, rääkimata aega nõudvate vahendite praktiliseks kasutamiseks. Praktilise töö osakaal saaks olla, teistsuguse tunniformaadi juures, suurem, aga ka kunstist rääkimine ei tohi jääda seetõttu tagaplaanile. Olulisem ongi keskenduda üha enam arutlemisele, analüüsile, võrdlemisele, seostamisele. See eeldab nii õpilaselt kui õpetajalt aktiivsust, tahet ja oskusi omavahel koostööd teha.
- Põhikooli kunsti ainekava näeb ette, et kunstitunnis rakendatakse nii traditsioonilisi kui ka nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid materjale ning töövahendeid. Õpetajale on antud mitmekesine valik, kahjuks on sage olukord,

kus neid võimalusi koolil pakkuda ei ole. Samuti tuntakse koolides suurt puudust meetodilistest õppevahenditest, mis aitaksid õpetajaid. Ainekavad võiksid anda õpetajale rohkem tuge, kuidas rakendada tundides loovaid ülesandeid ja millised peaksid need olema. Kui ainekavad näevad ette kõigile ühesuguseid eesmärke ja tulemusi, siis peab riik ka selleks kooli toetama, kas rahaliselt ning looma rohkem meetodilisi materjale.

- Olulist rolli mängib loovuse avaldumisel ka keskkond, millest kirjutasin täpsemalt ka peatükis 1.2. Õpiloovus avaldub selleks loodud õpikeskkonnas. Tähelepanu tuleb pöörata nii füüsilisele keskkonnale kui ka vaimsele. Õpilase loovuse avaldumiseks tuleb luua turvaline mentaalne keskkond, et ta julgeks selles õhustikus rääkida, suhelda, analüüsida, kirjeldada, hinnata nii suuliselt kui visuaalselt ja nii üksi kui meeskonnas. Tähtis on ka juba omandatud teadmiste ja oskuste loov rakendamine. Õpetaja saaks kasutada õpilaste eelteadmisi oma ainetundides. Paljud õpetajad juba uurivad ja tahavad teada, mida õpilased oskavad ja on eelnevalt õppinud. See on ka laste, tihti kasutamata potentsiaali ära tundmine ja selle rakendamine oma ainetunnis.
- Väga palju on räägitud ainete omavahelisest lõimingust. Õpilastele tuleb näidata nõ päris elu. Tegelikult seda väga palju ei rakendata. Need koolid, kes on seda edukalt teha suutnud, peaksid jagama oma kogemusi teistega. Sellised lõimingud, aga nõuavad kogu kooli kaasamist ja paratamatult ka õppe- ja ainekavade muutmist või täiendamist. Omavahel lõimitud ained, aga näitavad ja õpetavad õpilastele, et kõik on omavahel seotud. Lõiminguga saab ka siduda kõiksugused väljasõidud ja ekskursioonid ettevõtetesse, galeriidesse/muuseumidesse nõ päris maailma - kooliseinte vahelt välja. Kahjuks nõuavad sellised väljasõidud raha ja õpetaja(te) suurt pühendumust. Raha, aga tihti koolil selliste projektide läbiviimiseks ei ole ja tihti ei ole ka õpetajal aega. Siinkohal on eelis kindlasti suuremate linnade koolidel, kus on kõik käe-jala juures ning õpetajad on rohkem kursis toimuvat projektidega. Siinkohal tuleks eraldi riigil toetada väiksemate- ja maakoolide võimalusi sellised väljasõite teostada ja projektidest osa võtta. Siis on kõigil võrdsed võimalused ning õppekavadest ei peaks lõiminguga seotud eesmärke ja tulemusi mitte välja kirjutama vaid need tuleks kohustuslikuks muuta.

Kokkuvõttes tuleb praktilise töö kõrval ka mõtestada oma tegevust, miks ta seda teeb. Tähtsaim on katsetada, kogeda ja kogetut jagada, oluline oleks, et õpilane jõuaks tänu sellele oma sisemise motivatsioonini luua ja leida probleemidele lahendusi. Loovamad on need õpilased, kes on sisemiselt motiveeritud. Selleni viiksid ainete omavaheline lõiming, väljasõidud ja nõ päris elu näitamine. Samuti ei tohi unustada keskkonda, kus peaks loovõpe toimuma. Kool ja riik peab ühtselt sellele kõigele toeks olema ja seda ka rahaliselt. Kui vaadata, kuidas on arenenud aegade jooksul tehnoloogia ja tööstus, siis koolisüsteem on ikka samasugune nagu 100 aastat tagasi. Selleks, et uuendusi ellu viia tuleb julgeda murda ka kogu süsteemi, et uuele ruumi teha.

4. EMPIIRILINE LOOVUSUURIMUS

4.1 Metoodika

Käesoleva magistritöö teema uurimiseks, sobis kõige paremini kvantitatiivne uurimismeetod. Kvantitatiivsed andmed saadud küsitluse teel (Masso, 2011). Kvantitatiivne meetod võimaldab erinevalt kvalitatiivsest uurimusest saada laiemat ülevaate olukorrast. Kvantitatiivne lähenemine ei võimalda täpselt analüüsida ja põhjalikult kirjeldada, kuid võimaldab saada ülevaade, mida arvavad loomevaldkonnaga tegelevad inimesed loovusest meie ühiskonnas üldisemas plaanis. Samuti annavad kvantitatiivse uurimuse tulemused võimaluse kasutada neid edaspidistes uurimustes, et keskenduda juba põhjalikumalt konkreetse probleemi uurimisele. Andmete analüüsimisel järgiti kvantitatiivse uurimuse sisuanalüüsi traditsiooni. Andmeanalüüs viidi läbi programm SPSS abil. Kvantitatiivse analüüsi meetodiks kasutasin võrdlemist, analüüsi ja sünteesi ning üldistamist.

4.2 Uurimuse planeerimine

Töö ülesandeks oli uurida ja analüüsida, mida arvavad loomingulise valdkonna esindajad loovusest meie ühiskonnas ja tänapäeva põhikoolis. Millistele loovuse aspektidele peaksime tähelepanu pöörama noorte õpetamisel ja kasvatamisel koolis. Soov on teha ettepanekuid ja täiendada loovuse paremaks avaldumiseks põhikooli õppekavasid. Uurimuse laiem eesmärk oleks tuua loovus kõikidesse kooliastmetesse ja edasisse töö ellu. Samade valikvastustega küsimustik on rakendatud paralleelselt loome- ja inseneeriavaldkonnale ning põhikooli õpetajatele (läbi viidud Kristi Moppeli ja Mart Soobiku poolt) ning see annab võimaluse võrrelda omakorda erinevate valdkondade arusaamu loovusest.

Andmete kogumiseks saatsin välja, detsembris 2017, u 450 kontaktile elektroonilise küsitluse, mis oli koostatud ankeedina (Google Forms). Lisasin sissejuhatava teksti juurde, et ootan vastuseid kahe nädala jooksul. Elektroonilise küsitluse sissejuhatuses selgitati uuringus

osalejatele, et uurimuses osalemine on vabatahtlik ja nende vastused on anonüümsed, kellegi nime ega isikut ei tooda uurimuses välja.

Küsitluse (Lisa 9) põhiosa koosneb kolme alagrüppi jaotatud küsimustest, millele saab vastata 5 palli süsteemi skaalal (ei nõustu üldse, nõustun vähesel määral,... nõustun täielikult). Küsitlus koosnes 37 väitest. Esimene alagrüpp pealkirjaga „Loovusest üldiselt“ koosneb 13-st küsimusest, mis uurivad Loovuse olemust. Teine küsimusteblokk, oli kaheksa väitega ning alapealkirjaga „Loov inimene ja tegutsemine“, proovis luua seoseid loomingulise inimese ja nende valdkonna vahel. Kolmas teemagrüpp alapealkirjaga „ Põhikool ja loovus tänapäeval“ 16 väitega oli seotud põhihariduse ja loovusega. Eelnevalt, soomlaste, uuringust eristas meid see, et meie uuringu küsitlusele lisati neli avatud küsimust, millele sai vastata oma sõnadega. Esimene küsimus oli „Palun meenutage, millised õppetülesanded või tegurid mõjutasid Teie loovuse arendamist koolis“ ning teine „Mis on Teie arvates oluline loovuse õpetamisel põhikoolis?“, kolmas küsimus „Kuidas mõjutab võime olla loov Teie igapäevatööd?“.

4.3 Valim

Uurimuse läbiviimisel on kasutaud klastervalimit (Rämmel, 2014). Valim moodustati Eesti loomevaldkonna inimesed: kunstnikud, muusikud, kirjanikud. Peamised kontaktid leidsin Eesti Kunstnike Liidu kodulehelt. Elektrooniline küsitlusankeet edastati: Eesti Kunstnike Liidu liikmetele, Eesti Autorite Ühingule ja tuttavatele, kes on tegevad loomeinimesed seal hulgas mitmed Tartu Kõrgema Kunstikooli õppejõud, tudengid ja vilistlased. Küsitlus saadeti umbes 450 kontaktile, kellest 97 andis oma panuse küsitluses osalemiseks. Kokku moodustas valimi 97 loomevaldkonna inimest neist 93,3% olid kunstnikud, 4% kirjanikud ja 2,1% muusikud. Küsitluses osalesid peamiselt loomevaldkonna inimesed, kes määratlevad ennast kunstnikuna. Suur erinevus kajastub just seetõttu, et Eesti Kunstike Liidu lehelt on võimalik saada liikmete isiklikud kontaktid, aga Autorite Ühingul on üldine kontakt, kuhu saatsin palve edastada küsitlus oma liikmetele. Kunstilise valdkonna töökogemus oli 70,4% üle 20 aasta, 15,3% 0-10 aastat ja 14,3% 11-20 aastat. Vastajatest 66,3% olid naised ja 33,7% mehed.

5. TULEMUSED

Käesoleva magistritöö eesmärgiks on loovusõppest teadlikkuse tõstmine ja selle intensiivsem rakendamine koolides. Millistele loovuse aspektidele peaksime tähelepanu pöörama noorte õpetamisel ja kasvatamisel koolis. Seega uuriti käesoleva uurimuse raames esmalt loomeinimeste arvamust, milline on loovus meie ühiskonnas ja hariduses. Uurimus viidi läbi ka õpetajate ja inseneeriavaldkonna seas, kelle tulemusi saab omavahel võrrelda. Esitan töös tulemusi, mis on reliaabel ehk usaldusväärsed, see viitab eelkõige eksperimenditulemuste korratavusele, järeldav statistika võimaldab teha kindlaks, kui suure tõenäosusega on tulemus korratav(Rämmel, 2014). Statistiliselt usaldusväärsed on väited ($p < 0,05$). Püüan tekstis ka põhjendada, miks saadi selline tulemus.

5.1 Kunstnike, inseneride ja õpetajate võrdlus

Esimeste tulemuste kirjeldamiseks kasutasin võrdlemist. Võrreldes saame öelda, kas uuritavad objektid on ühesugused või erinevad. Antud juhul kirjeldame õpetajate, inseneride ja loomingulise valdkonna esindajate vastuseid (Lisa 10). Lisaks lisan Soome uuringu tulemuste võrdluse osade väidete juurde. Samuti analüüsin antud vastuseid, et võimaldada tervikpilti paremini mõista. Kasutan ka sünteesi ja üldistamist, et moodustada vastustest ühtne tervik. Esile püüdsin tuua olulisi detaile, mis puudutavad loovust just õppekava kontekstist. Tulemusi on statistiliselt mõõdetud 5-palli skaalal, seega esitan numbrilisi tulemusi 1st(ei nõustu üldse)-5ni(nõustun täielikult).

Esimese alagrupi „Loovusest üldiselt“ väited.

1.Loovust leidub kõikjal, aga osa inimesi lihtsalt ei märka seda($p=0,033$). Selle väitega olid enim nõus õpetajad. Aga üldiselt olid sellega kõik rühmad nõus, keskmine jäi 4,4 peale 5st. See näitab, et loovusel on oluline roll meie ühiskonnas ning kõik uuringus osalenud valdkondade esindajad teavad seda. Kuna kõikide gruppide esindajad on rohkemal või vähemal määral seotud loovusega, siis nemad oskavad ka seda märgata. Soome uuringus

olid suhteliselt sarnased tulemused, õpetajad olid rohkem kui kunstnikud ja insenerid nõus selle väitega, aga üldine tulemus oli samuti kõrge. See näitab, et antud valdkondade esindajad ka ise kasutavad loovust igapäevaselt nii oma töös kui argielus. Isegi, kui inimene ei ole teadlikult loov, siis ka tema igapäevased argitegevused võivad loovust esile kutsuda. Eesmärk olekski, et lisaks argiloovusele, mida mõni inimene kasutab rohkem teine vähem, rakenduks loovus ka töö ja kooli tegevustes ning ülesannetes.

4. *Tundub, et igapäevaelus on loovuse rakendamiseks üha rohkem takistusi*($p=0,04$). Selle väitega ei olda eriti nõus, eriti õpetajad(2,66) ja kunstnikud(2,91) enim olid nõus sellega insenerid(3,04). Seega võib järeldada, et loovuse rakendamiseks meie ühiskonnas ei ole erilisi takistusi ning kõikide inimeste oma vabadus on see, kas nad seda teevad või ei. Iseasi kas nad oskavad valida sellise suuna. Selleks saaks kool oma õppetöö korraldusega suunata loovust rohkem rakendama. Inimesed, kes uuringus osalesid on oma töös kindlasti rohkem loovamad ja märka neid takistusi nii palju. Meie ühiskonnas nähakse loovust kui võimet olla igapäevaelus ja tööl edukam. Loovus aitab probleeme lahendada loomingulisemalt ning seega ei tundu igapäevased keerdküsimused nii hirmutavad vaid pigem kui väljakutse. Samuti inimesed, kes teevad igapäevaselt loovtööd on edukamad probleemide lahendamisel, mis võivad tööl esineda. Kunstnike arvates räägitakse loovusest küll positiivselt ja palju, aga tegelikkuses ei tehta midagi, et loovust edendada. Seega võib järeldada, et loovuse rakendamiseks meie ühiskonnas ei ole erilisi takistusi ning kõikide inimeste oma vabadus on see, kas nad seda teevad või ei. Iseasi kas nad oskavad valida sellise suuna. Selleks saaks kool oma õppetöö korraldusega suunata loovust rohkem rakendama. Inimesed, kes uuringus osalesid on oma töös kindlasti rohkem loovamad ja märka neid takistusi nii palju.

6. *Loovus on endiselt kunsti valdkonda kuuluv mõiste*($p=0,001$). Selle väitega ei olda eriti nõus, tulemus jääb kokkuvõttes 2,51 peale. Järelikult ei ole oluline ainult kunstiloovus ja kindlasti ei peeta seda silmas, kui räägitakse loovusest. Loovus on olemas kõikides valdkondades ning arusaam, et loovus on seotud ainult kunstiga on vale. Seda võib märgata ka õppekavades, et loovus, märksõnana, ei ole välja toodud ainult kunsti ainetes. Kindlasti on loovust lihtsam märgata ja rakendada kunstiga seotud ülesannetes ja projektides. Praegu on,

aga loovus palju laiem mõiste ja seda saab siduda kõikide valdkondade ja tegevustega. Kunstnikud kindlasti, oma igapäevatoos, seovad kõige rohkem loovust otseselt just kunstiga.

7. Mõistet "loovus" kasutab eliit($p=0,015$). Õpetajad(1,93) ei olnud väitega üldse nõus, tulemus jääb 2,17-le, seega ei poolda väited ka kunstnikud ja insenerid. Eelarvamus, et loovus on midagi kättesaamatut ning on ainult mõnele kättesaadav on ümber lükatud. Loovus on kättesaadav kõigile ning ei ole mingi teatud rühma/eliidi privileeg. Seda peaks kinnitama ka loovõpe koolis, mis on kõigile, mitte ainult neile, kes on andekad ja ise sellest huvitatud. Kunstnikud näevad kindlasti enim, et loovus ei ole ainult neile omane vaid ka teistes valdkondades.

8. Loovusest rääkides seostatakse seda liialt majanduskasvuga($p=0,047$). Enamjaolt ei ole selle väitega nõus ükski grupp, keskmine jääb 2,47. Seega nad ei eelda, et loovusest räägitakse vaid majandust silmas pidades. Riiklik eesmärk loovuse arendamisel ongi see, et see viib edasi meie majandust. Kahjuks ei ole nõus sellega meie grupid, kes arvavad, et loovus ja majandus ei tohi olla võrdelised. Soomes olid väitega nõus kõige enam kunstnikud., kes on vastu loovuse ühendamisel majanduslike huvidega. Kunstnikud tunnevad samuti muret, et riiklikud kärped mõjutavad nende valdkonda ja raha suunatakse pigem sinna, kus on majanduslikult kasulik. Õppekavades ei seostata loovust majandusega.

9. Töötajatele avaldatakse üha rohkem survet olla pigem tootlik, kui loov($p=0,006$). Kunstnikud(3,73) olid kõige rohkem nõus ja õpetajad(3,22) kõige vähem, aga keskmine seisukoht jääb 3,54 ehk üle keskmise. Seda näitab ka valitsuse seisukoht, et kõik õpilased ei peaks saama kõrgharidust vaid ühiskonnal on vaja lihttöölisi ja nõ tootjaid. Seetõttu soodustatakse rohkem peale põhikooli lõpetamist minema ameti- ja kutseharidus koolidesse. Muidugi on vajalik, et ka selle valdkonna ametid oleksid täidetud, aga oluline on, et koolis antakse neile võimalus, kui neil on ikkagi huvi ja tahtmist edasi õppida keskkoolis ja kõrgkoolis. Kunsti õppekava pigem soosib olla loov kui tootlik, aga realselt tundides ollakse pigem „ilusa“ pildi tootjad. Soomes nõustusid väitega kõik kolm gruppi, kunstnikud olid selle väitega kõige enam nõus.

11. *Kiirus ja tähtajad arendavad loovust*($p=0,002$). Selle väitega ei olda eriti nõus, eriti ei ole nõus sellega õpetajad(2,1), kunstnikud(2,63) kõige enam, aga keskmine jääb 2,38-le. Loovuse jaoks on vaja aega. Samuti võib välja tuua siin näitena kunstiõpetuse tunni, kus tuleb luua praktiline töö, ilma et antaks aega uurida, avastada, kavandada, kogeda, luua, eksida, uuesti kavandada, reflekteerida ja kõige selle kaudu õpitud mõtestada. Mõnele inimesele sobib kiiresti töötamine ja pidev surve aitab tal genereerida ideid. Kindlasti on ka kunstnikuid erinevaid, mõnele on vaja aega, et oma tööd teha, teine, aga valmistab kiiresti valmis midagi uskumatut.

12. *Internetilooming on osa meie kultuurist*($p=0,006$). Enim on sellega nõus kunstnikud ja kõige vähem on nõus õpetajad. Tulemus on üle keskmise 3,46. Üldiselt ollakse ikkagi üle keskmise nõus, et arvuti ja internet annab võimaluse loovuseks laiemalt. Uuring oli suunatud ka sellele, et määratleda loovust kultuurilise muutuste kontekstis, selle väitega nõustumine näitab, et infotehnoloogiat nähakse meie kultuuris ja ühiskonnas olulise osana. Kunstnikud kasutavad oma töös arvatavasti arvutit enim näiteks arvutigraafika loomisel. Inseneride igapäevane töö ongi suuresti arvutis ja ka õpetajad ei saa enam tänapäeval ilma arvutiteta. Õppekavades on samuti välja toodud interneti kasutamist ja selle olulisust. Siinkohal on kindlast noorte õpetamisel oluline, et arvutit kasutataks otstarbekalt. Arvuti annab juurde palju võimalusi luua, aga raiskab meie aega ebavajalikes tegevustes.

13. *Üle 35-aastased on loovamad, kui nooremate põlvkondade esindajad*($p=0,011$). Selle väitega ei olda eriti nõus, kõige vähem on nõus kunstnikud(2,18), gruppide keskmine jääb 2,36-le. Soomes ei olnud väitega väitega kunstnikud, samuti ka teiste gruppide tulemus jäi madalaks. Peetakse ikkagi oluliseks noorte tulemist tööturule ja seda kõikide erialade puhul. Osad peavad lapsi loovateks ja et vanusega loovus kaob teised arvavad, et vanus ei ole loovusega nii väga seotud. Samuti võib väita, et meie ühiskond ja haridus ei aita kaasa loovuse jätkumisele täiskasvanuna, seepärast peavad paljud lapsi loovamateks. Täiskasvanutel on rohkem ees piire ja raame, millest ei nähta läbi ja see kitsendab probleemide ning ülesannete lahendamisoskust.

Teise alagrupi „Loov inimene ja loov tegutsemine“ väited.

15. *Vaba ja avatud õhkkond aitab loovusel avalduda*($p=0,01$). Selle väitega olid suhteliselt võrdselt kõik nõus, tulemus jääb 4,6-le. Kõige rohkem olid väitega nõus Eestis õpetajad, aga Soomes kunstnikud. Selle väite vastu ei saa, loovus tõesti vajab avatud õhkkonda tekkimiseks. Piirangud ja reeglid, kui neid on väga palju, võivad saada takistuseks loovuse avaldumisele. Raamid, mis suruvad piiridesse pärsivad loovuse tekkimise võimalust. Samuti ka koolitunnis, kui anda õpilasele aega ja vabadust on tulemuseks palju loovam õpilane, kui ülesande puhul, kus õpetaja dikteerib, mis on õige ja mis vale. Me peame õpilasi õpetama julgustama suhtlema ja olla huvitatud. Selleks tuleb luua ka turvaline keskkond, kus julgetakse küsida. Inimeste kogemus on näidanud, et vanasõna: „Küsija suu pihta ei lööda“, ei pea paika, küsija suu pihta lüüakse ja kõvasti. Uudishimu ja tahe saada uusi teadmisi näitab samuti loovust. Kool on täpselt see koht, kus tuleb küsida ja uurida, kus ei tohiks keegi viltu vaadata imelikele küsimustele vaid just innustama kaasa mõtlema ja uudistama.

18. *Loov inimene julgeb enda üle nalja visata*($p=0,03$). Taaskord on õpetajad(4,24) ja kunstnikud(4,3) sellega rohkem nõus kui insenerid(3,93), üldiselt jääb tulemus 4,2 peale. Arvatakse, et loov inimene on oma käitumises vabam ja seega oskab kasutada huumorit ka enda üle naermiseks. Looval inimesel ei ole komplekse ning ta ei võta kõike rünnakuna. Ta oskab hinnata kvaliteetset huumorit isegi, kui see teeb nalja tema üle. Selle tulemusena võiks järeltada, et loov inimene võiks olla avatud ka tema ja tema töö kohta käivale tagasisidele ja kriitikale.

19. *Loovus eeldab ebamugavustasandil tegutsemist*($p=0,001$). Väitega ei ole eriti nõus õpetajad(2,9), insenerid(3,53) ja kunstnikud(3,62) annavad üle keskmise vastuste tulemuse. Õpetajad ei ole sellega nõus ja ei arva, et loovus saab tekkida vaid ebameeldivas olukorras/keskkonnas. Loovuse tekkimiseks mängivad rolli teised tegurid ja ebamugavus ei ole üks neist. Pigem võib selline olukord hoopis pärssida loovust. Kunstnikud jälle hindavad seda ebamugavuse survet rohkem ja arvavad, et see võimaldab neil paremini oma eesmärgi täita. Ebamugavus ei lase muutuda laisaks ja sunnib töötama, et sellest tundest pääseda. Koolis selline ebamugavustasand arvatavasti ei töötaks.

21. *Inimese elukogemused võivad tema loovust pärssida*($p=0,012$). Selle väitega ei ole eriti nõus kunstnikud(2,84), üldine arvamus jääb keskmiseks 3,07. Pigem ikkagi arvatakse, et loovust elukogemused ei pärssi vaid on toeks just. Kuigi antud küsitluse järgi peetakse noori loovamateks, siis elukogemused ei ole need, mis vananedes loovust pärssivad. Pigem on see üldine ellusuhtumine, mis võib pärssida loovust. Väikseid lapsi peetakse tihti loovateks, sest nende kujutlusvõimel ei ole piire. Nad võivad genereerida pidevalt uusi ideid ilma, et reaalsus neid takistaks. Kujutlusvõime tulemusena võib avastada väga palju ideid, mille edasi töötamisega on neid võimalik ellu rakendada. Tähtis on just, et saaks üle sellest esmasest kartusest lasta fantaasial ja kujutlusvõimel lennata. Igast pöörasest ideest võib saada teostus olenemata vanusest. Palju on mainitud, et koolis mängib loovuse arendajana olulist rolli ka õpetaja. Seos, et vanem õpetaja oleks vähem loov ei leia kinnitust.

Kolmanda alagrupi „Põhikool ja loovus tänapäeval“ väited.

22. *Loov õhkkond on alus kriitilisele mõtlemisele ja probleemide lahendamisele*($p=0,012$). Kõige rohkem on väitega nõus kunstnikud(4,31), kõige vähem insenerid(3,95), siiski jääb keskmine 4,1. Üldiselt arvavad kõik küsitletud grupid, et loov õhkkond aitab probleeme edukamalt lahendada ja kriitilisemalt mõelda. Seega on õpetaja ülesanne koolitunnis luua õhkkond, mis oleks aluseks loovuse avaldumisele. Katsetamine, analüüsimine, uurimine, avastamine, probleemide lahendamine ja eksimine peaks oleks kõik ühe koolitunni osaks. Teades, mida hinnatakse seab ette raamid ja ei julgeta neist välja astuda, kuigi see võib arendada loovust. Võiks arvata, et tihe konkurent muudab just loovamaks ja paneb välja mõtlema uusi lahendusi ning ideid. Võimalik, et siin nähakse seda loobumisenähtena, et paljud ei hakkagi üritama, sest arvavad, et teised on niikuinii paremad.

23. *Loovust rõhutavad koolides need, kellele on oluline majanduse ja äritegevuse kasv*($p=0,019$). Selle väitega ei olda eriti nõus, eriti õpetajad(2,4), keskmine jääb 2,55-le. Õpetajad teavad kõige paremini, mida koolis räägitakse, seega see väide ei vasta arvatavasti tõele. Loovõppe eesmärk ei ole kindlasti majanduslik heaolu, pigem arendada indiviidi lahendama probleeme, analüüsima ja mõtestama oma tegevust. See, kui see aitab majanduse ja äritegevusele kaasa on ainult boonus.

24. *Oleks hea, kui loovus tõuseks põhikooli eesmärkides selgelt esile*($p=0,004$). Enim on nõus sellega kunstnikud(4,38), insenerid ja õpetajad on samal arvamusel. Üldiselt ollakse nõus ja tulemus jääb 4,13. Kõikidele gruppidele on ebaselge, mis on põhikooli eesmärgid loovuse arendamiseks. Nende selgemalt väljatoomine aitaks nii õpilastel, õpetajatel ja ka ühiskonnal aru saada, mida loovuse all koolides silmas peetakse ja kuidas seda rakendatakse. See näitab, et antud magistritöö eesmärk on oluline ning vajalik ellu viia.

25. *Minule jääb ebaselgeks, mida loovuse all koolis silmas peetakse*($p=0,00$). Õpetajad(2,3) ei ole selle väitega nõus, nemad saavad järelikult enim aru, mida loovuse all koolis silmas peetakse. Üldiselt jääb keskmine tulemus 2,9 peale. Selle põhjal võib eeldada, et keskmiselt saadakse ikkagi aru, mida loovuse all koolis silmas peetakse. Kuid tulemus võiks olla parem ehk kõik ühiskonna grupid saavad ühtselt aru, mida loovuse all koolis silmas peetakse. Järelikult tuleb loovusele veel enam tähelepanu pöörata ning just koolis. Kool võib olla mõne inimese jaoks esimene ja viimane koht, kus loovalt tegutsetakse ja mõeldakse. Antud valdkondade arvates ja nende kogemuste põhjal võib arvata, et koolides tõesti ei pöörata loovusele piisavalt tähelepanu.

28. *Põhikooli ülesanne on pöörata tähelepanu erilistele annetele*($p=0,023$). Õpetajad(3,6) ja kunstnikud(3,61) on samal arvamusel ja insenerid(3,2) on vähem nõus väitega, aga tulemus jääb üle keskmise 3,5. Põhikooli ülesandeks otseselt ei peeta eriliste annete arendamist, aga mingil määral ikkagi koolis võiks leida üles õpilase erilised oskused. Õpetajad saavad olla märkajateks ja suunajateks. Pigem siiski arvatakse rohkem, et kool kipub seda loovust lämmitama. Siin mängivad rolli isiklikud kogemused, mida paljud uuringus osalejad jagasid avatud küsimuste vastustena. Meie tegelik ja kõige suurem eesmärk oleks, et kool pigem ikkagi avaldab loovust ja märkab õpilaste andeid, mitte ei tapa neid.

29. *Põhikooli traditsiooniline õppeainete jaotus raskendab loovusõpetuse rakendamist*($p=0,001$). Väitega on kõige vähem nõus insenerid(2,97), teiste vastused jäävad keskmiseks 3,36. Mingil määral vastab väide tõe ja mingil määral mitte. Oluline on välja töötada meetodika, kuidas loovust peaks koolides õpetama. Praegune meetodika ei tööta nii

tõhusalt nagu loodetud. Võimalik, et uus õppekava on ka liiga vähest aega veel töös olnud ja kõik õpetajad ja koolid ei ole seda nii täpselt kasutusele võtnud. Siiski võiks teha väikseid muudatusi, mis on tarvilikud just loovuse õpetamiseks. Ei saagi oodata, et üks asi pidevalt töötaks, uuendused on vajalikud ja mitte halvad, et ühiskond edasi liiguks.

30. *Loovusõpetus väljendub peamiselt kunsti- ja muude oskusainete õpetamise kaudu*($p=0,006$). Vastus jääb keskmisele tasemele 3,08-le, kõige vähem on nõus insenerid(2,81). See liigitub samasse kategooriasse, et loovust ei peeta ainult kunstivaldkonna mõisteks. Insenerid peavad kindlasti reaalseid samuti väga oluliseks loovuse rakendumisel. Selline tulemus tuli välja ka avatud küsimuste vastustest, kus lisaks loovainetele toodi välja matemaatika, füüsika ning keemia.

Kokkuvõttes on kunstike, õpetajate ja inseneride arvamused loovusest meie ühiskonnas väga sarnased. Ainult mõnede küsimuste vastused olid märkimisväärselt erinevad. Üllatavaid tulemusi väidetele ei täheldanud, tegelikult kinnitas uurimus juba teada arvamust. Oluline on, et kõik valdkondade esindajad peavad loovust vajalikuks meie hariduses ja leiavad, et loovus peab samuti aine- ja õppekavades olema selgemalt esitletud. Nii mitmedki väited kinnitasid antud magistritöö eesmärgi vajalikkust.

5.2 Kunstnike võrdlus töökogemuse ja soo põhjal

Suuri erinevusi soolises võrdluses ei olnud (Lisa 11). Kõige märkimisväärsamad erinevused olid neljas usaldusväärses väites.

26. *Põhikoolis pööratakse loovusele liigagi palju tähelepanu*($p=0,014$), naised(1,83) ei ole väitega üldse nõus, mehed(2,3) samuti mitte, kuid annavad natuke kõrgema tulemuse. See näitab, et vastajate isiklike kogemuste põhjal ei ole olnud kool nende loovuse avaldajaks. Avatud küsimustes tuleb ka välja, et kooli võinuks mängida suuremat rolli loovuse arendajana.

29. *Põhikooli ülesanne on pöörata tähelepanu erilistele annetele*($p=0,051$), meeste(3,39) vastused jäävad natuke üle keskmise, aga naised(3,72) on rohkem nõus. Vastajad arvavad, et pigem on ikkagi kooli ülesanne loovust arendada. Paljud õpilased võibolla ei käi huviringides ega trennides ja nende loovuse avaldajana on igapäevaselt vaid kool.

35. *Loovust on keeruline õpetada, sest loov olemine on pigem ellusuhtumine*($p=0,052$), naised(3,19) ja mehed(3,73). Mehed on skeptilisemad loovuse õpetamisel kui naised. Siiski peetakse loovust pigem ellusuhtumiseks, aga ka seda on võimalik koolis õpetada.

36. *Lapsed on loovamad, kui nad veedavad rohkem aega sotsiaalmeedias*($p=0,012$), väitega ei ole kumbki osapool nõus, kui eriti taunivad seda naised(1,44). Selle väitega ei olda nõus kuskil ükskõik kuidas vastajaid grupeerida. Nutitelefonid ja noorte pidev arvutis istumine pärsib rühmade arvates loovust. Ironia on selles, et tänapäeva ühiskonna üheks kõige innovaatilisemaks tehnikaks/leiutiseks peetakse nutitelefoni, aga samas on see ka kõige suurem nuhtlus nii noortele kui täiskasvanutele. Seda kasutatakse väga palju tegevustes, mis ei muuda meid loovateks vaid pigem pärsivad seda.

Kokkuvõttes võib väita, et mehed jäid III alagrupis „Põhikool ja loovus tänapäeval“ kõikide väidetega suhteliselt turvaliselt keskmisele arvamusele. Samas naised olid kas rohkem nõus või siis vastu. Võimalik, et naised on rohkem kursis haridusteedega meie põhikoolis kui mehed ning seetõttu julgevad kindlamalt väidetega nõus olla või neid ümber lükata.

Võrdlesin loomevaldkonna inimesi ka töökogemuse põhjal (Lisa 12), järgnevalt kajastan vaid kõige usaldusväärsemaid tulemusi($p<0,05$). Lisaks toon erinevate tööstaažide(kuni 10.aastat, 11-20.aastat ja üle 20.aasta) keskmise tulemuse.

2. *Meie, eestlased, ei oska oma loovust piisavalt ära kasutada*($p=0,017$), enim olid väitega nõus kõige staažikama töökogemusega(3,43) loomeinimesed, nende tulemus oli natuke üle keskmise, kõige vähem olid aga nõus madalama staažiga(2,6) inimesed. Suurema kogemusega julgevad rohkem väita, et eestlased ei kasuta oma loovust. Võimalik, et selline tulemus on tulnud sellest, et vanematel on rohkem kogemusi. Meil kindlasti on kasutamata

potentsiaali ning ühiskond ja haridus peavad sellele kaasa aitama, et loovus piisavalt väljenduks ning kõigil kellel seda on ka seda kasutaksid. Siinkohal ongi oluline juba põhikoolis õpetada loovuse kasutamist erinevates oskustes ja teadmistes. Soomes läksid kunstike ja inseneride vaated lahku. Kunstnikud pigem ei olnud nõus väitega samal ajal kui insenerid olid.

10. *Riskide vältimine (nt. ärimaailmas) võib olla loovuse takistuseks*($p=0,045$), enim olid nõus taas kõige nooremad(4,4), teiste tulemused jäid üle keskmise. Nooremad on arvatavasti enim väitega nõus, sest nemad on julgemad riske võtma oma töös. Tulemustest võib välja lugeda, et riske tuleb võtta, aga mõõdukalt. Mingil määral on ka riskide võtmine loova inimese tunnuseks.

12. *Internetilooming on osa meie kultuurist*($p=0,05$), väikseima staažiga(3,33) loomeinimesed olid selle väitega keskmiselt nõus, üle keskmise olid nõus vanemad(3,63) ja kõige enam olid nõus keskmise staažiga(4,14) inimesed. Võimalik, et siin tuleb mängu isiklik kogemus ja keskmise staažiga teevad oma igapäevast tööd kasutades just arvuteid.

20. *Loovuse alus on kujutlusvõime*($p=0,016$), enim on väitega nõus kõrgema staažiga(4,51) inimesed, keskmine jääb 4,42 ehk kõik grupid on väitega siiski nõus. Kujutlusvõimet on vaja loovuse tekkimiseks. Väikseid lapsi peetakse tihti loovateks, sest nende kujutlusvõimel ei ole piire. Nad võivad genereerida pidevalt uusi ideid ilma, et reaalsus neid takistaks. Kujutlusvõime tulemusena võib avastada väga palju ideid, mille edasi töötamisega on neid võimalik ellu rakendada. Tähtis on just, et saaks üle sellest esmasest kartusest lasta fantaasial ja kujutlusvõimel lennata. Igast pöörasest ideest võib saada teostus.

21. *Inimese elukogemused võivad tema loovust pärssida*($p=0,008$), väitega ei ole nõus vanemaealised(2,63), väitega on kõige rohkem nõus nooremad(3,67) vastajad ja täpselt keskmiseks jääb 11-20.aastase staažiga(2,93) vastajate arvamus. Tulemus on suhteliselt loogiline, iga staaži esindaja arvab, et nemad on hetkel kõige loovamad.

Kokkuvõttes võib väita, et suurema staažiga inimeste vastused olid rohkem etteaimatavamad kui noorematel. Kõik, aga jäid seisukohale, et loovus on vajalik ja oluline komponent hariduses ja ühiskonnas. Vanemad olid natuke skeptilisemad loovuse avaldumise koha pealt kui nooremad. Nagu ka mitmed küsimustes osalejad väitsid, et nende kooliaeg jääb väga ammuse aastate taha, siis ei oska nad anda nõu ja soovitusi, kuidas koolis saaks paremini loovust rakendada.

5.3 Avatud küsimused

Lisasime oma uurimisküsimustikku ka avatud küsimused, et täpsemalt teada saada loomeinimeste arvamust. Samuti millised on nende ettepanekud ja soovitused, kuidas loovust rakendada ja arendada. Neid küsimusi soomlastega võrrelda ei saa. Avatud küsimuste vastused sai kodeeritud teemade kaupa. Kasutasin avatud küsimuste puhul kvalitatiivset analüüsi. Kvalitatiivse analüüsi puhul arve ei kasutata. Tulemused ja järeldused kujutavad endast sisulisi ja väärtuselisi hinnanguid.(Uurimistöö alused) Uurimisel leiti korduvalt läbivaid märksõnu ja esile kerkivaid teemasid.

Avatud küsimusele: „*Palun meenutage, millised õppeülesanded/tegurid mõjutasid Teie loovuse arendamist koolis?*“, tuli palju erinevaid vastuseid (Lisa 13). Kaudselt võib jagada need kategooriatesse: kooliga seotud, tunnivälised tegurid, huviringid/koolid, kodu ja muu. Kooliga seotud kategooria jaguneb suuresti kolmeks: õppeainetega seotud, õpetajaga seotud ja õpikeskkond. Õppeainetest mainiti enim kunsti-, muusikaõpetust, käsitööd, eesti keelt/kirjandust, matemaatikat ja füüsikat.

Väga suurt rolli nähti ka loovuse arendajana koolis õpetajat, mõned positiivsed tähelepanekud: *konstruktiivne kriitika minu töödele õpetajate poolt; väga palju mõjutas õpetaja suhtumine; väga positiivne, energiline ja ideedest tulvil õpetaja; avatud suhtlemine õpetajaga; sõbralikud õpetajad; inspireerivad kunstiõpetajate isikud, nende individuaalne lähenemine*. Negatiivsed tähelepanekud: *õpetajate tagasiside pärssis loovat eneseväljendust;*

eredalt on meeles ka üks negatiivne näide esimesest klassist. Joonistusõpetaja oli toonud kooli kaasa õunad ja pani iga laua peale ühe, et me neid realistlikult värvipliatsitega maha joonistaksime. Üks tüdruk tõmbas sirkliga ringi, keskele joonlauaga joone, värvis ühe poole ühtlaselt punaseks ja teise kollaseks. Minu meelest oli see väga huvitav lahendus, ma imetlesin tema julgust, aga õpetaja ütles, et see on valesti tehtud ja see tüdruk sai kolme.

Loovust mõjutavateks teguriteks toodi kooli kohta välja veel: vajaminevate teatmeteoste/materjalide lihtne kättesaadavus; iseseisvad praktilised ülesanded (minu puhul) soodustasid loovuse arenemist; põnevad ülesanded, aktuaalsed teemad, kunstilised lahendused; loodusvaatlused, praktilised tööd; kõik tööd, mis olid seotud visualiseerimise/fantaseerimisega; kokkupuude uute materjalide ja teadmistega, vabamad ülesanded, mida ei hinnatud hindeliselt; kui oli võimalik tavapärase tunni asemel hoopiski klassiruumist väljuda ja ekskursioonile minna; minu ande aktsepteerimine.

Koolivälisteks teguriteks olid: lugemine, muusika; ise mõtlemine; sisemisest motivatsioonist lähtuv tegutsemine, võimalus uurivaks ja teistest eristuvaks tulemuseks, vastutus oma töö eest; tunnustamine ja aktsepteerimine andis julgust ennast rohkem väljendada; ema kaua töö. pidi ise tegevust leidma. Võib ka öelda et loovust arendas raske lapsepõlv; nutikust nõudvad väljakutsed, kuidas võitjana välja tulla rasketest olukordadest ja situatsioonidest; ühiskondlik kasulik töö; pigem üldine intellektuaalne õhkkond ja selle väärtustamine.

Huviringidest toodi välja: käisin kunstikoolis ,mis arendas väga loovust; osalemine balletiringis ja spordikoolis; käisin kunstiringis; käisin kunstikoolis, tegelesin ise joonistamisega; kuna käisin muusikakeskkoolis; laste –muusikakool.

Küsimus: „Mis on Teie arvates oluline loovuse õpetamisel põhikoolis?“ . Toodi välja õpetaja tegevust, õppeaineid, vabadust, suhtlust koolis, reaalse elu kaasamist haridusse ja oldi ka arvamusel, et loovust ei saa õpetada (Lisa 14). Õpetajaga seotud tegevused ja olukorrad: *ka kiitmine on minu meelest väga tähtis, kui vähegi midagi kiita on, siis tuleb õpilast kiita (ja põhjendada ka muidugi.); õpilaste mõistmine, seejärel suunamine; huvi ja kire äratamine;*

õpetada lapsi aktsepteerima ning tunnustama kaaslaste erinevusi; silmaringi laiendamine näidete abil; teadlikult õpilast suunata loovusega tegelema; õpetajal oleks vajalikud teadmised õpetatavas teemas. Ta oskab õpilasele selgeks teha vajalikud reeglid, kuid samas peaks andma loomingulist vabadust. Õpetaja ei tohiks teha maha õpilase saavutusi vaid pigem teda suunama või nõu andma; pädev ja loov õpetaja; innustav õpetaja; õppejõu empaatiavõime, haritus ja kogemused; õpetaja enda loovus ja innustus oma tööst; õpetaja isiksus ja pühendumus; oluline on kompetentne ja inspireeriv õpetaja- isiksus.

Toodi välja ka õppeainetega seonduvat: loovust soodustavad ülesanded ainetes. Mitte ainult kunsti või kirjandusõppes; loovust saab kaasata ka reaalainetes; kunst, keeled; semiootika võiks olla Eestis põhikooli õppekavas, see aitaks palju; rohkem kunstitunde; rohkem projektõpet ja selliseid tegevusi, kus saab koos lahendada probleeme või elulisi ülesandeid ja tulemusi teistele avalikult esitleda, mis omakorda eeldab loovat lähenemist, visuaalset ja sõnalist väljendust ning esinemisjulgust.

Mõned näited veel vastustest, mis arendaksid põhikoolis loovust: loovust arendaks näiteks õppeainetes see, kui erinevaid aineid ja tegevusi reaalses elus seostatakse ehk õpetatakse elus seoseid näha-eluliselt; oluline olla aus ja aidata kujutlusvõimel areneda; teadmine, et ainuõigeid lahendusi ei ole paljudes küsimustes, võimalikke on rohkem kui üks; konkreetse isiksuse ja tema (eri)omaduste märkamine ja julgustamine; tundide ebaharilikud toimumiskohad, erinevad rühmatööd; kujutlusvõime arendamine; innustus ja avatus erinevatele arusaamadele; minu arvates on oluline võimaldada põhikoolis õpilastele eksimist ja leidmist, ahaa-elamust ja probleemilahenduse oskuse süvendust; käeline tegevus, liikuv tund (ei istu ainult toolil laua taga); mõtlemise arendamine ja improvisatsioon; julgustamine, hinnanguvaba tagasiside.

Küsimusele: „Kuidas mõjutab võime olla loov Teie igapäevatööd?“ tuli 99% vastustest, et mõjutab (Lisa 15). Kuna tegemist oli siiski loomevaldkonna küsitlusega, inimestega, kes teevadki igapäev oma tööd, mis on seotud loominguga ja loovusega, siis oli see eeldatav. Mõned vastuste näited: igapäeva tööd on võimalik teha mitmekülgselt, iga uus päev erineb eelmisest. Töö ei muutu rutiiniks; võime olla loov on mulle vajalik õnnelik olemiseks; võime

(ehk isegi oskus?) olla loov on hädavajalik; ainult rikastab erinevate teadmistega; ilma loovuseta teeks ma hoopis teistsugust tööd (arvatavasti käiks lihtsalt palgatööl). Loovus on see, mis muudab mu töö põnevaks ja annab mulle vabaduse; Samuti aitab loovus vältida rutiini; annab võimaluse leida teisi teid, kui valitu juhtub kinni olema; loovus aitab paremini toime tulla, muudab rutiini talutavamaks ja elu endale ja teistele huvitavamaks.

Andsime võimaluse ka vabalt kirjutada loovusest ja kui oli eelnevale küsimustikule midagi lisada (Lisa 16). Mõned vastused, mis tulid ja on uurimustööks olulised: *Arvan et kunstitude on liiga vähe; Ma arvan, et koolisüsteem on palju muutunud, muutunud vabamaks. Minu põlvkonna inimeste loovust koolis lihtsalt süstemaatiliselt "tapeti". Ma olen veendunud, et igas inimeses on mingil määral loovust, aga see loovusemäär on kindlasti erinev. Päris ilma loovuseta ei saa kusagil hakkama. Loovus annab vabaduse, aga loovuse eelduseks on samuti vabadus. Vabadus ja julgus, ilma hirmuta tegutsemine on loovuse arendamise alused; Intellektuaalne loovus laiemalt on oluline – julge ja vaba mõte läbi sõna.; Sund "Ole loov!" ei tähenda midagi.; Loovus on vajalik mitte ainult kunstis ja muusikas, vaid ka tehnika-ja inseneriteadustes.; Ülioluline on loov lõiming kõikide õppeainete vahel, et tekiks visuaalne arusaamine kuidas nt. matemaatika on seotud kunstiga ja keemia toiduvalmistamisega, füüsika tehnoloogiaga. erinevate materjalide ja tehnoloogia ajaloo sidumine tänapäevas, samuti uute avastuste kaasamine kooliõppesse.*

Kokkuvõttes tuli avatud küsimustele üllatavalt põhjalikke vastuseid, mis võtsid hästi kokku konkreetse inimese arvamuse loovusest ühiskonnas ja hariduses. Oluline on, et vastajate arvates on loovus oluline omadus ja sellega tuleks rohkem juba koolis tegeleda. Saime ka kinnitust ettepanekutele, mida aine-ja õppekavades muuta ja lisada. Samuti millised olid antud valdkonna esindajate kogemused nende loovuse tekkimisel.

ARUTELU

Selles peatükis teen kokkuvõtte uuringu tulemustest. Tulemused paljastavad, et loovust peetakse oluliseks meie hariduses kõikides küsitletud valdkondades. Nii mitmedki väited kinnitasid antud magistritöö eesmärgi vajalikust. Õpetajate, kunstnike ja inseneride vaated olid loovusele tegelikult üpris sarnased. Väga väheste küsimuste vastused erinesid oluliselt. Näiteks, *Loovus eeldab ebamugavustasandil tegutsemist*, väitega ei ole eriti nõus õpetajad, samas kui insenerid ja kunstnikud nõustuvad. Kunstnikel ja inseneridel on oma töös rohkem positiivseid kogemusi ebamugavustasandil tegutsemisel ja seetõttu loova tulemuse saavutamisel. Õpetajate loovust pigem pärsib selline ebamugavus ja kindlasti näevad nad seda ka õpilastest. Loovuse tekkimiseks mängivad rolli teised tegurid ja ebamugavus ei ole üks neist. Kunstnike vaated loovusele üldiselt ja loovusele koolis ning ühiskonnas olid kõige positiivsemad. Väidetega, mis soodustavad loovuse arengut olid nemad alati enim nõus ja samuti võtsid nad alati vastu seisukoha, kui mõni väide käsitles loovuse pärssimist.

Loomeinimesi rühmitati tööstaaži järgi (kuni 10.aastat, 10-20.aastat ja üle 20.aasta). Vanemad olid natuke skeptilisemad loovuse avaldumise koha pealt kui nooremad. Kõik, aga jäid seisukohale, et loovus on vajalik ja oluline komponent hariduses ja ühiskonnas. Näiteks väide: *Inimese elukogemused võivad tema loovust pärssida*, ei ole loomulikult nõus vanemaealised, nooremad seevastu peavad just ennast kõige loovamateks. Sellest võib järeldada, et kõik staažide grupid peavad enda vanusegruppi vastavalt kogemustele kõige loovamateks. Vanemaealised on skeptilisemad loovuse õpetamise kohta põhikoolis, sest nende isiklikud kogemused ei ole selles osas positiivsed. Samuti jagati loomeinimesed sooliselt meheks ja naiseks. Mehed jäid III alagrupis „Põhikool ja loovus tänapäeval“ kõikide väidetega suhteliselt turvaliselt keskmisele arvamusele. Samas naised olid kas rohkem nõus või siis vastu. Naisi osales ka küsitluses rohkem ja seega nende vastuste vahemik ka varieerub rohkem. Naised on rohkem kursis põhikoolis toimuvaga ja leiavad, et loovust peaks selgemalt koolis avalduma. Võimalik, et naised, emadena, peavad rohkem tegelema laste kooliasjadega ja samuti on rohkem koolides naisõpetajaid ehk on nende vastused usaldusväärsemad.

Helsingi Ülikooli emeriitprofessor, üle 50 aasta ajuuuringutega tegeleud Matti Bergström väidab, et lapse õpiedu koolis sõltub tema loovusest (Teder). Uuringus tulevad välja väga kahetised suunad, mis puudutavad loovõpet. Loomevaldkonna inimeste arvamus, kuidas peaks loovõpe koolis toimuma on erinev. Tuuakse välja, et oluline on vabadus, samas tuleb luua piire, et tekiks vastutus. Ei tohi teha, aga tegelikult ikka peaks lubama teha. Õpetaja peab andma eeskujut, aga õpilane peab olema iseseisev. Ühesõnaga kõike natukene, siis saab õpilane kujundada oma olemuse ning õpetaja ei ole otseselt midagi ette öelnud. Tuleb anda õpilasele iseseisvust, mõni isegi ütles, et visata ta pea ees tundmatusse kohta küll siis ujuma hakkab. Uuringust selgus ka, et tegelikult arvatakse, et koolis on juba loovuse arendamisega hiljaks jäädud ja sellega tuleks tegeleda varakult lasteaias. Seal on laps veel valge paber, keda on võimalik voltida ja värvida. Koolis on väljakujunenud lapsest juba isiksus, kellel on omal juba mingid põhimõtted. Seega on lisaks koolile oluline loovuse arendaja ka lasteaed. See on aeg, kus last ei tohi suruda raamidesse vaid lasta tal avastada ja lahendada.

Lähtudes uuringu resultaadist ja ainekava eesmärkide ning tulemuste analüüsist sai tehtud mõned soovitusel, kuidas loovõpet rohkem kooli tuua. Loovuse avaldumiseks on olulised tegurid keskkond, õpetaja tegevus, eesmärgid ja õpitulemused, millele tuleb tähelepanu koolis pöörata. Samuti märgitakse ära, et loovust ei arenda mitte ainult kunsti-ja loovained, vaid ka matemaatika, füüsika ja reaalsused. Loovust ei peeta ainult kunsti märksõnaks, millega tegelevad kunstnikud. Küsitluses osalenud insenerid ja õpetajad on oma igapäeva töös samuti loovad. Alljärgnevalt mõned soovitusel:

- Õppekavades võiks eraldi välja tuua punkti, mida peetakse silmas loovuse all ja mida mõeldakse loovõppena. Uuringus nõustuti väidetega: „*Minule jääb ebaselgeks, mida loovuse all koolis silmas peetakse*“ ja „*Oleks hea, kui loovus tõuseks põhikooli eesmärkides selgelt esile*“. See näitab, et uuringus osalejate jaoks ei ole selge, mis on põhikooli roll loovuse avaldajana.
- Kunsti kui õppeaine kõige suurem probleem on see, et õpilaselt oodatakse praktilise töö tegemist, ilma et antaks aega uurida, avastada, kavandada, kogeda, luua, eksida, uuesti kavandada, reflekteerida ja kõige selle kaudu õpitut mõtestada. Klassitunni 45-minutiline formaat lammatab loovust, selle aja jooksul ei suuda aine oma eesmäärke

täita ja tulemused ei pruugi olla saavutatavad. Selleks, et muuta tunni ajalisk formaati peaks muutma kogu koolisüsteemi.

- Kui aine- ja õppekavad näevad ette kõigile ühesuguseid eesmärke ja tulemusi, siis peab riik ka selleks koole toetama. Põhikooli näiteks kunsti ainekava näeb ette, et kunstitunnis rakendatakse nii traditsioonilisi kui ka nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid materjale ning töövahendeid. Õpetajale on antud mitmekesine valik, kahjuks on sage olukord, kus neid võimalusi koolil pakkuda ei ole.
- Olulist rolli mängib loovuse avaldumisel ka keskkond. Tähelepanu tuleb pöörata nii füüsilisele keskkonnale kui ka mentaalsele. Õpilase loovuse avaldumiseks tuleb luua turvaline õhustik, et ta julgeks rääkida, suhelda, analüüsida, kirjeldada, hinnata nii suuliselt kui visuaalselt ja nii üksi kui meeskonnas. Õpiloovus avaldub selleks loodud õpikeskkonnas.
- Väga palju on räägitud ainete omavahelisest lõimingust. Lisaks ainetele tuleb lõimida ka kooliga päris elu. Seda näitab ka tulemus, et väidetega: „*Põhikool peaks olema rohkem avatud ühiskonna erinevatele tegevustele ja võimalustele*“ ja „*Loovust soodustavat haridust tuleks tööelule lähendada*“ ollakse nõus.

Uurimuse tulemused kinnitavad, et loovus on oluline ja seda peaks arendama ja suunama koolides ja selle jaoks tuleb muuta meie haridussüsteemi või luua metoodiline abivahend õpetajatele, et nad teaksid milliseid ülesandeid ja kuidas neid kasutada, et õpiloovus avalduks. Loovus peab samuti aine- ja õppekavades olema selgemalt esitletud. Meie uurimustulemustest tulenevad vaated soomlastega ei olegi väga erinevad, aga nemad on suutnud muuta oma haridussüsteemi nii, et koolides on rohkem rõhku pandud loovõppele.

Antud magistritöös oleks saanud õppekavasid veel põhjalikumalt analüüsida. Kõikide ainete õppekavade analüüs annaks täpsema ülevaate loovusest ja võimaldaks anda veel rohkem soovitusi ainekavade täiendamiseks. Samuti räägitakse palju loovuse seosest majandusega, tegemist on väga mahuka teemaga ja annaks ainest eraldi töö tegemiseks. Eraldi teemana tuleks esile veel loovuse hindamine, kuidas ja kui palju seda koolis üldse hinnata.

KOKKUVÕTE

Antud magistritöö eesmärgiks oli loovusõppest teadlikkuse tõstmine ja kuidas seda intensiivsemalt koolis rakendada. Magistritöö aktuaalsus seisneb selles, et loovusest räägitakse meie tänapäeva pidevas muutuv ühiskonna väga palju. Millistele loovuse aspektidele peaksime aga tähelepanu pöörama noorte õpetamisel ja kasvatamisel koolis. Uurimuse laiem eesmärk oleks tuua loovus kõikidesse kooliastmetesse ja edasisse töö ellu.

Loovus on inimese elu lahutamatu osa. Kuigi loovust on võimalik teatud pedagoogiliste võtetega edendada, on siiski oluline, et loovus oleks lubatud ja tunnustatud kogu koolielus, mitte ainult loovuspedagoogika tundides, mis seonduvad meie arusaamades eeskätt kunstikasvatusega (Visanti, jt., 2006). Me rakendame oma loovust nii igapäevaelus, koolis ja tööl. Koolikeskkonnas mängib loovuse avaldumiseks olulist rolli õpetajad, kui loov õpetaja ise on. Tuleb arvestada, et julgus loovalt toimida saab tekkida kui anda loovusele aega ja ruumi. Loomiseks peame uurima ja mõistma, planeerima ja arendama ideid, samuti hindama ja analüüsima oma tööd. Kõik need komponendid panevad aluse loovale käitumisele ja mõtlemisele.

Magistritöö alguses sai püstitatud uurimusküsimused ja probleemid. Järgnevalt vaatlen küsimuste kaupa, kas need said vastused:

1) Loovkirjanduse uurimine.

Käsitletud sai mitmeid loovust kajastavaid allikaid. Samuti uuritud loovuse erinevaid teooriaid ja seisukohti. Kõige olulisemana tooksin välja, et milline on loov inimene ja tema käitumine ning millised tegurid mängivad rolli loovuse avaldumisel. Loovuse tekkimise aluseks on harjutamine, motivatsioon ning valmisolek luua ja näha midagi uut.

2) Kuidas täiendada õppe-ja ainekavasid, et loovus avalduks põhikoolis paremini? Kas kunsti ainekavas olevad eesmärgid ja tulemused on omavahel seotud ja mis vajab täiendamist. Samuti kas kunsti õppekavast saab õpetaja teada, mida ja kuidas õppeaines rakendada loovaid ülesandeid?

Tõin välja mõned punktid, mida mina pean oluliseks soovitada vastavalt kunsti õppekava analüüsile, loovus kirjanduse uurimisele, uuringu tulemustele ja isiklikele kogemustele. Soovitused ja ettepanekud on mõeldud just loovõppe rakendamiseks koolides. Aluseks on võetud peamiselt kunsti õppeaine, aga neid soovitusi saab kasutada ka teistes ainetes, et loovus koolis paremini avalduks. Hetkel ei tule kunsti õppekavast välja, kuidas õpetaja saaks rakendada loovaid ülesandeid ja millised need peaksid olema. Mõnedele õpetajatele meeldivad üldisemad eesmärgid, siis on neil rohkem vabadust luua oma ainekavasid, teistele meeldib, kui on konkreetsed eesmärgid ja tulemused ette antud. Kokkuvõttes on kunsti kui õppeaine eesmärgid ja tulemused suuresti kõik loovusega seotud ja omavahel enamjaolt vastavuses. Kõige enam ei olnud vastavuses analüüsi ja arutlusoskus ja virtuaalse keskkonna kasutamine, kui eesmärkides olid need välja toodud, siis tulemustest mitte või vastupidi. Selle teemaga saab veel põhjalikumalt tegeleda, et konkreetsed ideed ja soovitused realselt jõuaks õppekavadesse ja kooliellu.

3) Mida arvavad loovusest meie ühiskonnas ja põhikoolis loomeinimesed?

Kunstnike arvamused võrreldes teiste valdkondade esindajatega olid suhteliselt sarnased. Loovust peetakse meie ühiskonnas oluliseks ja põhikoolil nähakse olulist rolli loovuse avaldajana. Arvatakse, et loovus on meis kõigis olemas ja seda tuleks õpetada ja arendada. Kunstnike vaated loovusele üldiselt ja loovusele koolis ning ühiskonnas olid kõige positiivsemad. Väidetega, mis soodustavad loovuse arengut olid nemad alati enim nõus ja samuti võtsid nad alati vastu seisukoha, kui mõni väide käsitles loovuse pärssimist. Küsimusele: „*Mis on Teie arvates oluline loovuse õpetamisel põhikoolis?*“. Toodi välja õpetaja tegevust, õppeaineid, vabadust, suhtlust koolis, reaalse elu kaasamist haridusse. Loomeinimeste arvates on loovuse avaldumiseks tegurid: kooliga seotud, tunnivälised tegurid, huviringid/koolid, kodu ja muu. Kooliga seotud kategooria jaguneb suuresti kolmeks: õppeainetega seotud, õpetajaga seotud ja õpikeskkond. Õppeainetest mainiti enim kunsti-, muusikaõpetust, käsitööd, eesti keelt/kirjandust, matemaatikat ja füüsikat.

4) Soome ja Eesti loomeinimeste võrdlus, kuidas käsitletakse loovust koolis.

Soome uuringu tulemusi kokkuvõttes võib väita, et uurimus oli edukas ja selle tulemusi ja ettepanekuid kasutati uue õppekava täiendamiseks. Õppekavade muutmisel tuleb kaasata erinevate eluvaldkondade esindajaid, et tulemus oleks mitmekesisem ja õiglasem.

Kokkuvõttes olid Eesti ja Soome tulemused suhteliselt sarnased. Midagi kardinaalselt erinevat ei esinenud vaid mõned üksikud kõikumised. Soome loomeinimesed pidasid rohkem probleemiks pigem seda, et loovust seostatakse liialt majandusega ja selle kasvuga, meie vastajad seda probleemiks ei pidanud. Peamiselt on ikkagi Soome ja Eestis õpetajate, inseneride ja loomevaldkonna esindajate arvamused loovusest ühiskonnas ja hariduses samalaadsed.

5) Millised on loomeinimeste soovitusel loovuse avaldamiseks?

Toodi välja tegevusi nii koolis kui väljaspool, mis aitaksid loovusel avalduda. Vastused sellele küsimustele saime tänu avatud küsimustele, kus jagati oma isiklike kogemusi ja soovitusi. Enim toodi välja, et koolis mängib olulist rolli loovuse avaldamisel õpetaja. Palju tuleb koolis ära teha õpetajal, et õpilased loovalt mõtleksid ja käituksid. Saime ka kinnitust ettepanekutele, mida aine- ja õppekavades muuta ja lisada.

Kõige olulisem uuringu tulemus antud magistritöös oli, et loovust peetakse oluliseks ja tähtis on sellega põhikoolis tegeleda. Põhikoolis peab olema selgemalt välja toodud, kuidas aidatakse loovuse avaldamisele kaasa. Antud töös analüüsisin just kunsti kui õppeainet põhjalikumalt. Usun, et antud magistritöös avaldatud materjalid võivad olla aluseks teiste ainete õppe- ja ainekavade uurimiseks loovuse vaatevinklist. Samuti saab kasutada magistritöö ja küsitluse tulemusi ainekavade täiendamiseks.

Nagu Csikszentmihalyi (2007) ütleb, on loovus "pole enam mitte ainult üksikute luksus, vaid ...vajalik kõigile (Csikszentmihalyi, 2007).

SUMMARY

The aim of this master's thesis is raising awareness about creativity education and implementing it more intensely in schools. Topicality of master's thesis is that creativity is very popular topic in our changing society, but what are those creativity aspects that we should pay attention while teaching and educating young people at school? Wider purpose of this research would be to bring creativity into all school levels and further working life.

Mission of master's thesis is to explore and analyze, what persons in creative fields think about creativity in our society and in today's basic school. Research has been conducted also among basic school's teachers and engineer workers. Through the results, we study and compare conceptions about creativity in all three groups. As questionnaire has conducted on the basis of analogous research in Finland, then we also can compare, what persons in the same fields in Finland think about it. What are the field representatives recommendations and proposals (according to the study) about how we can supplement school's curriculums and syllabus to express creativity better in schools.

Research problem is that the concept of creativity is dealt with too generally in curriculums and syllabuses. Creativity is mentioned all the time, but how to practically implement this and how it should manifest in basic schools, is less reflected. Creative learning must be available and developed in society and in basic schools. Creativity in our society could be implemented in all areas and important is that graduate students would already think and act creatively. This master's thesis would change understanding about creativity in curriculums and syllabuses narrower and more meaningful and would point out specific and practical recommendations, how to engage creativity at schools.

Master's thesis consists of five chapters. In the first chapter I deal with creativity theory more generally, reflecting what is creative environment and connection between creative and art education. In the second chapter I introduce creativity research conducted in Finland. In third chapter I give an overview about using creativity in curriculums and syllabuses, focusing on art and technology education syllabuses. In the fourth chapter I look at arranged creativity

research and discussion based on the research. In the theoretical part of the thesis I give an overview about the strategy and methodology of selected study. In the empirical part I give and overview about sample selection, data collection and analysis methodology. In the fifth chapter I introduce study results and answers.

Entire thesis is based on research results and opinions and proposals of the creative field persons. For the research part of creativity an online poll was conducted in december of 2017 among Estonian creative field people. The sample of research consisted of creative persons such as writers, musicians and artists. Survey was carried out also among teachers and engineers, who's results are being compared later. On the basis of research results general evaluation will be composed.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Csikszentmihalyi, M. (2007). Kulgemine. Optimaalse kogemuse psühholoogia. Pegasus. Eesti elukestva õppe strateegia. 2014.
<https://www.hm.ee/sites/default/files/strateegia2020.pdf> (09.04.2018)
- Eiland, M., Kaarlõp, L., Mägi, K., Oja, K., Puumeister, M., Pöldver, P., Urva, H. MIS ON TÕHUS ÕPPIMINE? *Creative generation*.
<http://artur-taevere.squarespace.com/tohus-oppimine/> (07.07.2017)
- Hakala, J., Konst, T., Uusikylä, K., & Järvinen, E.-M. (2017). The question of creativity in the Finnish elementary school curriculum. *Journal of Studies in Education*, 7 (3), 209-226. <https://doi.org/10.5296/jse.v7i3.11363>
- Heilmann, G., Korte, W. B. (2010). The Role of Creativity and Innovation in School Curricula in the EU27.
<http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2014/03/2010-Role-of-creativity-and-innovation-in-school.pdf> (04.05.2018)
- Heinla, E. (2002). Lapse loova mõtlemise seosed sotsiaalsete ja käitumisteguritega. *Tallinna Pedagoogikaülikooli kirjastus*.
- Heinla, E. (2018). Loova mõtlemise alused. [Loengukonspektid 1-9].
- Helme, K. (2011). Kunsitiõpetuses probleeme jagub. *Õpetajate Leht 25.märts 2011* .
- Koha, K. (2009). Kunstikasvatus alushariduses loovuse mõiste. TLÜ Rakvere kolledž.
<https://www.tlu.ee/opmat/rk/2009/Kadri%20Koha%20-%20RKA6025%20Kunstikasvatus%20alushariduses/I%20Teema/Loovuse%20moiste.pdf>
- Leppik, L., Berendsen, V., Lepik, K. (2014). Üliõpilaste kirjalike tööde vormistamise juhend. TARTU ÜLIKOOL Sotsiaal- ja haridusteaduskond.
https://www.yti.ut.ee/sites/default/files/www_ut/uliopilastoode_vormistamise_juhend_0.pdf (06.05.2018)
- Masso, A. (2011). E-kursuse "Kvantitatiivne andmeanalüüs (SPSS'iga)" materjalid. Tartu Ülikool. <http://dspace.ut.ee/handle/10062/17869> (17.05.2018)
- Ojakäär, J. (2016). Laste loovuse toetamine.
<http://holistika.ee/laste-loovuse-toetamine/> (03.03.2018)
- Põhikooli riiklik õppekava. (2011). Riigi Teataja.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/114012011001?leiaKehtiv> (03.03.2018)

Rehepapp, M. (2012). Disainiprotsess.

<https://seoseidloovkunstiharidus.files.wordpress.com/2012/10/disainiprotsess2.pdf>

(06.04.2018)

Reitav, U. (2014). Kuidas saada loovaks noorsootöös? *Ajakiri Mihus. Sihtasutus Archimedes.*

Rämmel, A. (2014). Valimi moodustamine. Tartu Ülikool.

<http://samm.ut.ee/valimid> (17.05.2018)

Semidor, K. (2010). Loovus, loomulikkus, looming... kunst! *Koolielu Haridusportaal.*

<https://koolielu.ee/info/readnews/35003/loovus-loomulikkus-looming-kunst> (09.04.2018)

Soobik, M. (2015). Innovative trends in technology education. Teachers' and students' assessments of technology education in estonian basic schools. Tallinn: Tallinna Ülikool.

Sutrop, M., Toming, H., H., Kõnnussaar, T. (2016). Hea kooli käsiraamat. *Tartu Ülikooli eetikakeskus ja autorid 2016.*

http://www.eetika.ee/sites/default/files/www_ut/hea_kooli_kasiraamat_2016.pdf

(06.03.2018)

Tamm, D. (2012). Disainiprotsessi rakendamine koolitunnis.

[http://www.etag.ee/wp-](http://www.etag.ee/wp-content/uploads/2012/05/Disainiprotsessi_rakendamine_koolitunnis_artikkel.pdf)

[content/uploads/2012/05/Disainiprotsessi_rakendamine_koolitunnis_artikkel.pdf](http://www.etag.ee/wp-content/uploads/2012/05/Disainiprotsessi_rakendamine_koolitunnis_artikkel.pdf) (06.04.2018)

Teder, K. Hea lasteaed lähtub lapse arengust ja loovuse toetamisest.

http://www.eetika.ee/sites/default/files/eetikakeskus/kulvi_teder_loovus.pdf (07.07.2017)

Uurimistö alused. Andmete analüüsimine.

https://www.syg.edu.ee/~peil/ut_alused/andmeanalyys.html (17.05.2018)

Vahter, E. (2014). Looking for possibilities to improve the visual art teaching in primary school. Tallinn : Tallinna Ülikool

Vinter, K. (2014). Soovitused muutunud (uue) õpikäsituse juurutamiseks.

http://ebo.ee/openlearning/info/Kristi_Vinter_Soovitused.pdf (03.03.2018)

Visanti, M., Järnefelt, H., Bäckman, P., Sinko, P. (2006). Loovuspedagoogika. Eestikeelse väljaande toimetaja: Soobik M. (2011). *Tallinn : Eesti Tehnoloogiakasvatuse Liit.*

<http://www.tehnoloogia.ee/Loovuspedagoogika.pdf>

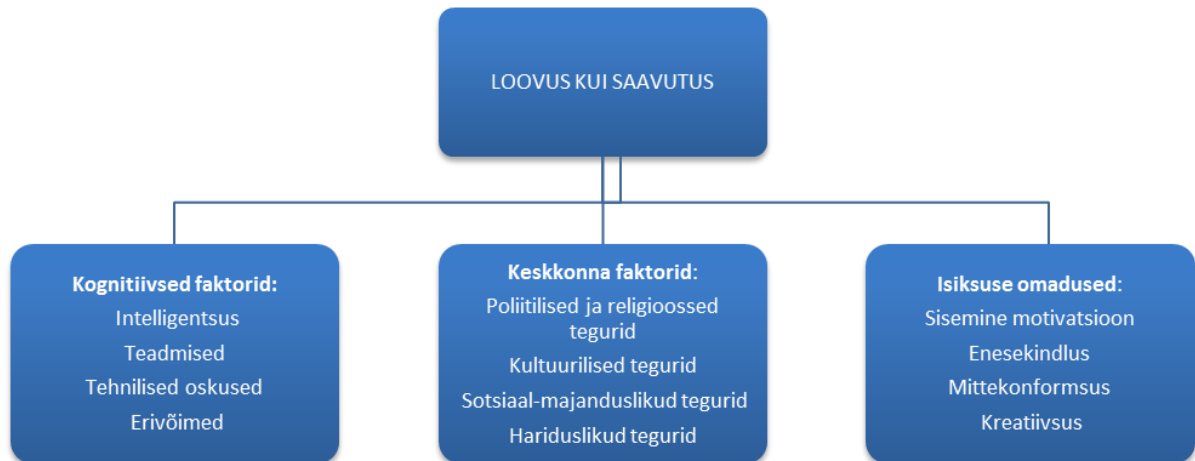
LISAD

Lisa 1. Uurimuse suundadest tulenevad erinevad loovus käsitlused:

- Arenguline käsitlus. Loovus areneb kogu elu, oluline on isiksuse ja keskkonna (kultuuriline, sotsiaalne, hariduslik, perekondlik) koostoime. Esindajad: Helson (1999), Subotnik (1996), Albert & Runco (1989)
- Psühhomeetiline käsitlus. Loovus on mõõdetav (divergentse ja konvergentse mõtlemise uurimine) ja avaldub valdkonniti. Peamine on mõõtmisvahendite usaldatavus. Esindajad: Guilford (1968), Wallach & Kogan (1965), Torrance (1974).
- Kognitiivne käsitlus. Loometulemuse uurimise aluseks on loomeprotsess. Peamine küsimus: kuidas toimub ideede genereerimine ja probleemidele lahenduste leidmine. Esindajad: Mednick (1962), Guilford (1968), Finke, Ward & Smith (1992).
- Majanduslik käsitlus. Loov käitumine sõltub turust, tulude-kulude analüüsist. Uuritakse uuendustega kaasnevate muudatuste majanduslikku kasumit, selle saavutamist. Florida (2002) ühiskonna loov klass (loov segment): võrdleb erinevate maade, linnade loovuse avaldumist. Loova ühiskonna peamine näitaja on tolerantsus. Stenberb & Lubart (1995) loova käitumise peamine tegur on oskus odavalt osta ja kallilt müüa.
- Probleemide lahendamise oskustele põhinev käsitlus. Peamine on loovad lahenduste leidmine keerulistele probleemidele, uuritakse kognitiivseid protsesse. Oluline on strateegiate valdamine ja pika-ajaline õppimine. Esindajad: Ericsson (1999), Simon (1981), Weisberger (2006).
- Probleemide leidmisele põhinev käsitlus. Loovamad isikud tunnetavad paremini lahendust vajavaid probleeme. Oluline on probleemi olemusest aru saamine enda motiveerituse hoidmine. Esindajad: Csikszentmihalyi (1976), Runco (1994).
- Evolutsiooniline käsitlus. Väljapaistvad loometulemused põhinevad pime-valiku. Esindaja Simonton (1997) lähtub darvinistlikust teooriast – “liikide tekkimine loodusliku valiku teel”, enam kohanenud organismid jäävad püsima. Ideed kombineeruvad nn. pimedal viisil, nende teadvustamisel on määrav tundlikkus. Tulemuse edukuse määravad sotsiaalsed tegurid, teiste inimeste otsus ja looja veenmisoskused. (Heinla, 2018)

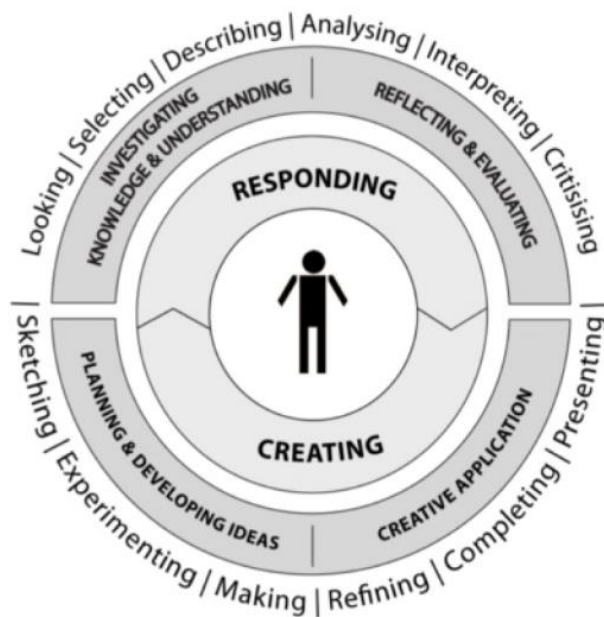

Lisa 2. Hans J. Eysenck: loovust kui saavutust mõjutavad tegurid.

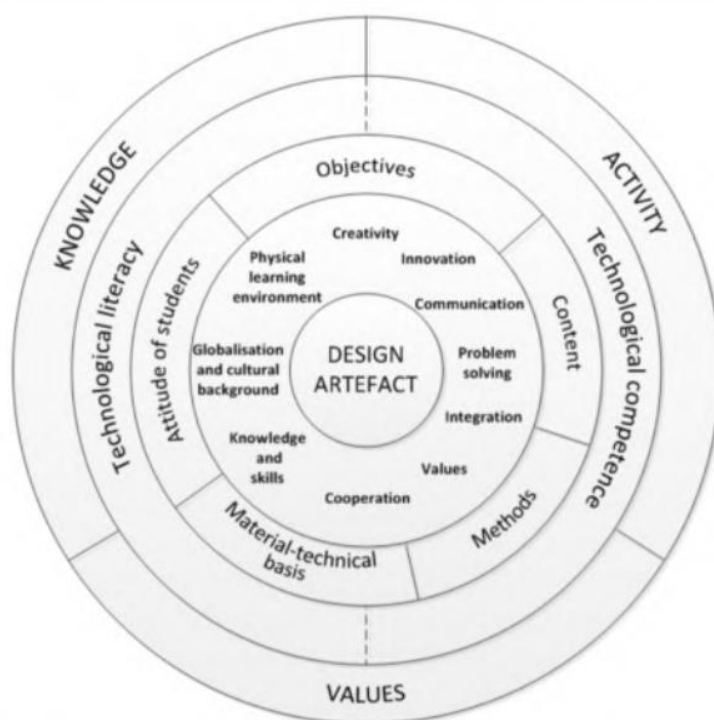
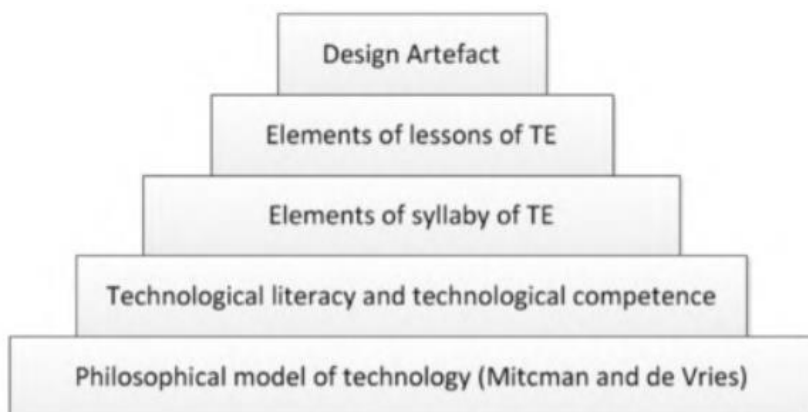
(Heinla, 2002:22)

Lisa 3. Visuaalse kunsti õpetamise mudel

(Vahter, 2014:36)

Lisa 4. Tehnoloogia õpetamise mudel

(Soobik, 2015:24)

LISA 5. Uuringu tulemused 37 piirkonnas/riigis Euroopas

High (Relative occurrence >1.0)	Medium (Relative occurrence >0.5 - <1.0)	Low (Relative occurrence <0.5)
Austria Belgium - German speaking community Czech Republic Estonia Hungary Lithuania Latvia Portugal Slovenia United Kingdom - Northern Ireland United Kingdom - Scotland	Belgium - Flanders Bulgaria Germany - Bavaria Germany - Saxony Greece Spain - Andalucia Spain - Extremadura Spain - Madrid Spain - national level Finland France Ireland Luxembourg Slovakia Sweden United Kingdom - England United Kingdom - Wales	Belgium - Wallonia Germany - Lower Saxony Denmark Italy Malta The Netherlands Poland Romania

(Heilmann, jt. 2008:8)

LISA 6. Kunsti I kooliastme tabel

Kunsti I kooliaste	
<p>Eesmärgid:</p> <p>A. tunneb kunstiõppes rõõmu mängulisest ja loovast tegutsemisest;</p> <p>B. julgeb katsetada oma ideede erinevaid visuaalseid väljendusi;</p> <p>C. oskab töötada iseseisvalt ja teha koostööd, väärtustab erinevaid lahendusi;</p> <p>D. tunneb huvi lähikonna kultuuriobjektide vastu.</p>	<p>Tulemused:</p> <ul style="list-style-type: none"> • esitab oma ideede erinevaid lahendusi(B); • rakendab kahe- ja kolmemõõtmelise kujutamise võtteid, oskab välja tuua kujutatava iseloomulikud jooned; • rakendab oma töödes mitmekesiseid kunstitehnikaid ja töövõtteid(B); • kasutab olulisemaid kunstimõisteid kunstiteoste ning enda ja kaaslaste loovtööde üle arutledes; • oskab nimetada Eesti kunstnikke, lähiümbruse olulisi kunsti- ja kultuuriobjekte(D); • uurib igapäevaste esemete vormi ja otstarbe seoseid, teab, kuidas luua ning tarbida säästvalt, arutleb ümbritseva visuaalse kultuuri nähtuste üle(D); • tuleb toime virtuaalsetes keskkondades, teadvustab meedia võimalusi ja ohtusid(B).
<p>Tähelepanekud:</p> <p>Eesmärgides tuleks välja tuua, nagu on toodud tulemustes, et õpilane oskab arutleda ja esitleda enda ja teiste töid. Eesmärgid on üldisemad ning tulemused konkreetsemad.</p>	

LISA 7. Kunst II kooliastme tabel

Kunst II kooliaste	
<p>Eesmärgid:</p> <p>A. tunnetab oma kunstivõimeid ja -huve, hindab enda ja teiste isikupära;</p> <p>B. eksperimenteerib mõtete, vahendite, materjalide ja kunstitehnikatega;</p> <p>C. tegutseb loovates ja uurimuslikes rühmatöodes ühise tulemuse nimel;</p> <p>D. rakendab oma loomingulisi võimeid ja oskusi ka väljaspool</p>	<p>Tulemused:</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab eesti kunsti- ja kultuuriobjekte ning kunstnikke, uurib ja võrdleb kunstiteoseid(F); • arutleb enda ja kaaslaste loovtööde üle, tõlgendab oma vaatenurgast erinevate ajastute kunstiteoseid(A/C); • väljendab visuaalsete vahenditega oma mõtteid, ideid ja teadmisi, kasutades kahe- ja kolmemõõtmelise kujutamise baaselemente ja kompositsiooni põhimõtteid(A/B); • visandab ja kavandab loovülesandeid lahendades, rakendab erinevaid kunstitehnikaid (maal, joonistus, kollaaž, skulptuur, foto, digitaalgraafika, animatsioon

<p>kunstitundi; E. on avatud erinevate kunsti- ja kultuuriilmingute suhtes; F. tunneb huvi kunstiloomingu ja paikkondliku kultuuri vastu; G. mõistab kultuuriväärtuste ja -keskkonna kaitse olulisust; H. näeb loodust ja keskkonda säästva tarbimise võimalusi.</p>	<p>jne) (B);</p> <ul style="list-style-type: none"> • oskab uurimise käigus leida eri teabeallikatest ainealast infot; • võrdleb ruumilise keskkonna ja igapäevaste tarbeesemete omadusi, kavandab ideid, kuidas parandada elukeskkonda, mõistab võimalusi, kuidas tarbida loodust säästvalt(H); • arutleb visuaalse infoga seotud nähtuste üle reaalses ja virtuaalses keskkonnas, analüüsib oma eagrupile mõeldud visuaalse meedia sõnumeid(E/F); • tegutseb eetilisel ja ohutult nii päris kui ka virtuaalsetes kultuurikeskkondades.
<p>Tähelepanekud:</p> <p>Tulemustes on mitu korda välja toodud, et õpilane oskab, kasutab ja tegutseb erinevates virtuaalsetes keskkondades, kuid eesmärkides pole seda välja toodud. Eesmärkides on välja toodud, et rakendab oma loominguviisi võimed ka väljaspool kunstitundi, kuid kuidas seda tulemust kontrollida?</p>	

LISA 8. Kunst III kooliastme tabel

Kunst III kooliaste	
<p>Eesmärgid:</p> <p>A. oskab loominguviisis tegevuses, loovtöö ning uurimise ja refleksiooni käigus kasutada loova ning kriitilise mõtlemise ja probleemilahenduse oskusi;</p> <p>B. tunnetab ning arendab oma loominguviisi võimeid, väärtustab isikupära ja erinevaid lahendusi;</p> <p>C. eksperimenteerib mõtete, mõistete, kunstitehnikate ja uute meediumidega;</p> <p>D. rakendab omandatud oskusi teistes õppeainetes ja igapäevaelus;</p> <p>E. õpib tundma ja väärtustab nii mineviku kunstipärandit kui ka nüüdisaegset kunsti;</p> <p>F. seostab kunsti, kultuuri, teaduse ja</p>	<p>Tulemused:</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab Eesti ja maailma kunsti- ja kultuuriobjekte ning kunstnikke, teadvustab kunsti rolli ühiskonnas; seostab omavahel kultuuri, ühiskonna ning teaduse ja tehnoloogia arengut(F/G); • analüüsib eri ajastute kunstiteoseid nii näitusel kui klassiruumis, mõistab nüüdiskunsti nähtuste laia teemade ringi ning väljendusvahendite mitmekesisust(E/G/H); • visandab, kavandab ja maketeerib loovülesandeid lahendades, otsib ja arendab erinevaid lahendusvariante ning isikupäraseid teostusvõimalusi(A/B/C); • rakendab loomisel, uurimisel ja kunsti ning visuaalkultuuri tarbimisel infokommunikatsiooni vahendeid(C/I);

<p>tehnoloogia arengut;</p> <p>G. mõistab kunsti kui kultuuridevahelist suhtluskeelt, teadvustab kultuurilist mitmekesisust ja nüüdiskunsti rolli ühiskonnas;</p> <p>H. väljendab oma arvamusi ja teadmisi nii suuliselt kui ka kirjalikult, kasutades kunsti oskussõnavara;</p> <p>I. tegutseb eetilisel ja ohutult nii reaalses kui ka virtuaalses kultuurikeskkonnas;</p> <p>J. mõtestab esemelise ja ruumilise keskkonna ning disaininäidete esteetilisi, eetilisi, funktsionaalseid ja ökoloogilisi aspekte;</p> <p>K. omab ülevaadet kunsti, disaini ning arhitektuuriga seotud elukutsetest ja ametitest.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • esitleb enda loovtööde tulemusi ja põhjendab valikuid, tõlgendab kaaslaste loovtöid(A/H); • leiab teadlikult traditsioonilisi või uusi meediume kasutades erinevaid lahendusi, kuidas väljendada oma mõtteid ja teadmisi, kasutab sihipäraselt tasapinnalise, ruumilise ja ajalise loomingu väljendusvahendeid ning kompositsiooni põhimõtteid(C); • analüüsib ruumilist keskkonda ja disainiobjekte eesmärgipärasuse, uuenduslikkuse, ökoloogilisuse, esteetilisuse ja eetilise seisukohast, mõistab disaini kui protsessi, mille eesmärgiks on leida probleemile uus ning parem lahendus(J); • arutleb visuaalkultuuri avaldumisvormide, sümbolite ja kultuuriliste märkide üle, hindab virtuaalset keskkonda eetilise ja turvalisuse seisukohast(I).
<p>Tähelepanekud:</p> <p>III kooliastmes on kõige selgemalt välja toodud tulemused, mis vastavad eesmärkidele. Kõige põhjalikum selgitus ja konkreetsed tulemused. Siiski leidsin kaks eesmärki, mille tulemus ei kajastu. Kuidas kontrollida, et eesmärk: rakendab omandatud oskusi teistes õppeainetes ja igapäevaelus, on täidetud. Lõiming teiste ainetega?</p> <p>Eesmärkides on välja toodud, et omab ülevaadet kunsti, disaini ning arhitektuuriga seotud elukutsetest ja ametitest. Taaskord ei kajastu see eesmärk tulemustes.</p>	

LISA 9. Loomevaldkonna loovusuuring

Kunstnike loovusküsitlus

Üha rohkem väärtustatakse loovaid inimesi ning loovuse avaldumist peetakse eduka toimetuleku ja innovatsiooni võtmeküsimuseks.

Palume Teid osaleda Tartu Ülikoolis magistritöö raames läbi viidavas küsitluses, mis uurib kunstilise valdkonna töötajate arusaamu ja veendumusi loovuse kohta. Küsitlus on koostatud Soomes läbi viidud analoogse uurimistöö alusel, mille kaudu Tartu Ülikoolis (Kristi Moppel, Sandra Saar, Mart Soobik) uurime ja võrdleme põhikooli õpetajate, inseneeria- ja kunsti valdkonna töötajate arusaamu loovusest. Teie tagasiside on suureks abiks, et välja selgitada, millistele loovuse aspektidele peaksime tähelepanu pöörama noorte õpetamisel ja kasvatamisel koolis. Samuti soovime teha ettepanekuid ja täiendada loovuse paremaks avaldumiseks põhikooli õppekavasid. Küsitlus on anonüümne ja seda kasutatakse ainult uurimistöö raames.

Küsitlus koosneb valikvastustega küsimustest, skaalal 1-5-ni, milles palun märkida linnukesega üks sobivaim vastusevariant igal real. Ankeedi lõpus on 4 avatud küsimust, nendele küsimustele ootan Teiepoolset arvam avaldust. Küsimustikule vastamiseks kulub ca 15 minutit ja ootame Teie vastuseid hiljemalt kahe nädala jooksul.

Tänades Sandra Saar, Kristi Moppel, Mart Soobik
Tartu Ülikooli kunstide ja tehnoloogia õppekava magistrandid ja õppejõud
Lisainfo: saarsand@gmail.com

* Kohustuslik

Teie Sugu *

- Naine
- Mees

Teie elukutse *

- Muusik
- Kirjanik
- Kunstnik

Kunstilise valdkonna töökogemus *

- 0-10 aastat
- 11-20 aastat
- Üle 20 aasta

Loovusest üldiselt

1. Loovust leidub kõikjal, aga osa inimesi lihtsalt ei märka seda *

	1	2	3	4	5	
Ei nõustu üldse	☐	☐	☐	☐	☐	Nõustun täielikult

2. Meie, eestlased, ei oska oma loovust piisavalt ära kasutada *

	1	2	3	4	5	
Ei nõustu üldse	☐	☐	☐	☐	☐	Nõustun täielikult

3. Väidetavalt loovust küll hinnatakse, aga tegelikkuses seda ei kasutata *

	1	2	3	4	5	
Ei nõustu üldse	☐	☐	☐	☐	☐	Nõustun täielikult

4. Tundub, et igapäevaelus on loovuse rakendamiseks üha rohkem takistusi *

	1	2	3	4	5	
Ei nõustu üldse	☐	☐	☐	☐	☐	Nõustun täielikult

5. Loovus aitab tulla toime ülesannetega, mida seavad konkurents ja üha suurenev nõue olla tõhus *

	1	2	3	4	5	
Ei nõustu üldse	☐	☐	☐	☐	☐	Nõustun täielikult

6. Loovus on endiselt kunsti valdkonda kuuluv mõiste *

	1	2	3	4	5	
Ei nõustu üldse	☐	☐	☐	☐	☐	Nõustun täielikult

7. Mõistet "loovus" kasutab eliit *

	1	2	3	4	5	
Ei nõustu üldse	☐	☐	☐	☐	☐	Nõustun täielikult

8. Loovusest rääkides seostatakse seda liialt majanduskasvuga *

	1	2	3	4	5	
Ei nõustu üldse	☐	☐	☐	☐	☐	Nõustun täielikult

9. Töötajatele avaldatakse üha rohkem survet olla pigem tootlik, kui loov *

	1	2	3	4	5	
Ei nõustu üldse	☐	☐	☐	☐	☐	Nõustun täielikult

10. Riskide vältimine (nt. ärimaailmas) võib olla loovuse takistuseks *

	1	2	3	4	5	
Ei nõustu üldse	☐	☐	☐	☐	☐	Nõustun täielikult

11. Kiirus ja tähtajad arendavad loovust *

	1	2	3	4	5	
Ei nõustu üldse	☐	☐	☐	☐	☐	Nõustun täielikult

12. Internetilooming on osa meie kultuurist *

	1	2	3	4	5	
Ei nõustu üldse	☐	☐	☐	☐	☐	Nõustun täielikult

13. Üle 35-aastased on loovamad, kui nooremate põlvkondade esindajad *

	1	2	3	4	5	
Ei nõustu üldse	☐	☐	☐	☐	☐	Nõustun täielikult

LOOV INIMENE JA LOOV TEGUTSEMINE

14. Meis kõigis on loovust *

	1	2	3	4	5	
Ei nõustu üldse	☐	☐	☐	☐	☐	Nõustun täielikult

15. Vaba ja avatud õhkkond aitab loovusel avalduda *

	1	2	3	4	5	
Ei nõustu üldse	☐	☐	☐	☐	☐	Nõustun täielikult

16. Lapsena on kõik loovad, kuid vanuse kasvades loovus kaob *

	1	2	3	4	5	
Ei nõustu üldse	☐	☐	☐	☐	☐	Nõustun täielikult

17. Vastuste otsimise asemel tuleks julgustada küsimusi esitama *

	1	2	3	4	5	
Ei nõustu üldse	☐	☐	☐	☐	☐	Nõustun täielikult

18. Loov inimene julgeb enda üle nalja visata *

	1	2	3	4	5	
Ei nõustu üldse	☐	☐	☐	☐	☐	Nõustun täielikult

19. Loovus eeldab ebamugavustasandil tegutsemist *

	1	2	3	4	5	
Ei nõustu üldse	☐	☐	☐	☐	☐	Nõustun täielikult

20. Loovuse alus on kujutlusvõime *

	1	2	3	4	5	
Ei nõustu üldse	☐	☐	☐	☐	☐	Nõustun täielikult

21. Inimese elukogemused võivad tema loovust pärssida *

	1	2	3	4	5	
Ei nõustu üldse	☐	☐	☐	☐	☐	Nõustun täielikult

Põhikool ja loovus tänapäeval

22. Loov õhkkond on alus kriitilisele mõtlemisele ja probleemide lahendamisele *

	1	2	3	4	5	
Ei nõustu üldse	☐	☐	☐	☐	☐	Nõustun täielikult

23. Loovust rõhutavad koolides need, kellele on oluline majanduse ja äritegevuse kasv *

	1	2	3	4	5	
Ei nõustu üldse	☐	☐	☐	☐	☐	Nõustun täielikult

24. Oleks hea, kui loovus tõuseks põhikooli eesmärkides selgelt esile *

	1	2	3	4	5	
Ei nõustu üldse	☐	☐	☐	☐	☐	Nõustun täielikult

25. Minule jääb ebaselgeks, mida loovuse all koolis silmas peetakse *

	1	2	3	4	5	
Ei nõustu üldse	☐	☐	☐	☐	☐	Nõustun täielikult

26. Põhikoolis pööratakse loovusele liigagi palju tähelepanu *

	1	2	3	4	5	
Ei nõustu üldse	☐	☐	☐	☐	☐	Nõustun täielikult

27. Meie haridussüsteem lämmatab loovust *

	1	2	3	4	5	
Ei nõustu üldse	☐	☐	☐	☐	☐	Nõustun täielikult

28. Põhikooli ülesanne on pöörata tähelepanu erilistele annetele *

	1	2	3	4	5	
Ei nõustu üldse	☐	☐	☐	☐	☐	Nõustun täielikult

29. Põhikooli traditsiooniline õppeainete jaotus raskendab loovusõpetuse rakendamist *

	1	2	3	4	5	
Ei nõustu üldse	☐	☐	☐	☐	☐	Nõustun täielikult

30. Loovusõpetus väljendub peamiselt kunsti- ja muude oskusainete õpetamise kaudu *

	1	2	3	4	5	
Ei nõustu üldse	☐	☐	☐	☐	☐	Nõustun täielikult

31. Põhikool peaks olema rohkem avatud ühiskonna erinevatele tegevustele ja võimalustele *

	1	2	3	4	5	
Ei nõustu üldse	☐	☐	☐	☐	☐	Nõustun täielikult

32. Loovust soodustavat haridust tuleks tööelule lähendada *

	1	2	3	4	5	
Ei nõustu üldse	☐	☐	☐	☐	☐	Nõustun täielikult

33. Loovust ei ole võimalik õpetada, loovaks sünnitakse *

	1	2	3	4	5	
Ei nõustu üldse	☐	☐	☐	☐	☐	Nõustun täielikult

38. Palun meenutage, millised õppeülesanded /tegurid mõjutasid Teie loovuse arendamist koolis? *

Teie vastus

39. Mis on Teie arvates oluline loovuse õpetamisel põhikoolis? *

Teie vastus

40. Kuidas mõjutab võime olla loov Teie igapäevatööd? *

Teie vastus

41. Kui soovite veel eelnevale midagi lisada, mis on antud teemaga seotud ning Teile oluline.

Teie vastus

34. Loovuse õpetamisega seotud metoodika välja töötamine on oluline *

	1	2	3	4	5	
Ei nõustu üldse	☐	☐	☐	☐	☐	Nõustun täielikult

35. Loovust on keeruline õpetada, sest loov olemine on pigem ellusuhtumine *

	1	2	3	4	5	
Ei nõustu üldse	☐	☐	☐	☐	☐	Nõustun täielikult

36. Lapsed on loovamad, kui nad veedavad rohkem aega sotsiaalmeedias *

	1	2	3	4	5	
Ei nõustu üldse	☐	☐	☐	☐	☐	Nõustun täielikult

37. Hirm hindamise ees ja konkureerimissurve lämmatavad loovust *

	1	2	3	4	5	
Ei nõustu üldse	☐	☐	☐	☐	☐	Nõustun täielikult

Täna Teid pühendatud aja eest!

LISA 10. Kunstnike, inseneride ja õpetajate vastuste statistilised tulemused

		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence		Minimum	Maximum
						Lower Bound	Upper Bound		
1. Loovust leidub kõikjal, aga osa inimesi lihtsalt ei märka seda	Inseneeria	75	4,29	0,897	0,104	4,09	4,50	1	5
	Artist	97	4,40	0,850	0,086	4,23	4,57	2	5
	Õpetaja	90	4,57	0,704	0,074	4,42	4,71	1	5
	Total	262	4,43	0,821	0,051	4,33	4,53	1	5
4. Tundub, et igapäevaelus on loovuse rakendamiseks üha rohkem takistusi	Inseneeria	75	3,04	1,246	0,144	2,75	3,33	1	5
	Artist	97	2,91	1,251	0,127	2,66	3,16	1	5
	Õpetaja	90	2,66	1,083	0,114	2,43	2,88	1	5
	Total	262	2,86	1,200	0,074	2,71	3,00	1	5
6. Loovus on endiselt kunsti valdkonda kuuluv mõiste	Inseneeria	75	2,12	1,252	0,145	1,83	2,41	1	5
	Artist	97	2,98	1,436	0,146	2,69	3,27	1	5
	Õpetaja	90	2,33	1,254	0,132	2,07	2,60	1	5
	Total	262	2,51	1,369	0,085	2,34	2,68	1	5
7. Mõistet "loovus" kasutab eliit	Inseneeria	75	2,37	1,313	0,152	2,07	2,68	1	5
	Artist	97	2,24	1,144	0,116	2,01	2,47	1	5
	Õpetaja	90	1,93	0,981	0,103	1,73	2,14	1	4
	Total	262	2,17	1,153	0,071	2,03	2,31	1	5
8. Loovusest rääkides seostatakse seda liialt majanduskasvuga	Inseneeria	75	2,60	1,174	0,136	2,33	2,87	1	5
	Artist	97	2,59	1,344	0,137	2,32	2,86	1	5
	Õpetaja	90	2,24	0,964	0,102	2,04	2,45	1	5
	Total	262	2,47	1,183	0,073	2,33	2,62	1	5
9. Töötajatele avaldatakse üha rohkem survet olla pigem tootlik, kui loov	Inseneeria	75	3,67	1,082	0,125	3,42	3,92	1	5
	Artist	97	3,73	1,056	0,107	3,52	3,94	1	5
	Õpetaja	90	3,22	0,957	0,101	3,02	3,42	1	5
	Total	262	3,54	1,052	0,065	3,41	3,67	1	5
11. Kiirus ja tähtsajad arendavad loovust	Inseneeria	75	2,40	1,219	0,141	2,12	2,68	1	5
	Artist	97	2,63	1,269	0,129	2,37	2,88	1	5
	Õpetaja	90	2,10	0,949	0,100	1,90	2,30	1	5
	Total	262	2,38	1,171	0,072	2,24	2,52	1	5
12. Internetilooming on osa meie kultuurist	Inseneeria	75	3,48	0,978	0,113	3,26	3,70	1	5
	Artist	97	3,66	1,108	0,112	3,44	3,88	1	5
	Õpetaja	90	3,23	1,017	0,107	3,02	3,45	1	5
	Total	262	3,46	1,052	0,065	3,33	3,59	1	5
13. Üle 35-aastased on loovamad, kui nooremate põlvkondade esindajad	Inseneeria	75	2,36	1,074	0,124	2,11	2,61	1	5
	Artist	97	2,18	1,080	0,110	1,96	2,39	1	4
	Õpetaja	90	2,57	0,984	0,104	2,36	2,77	1	4
	Total	262	2,36	1,055	0,065	2,23	2,49	1	5
15. Vaba ja avatud õhkkond aitab loovusel avalduda	Inseneeria	75	4,44	0,904	0,104	4,23	4,65	1	5
	Artist	97	4,58	0,876	0,089	4,40	4,75	1	5
	Õpetaja	90	4,76	0,504	0,053	4,65	4,86	3	5
	Total	262	4,60	0,785	0,049	4,50	4,69	1	5
18. Loov inimene julgeb enda üle nalja visata	Inseneeria	75	3,93	1,095	0,126	3,68	4,19	1	5
	Artist	97	4,30	0,856	0,087	4,13	4,47	2	5
	Õpetaja	90	4,24	0,798	0,084	4,08	4,41	2	5
	Total	262	4,18	0,922	0,057	4,06	4,29	1	5
19. Loovus eeldab ebamugavustasandil tegutsemist	Inseneeria	75	3,53	1,178	0,136	3,26	3,80	1	5
	Artist	97	3,62	1,177	0,119	3,38	3,86	1	5
	Õpetaja	90	2,90	1,112	0,117	2,67	3,13	1	5
	Total	262	3,35	1,196	0,074	3,20	3,49	1	5

21. Inimese elukogemused võivad tema loovust pärssida	Inseneeria	75	3,31	1,174	0,136	3,04	3,58	1	5
	Artist	97	2,84	1,374	0,140	2,56	3,11	1	5
	Õpetaja	90	3,13	1,051	0,111	2,91	3,35	1	5
	Total	262	3,07	1,225	0,076	2,92	3,22	1	5
22. Loovõhkkond on alus kriitilisele mõtlemisele ja probleemide lahendamisele	Inseneeria	75	3,95	1,051	0,121	3,70	4,19	1	5
	Artist	97	4,31	0,939	0,095	4,12	4,50	1	5
	Õpetaja	90	4,11	0,827	0,087	3,94	4,28	2	5
	Total	262	4,14	0,945	0,058	4,02	4,25	1	5
23. Loovust rõhutavad koolides need, kellele on oluline majanduse ja äritegevuse kasv	Inseneeria	75	2,76	1,025	0,118	2,52	3,00	1	5
	Artist	97	2,52	1,001	0,102	2,31	2,72	1	5
	Õpetaja	90	2,40	0,909	0,096	2,21	2,59	1	5
	Total	262	2,55	0,984	0,061	2,43	2,67	1	5
24. Oleks hea, kui loovus tõuseks põhikooli eesmärkides selgelt esile	Inseneeria	75	3,99	0,979	0,113	3,76	4,21	1	5
	Artist	97	4,38	0,822	0,083	4,22	4,55	2	5
	Õpetaja	90	3,99	0,828	0,087	3,82	4,16	2	5
	Total	262	4,13	0,889	0,055	4,03	4,24	1	5
25. Minule jääb ebaselgeks, mida loovuse all koolis silmas peetakse	Inseneeria	75	3,20	1,197	0,138	2,92	3,48	1	5
	Artist	97	3,27	1,177	0,120	3,03	3,51	1	5
	Õpetaja	90	2,30	1,011	0,107	2,09	2,51	1	5
	Total	262	2,92	1,210	0,075	2,77	3,06	1	5
28. Põhikooli ülesanne on pöörata tähelepanu erilistele annetele	Inseneeria	75	3,20	1,151	0,133	2,94	3,46	1	5
	Artist	97	3,61	1,178	0,120	3,37	3,85	1	5
	Õpetaja	90	3,60	1,015	0,107	3,39	3,81	1	5
	Total	262	3,49	1,127	0,070	3,35	3,63	1	5
29. Põhikooli traditsiooniline õppeainete jaotus raskendab loovusõpetuse rakendamist	Inseneeria	75	2,97	1,102	0,127	2,72	3,23	1	5
	Artist	97	3,53	1,137	0,115	3,30	3,76	1	5
	Õpetaja	90	3,50	1,094	0,115	3,27	3,73	1	5
	Total	262	3,36	1,135	0,070	3,22	3,50	1	5
30. Loovusõpetus väljendub peamselt kunsti- ja muude oskusainete õpetamise kaudu	Inseneeria	75	2,81	1,238	0,143	2,53	3,10	1	5
	Artist	97	3,34	1,330	0,135	3,07	3,61	1	5
	Õpetaja	90	3,02	1,122	0,118	2,79	3,26	1	5
	Total	262	3,08	1,249	0,077	2,93	3,23	1	5

Multiple Comparisons

LSD

Dependent Variable	(I) Grupp	(J) Grupp	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence	
						Lower Bound	Upper Bound
1. Loovust leidub kõikjal, aga osa inimesi lihtsalt ei märka seda	Inseneeria	Inseneeria					
		Artist	-0,109	0,126	0,388	-0,36	0,14
		Õpetaja	-,273(*)	0,128	0,033	-0,52	-0,02
	Artist	Inseneeria	0,109	0,126	0,388	-0,14	0,36
		Artist					
		Õpetaja	-0,165	0,120	0,170	-0,40	0,07
	Õpetaja	Inseneeria	,273(*)	0,128	0,033	0,02	0,52
		Artist	0,165	0,120	0,170	-0,07	0,40
		Õpetaja					
4. Tundub, et igapäevaelus on loovuse rakendamiseks üha rohkem takistusi	Inseneeria	Inseneeria					
		Artist	0,133	0,184	0,470	-0,23	0,49
		Õpetaja	,384(*)	0,187	0,040	0,02	0,75
	Artist	Inseneeria	-0,133	0,184	0,470	-0,49	0,23
		Artist					
		Õpetaja	0,252	0,175	0,151	-0,09	0,60
	Õpetaja	Inseneeria	-,384(*)	0,187	0,040	-0,75	-0,02
		Artist	-0,252	0,175	0,151	-0,60	0,09
		Õpetaja					

6. Loovus on endiselt kunsti valdkonda kuuluv mõiste	Inseneeria	Inseneeria					
		Artist	-,859(*)	0,204	0,000	-1,26	-0,46
		Õpetaja	-0,213	0,207	0,304	-0,62	0,19
	Artist	Inseneeria	,859(*)	0,204	0,000	0,46	1,26
		Artist					
		Õpetaja	,646(*)	0,194	0,001	0,26	1,03
	Õpetaja	Inseneeria	0,213	0,207	0,304	-0,19	0,62
		Artist	-,646(*)	0,194	0,001	-1,03	-0,26
		Õpetaja					
7. Mõistet "loovus" kasutab eliit	Inseneeria	Inseneeria					
		Artist	0,136	0,176	0,439	-0,21	0,48
		Õpetaja	,440(*)	0,179	0,015	0,09	0,79
	Artist	Inseneeria	-0,136	0,176	0,439	-0,48	0,21
		Artist					
		Õpetaja	0,304	0,167	0,071	-0,03	0,63
	Õpetaja	Inseneeria	-,440(*)	0,179	0,015	-0,79	-0,09
		Artist	-0,304	0,167	0,071	-0,63	0,03
		Õpetaja					
8. Loovusest rääkides seostatakse seda liialt majanduskasvuga	Inseneeria	Inseneeria					
		Artist	0,012	0,181	0,946	-0,34	0,37
		Õpetaja	0,356	0,184	0,054	-0,01	0,72
	Artist	Inseneeria	-0,012	0,181	0,946	-0,37	0,34
		Artist					
		Õpetaja	,343(*)	0,172	0,047	0,00	0,68
	Õpetaja	Inseneeria	-0,356	0,184	0,054	-0,72	0,01
		Artist	-,343(*)	0,172	0,047	-0,68	0,00
		Õpetaja					
9. Töötajatele avaldatakse üha rohkem survet olla pigem tootlik, kui loov	Inseneeria	Inseneeria					
		Artist	-0,065	0,159	0,681	-0,38	0,25
		Õpetaja	,444(*)	0,161	0,006	0,13	0,76
	Artist	Inseneeria	0,065	0,159	0,681	-0,25	0,38
		Artist					
		Õpetaja	,510(*)	0,151	0,001	0,21	0,81
	Õpetaja	Inseneeria	-,444(*)	0,161	0,006	-0,76	-0,13
		Artist	-,510(*)	0,151	0,001	-0,81	-0,21
		Õpetaja					

11. Kiirus ja tähtjaid arendavad loovust	Inseneeria	Inseneeria					
		Artist	-0,229	0,177	0,198	-0,58	0,12
		Õpetaja	0,300	0,180	0,097	-0,06	0,66
	Artist	Inseneeria	0,229	0,177	0,198	-0,12	0,58
		Artist					
		Õpetaja	,529(*)	0,169	0,002	0,20	0,86
	Õpetaja	Inseneeria	-0,300	0,180	0,097	-0,66	0,06
		Artist	-,529(*)	0,169	0,002	-0,86	-0,20
		Õpetaja					
12. Internetilooming on osa meie kultuurist	Inseneeria	Inseneeria					
		Artist	-0,180	0,160	0,262	-0,49	0,14
		Õpetaja	0,247	0,163	0,131	-0,07	0,57
	Artist	Inseneeria	0,180	0,160	0,262	-0,14	0,49
		Artist					
		Õpetaja	,426(*)	0,152	0,006	0,13	0,73
	Õpetaja	Inseneeria	-0,247	0,163	0,131	-0,57	0,07
		Artist	-,426(*)	0,152	0,006	-0,73	-0,13
		Õpetaja					
13. Üle 35-aastased on loovamad, kui nooremate põlvkondade esindajad	Inseneeria	Inseneeria					
		Artist	0,185	0,161	0,252	-0,13	0,50
		Õpetaja	-0,207	0,164	0,207	-0,53	0,12
	Artist	Inseneeria	-0,185	0,161	0,252	-0,50	0,13
		Artist					
		Õpetaja	-,391(*)	0,153	0,011	-0,69	-0,09
	Õpetaja	Inseneeria	0,207	0,164	0,207	-0,12	0,53
		Artist	,391(*)	0,153	0,011	0,09	0,69
		Õpetaja					
15. Vaba ja avatud õhkkond aitab loovusel avalduda	Inseneeria	Inseneeria					
		Artist	-0,137	0,120	0,252	-0,37	0,10
		Õpetaja	-,316(*)	0,122	0,010	-0,56	-0,08
	Artist	Inseneeria	0,137	0,120	0,252	-0,10	0,37
		Artist					
		Õpetaja	-0,178	0,114	0,119	-0,40	0,05
	Õpetaja	Inseneeria	,316(*)	0,122	0,010	0,08	0,56
		Artist	0,178	0,114	0,119	-0,05	0,40
		Õpetaja					
18. Loov inimene julgeb enda üle nalja visata	Inseneeria	Inseneeria					
		Artist	-,366(*)	0,140	0,010	-0,64	-0,09
		Õpetaja	-,311(*)	0,143	0,030	-0,59	-0,03
	Artist	Inseneeria	,366(*)	0,140	0,010	0,09	0,64
		Artist					
		Õpetaja	0,055	0,134	0,683	-0,21	0,32
	Õpetaja	Inseneeria	,311(*)	0,143	0,030	0,03	0,59
		Artist	-0,055	0,134	0,683	-0,32	0,21
		Õpetaja					
19. Loovus eeldab ebamugavustasandil tegutsemist	Inseneeria	Inseneeria					
		Artist	-0,085	0,178	0,632	-0,44	0,26
		Õpetaja	,633(*)	0,181	0,001	0,28	0,99
	Artist	Inseneeria	0,085	0,178	0,632	-0,26	0,44
		Artist					
		Õpetaja	,719(*)	0,169	0,000	0,39	1,05
	Õpetaja	Inseneeria	-,633(*)	0,181	0,001	-0,99	-0,28
		Artist	-,719(*)	0,169	0,000	-1,05	-0,39
		Õpetaja					

21. Inimese elukogemused võivad tema loovust pärssida	Inseneeria	Inseneeria					
		Artist	,472(*)	0,187	0,012	0,10	0,84
		Õpetaja	0,173	0,190	0,362	-0,20	0,55
	Artist	Inseneeria	-,472(*)	0,187	0,012	-0,84	-0,10
		Artist					
		Õpetaja	-0,298	0,178	0,094	-0,65	0,05
	Õpetaja	Inseneeria	-0,173	0,190	0,362	-0,55	0,20
		Artist	0,298	0,178	0,094	-0,05	0,65
		Õpetaja					
22. Loovõhkkond on alus kriitilisele mõtlemisele ja probleemide lahendamisele	Inseneeria	Inseneeria					
		Artist	-,363(*)	0,144	0,012	-0,65	-0,08
		Õpetaja	-0,164	0,146	0,263	-0,45	0,12
	Artist	Inseneeria	,363(*)	0,144	0,012	0,08	0,65
		Artist					
		Õpetaja	0,198	0,137	0,150	-0,07	0,47
	Õpetaja	Inseneeria	0,164	0,146	0,263	-0,12	0,45
		Artist	-0,198	0,137	0,150	-0,47	0,07
		Õpetaja					
23. Loovust rõhutavad koolides need, kellele on oluline majanduse ja äritegevuse kasv	Inseneeria	Inseneeria					
		Artist	0,245	0,150	0,105	-0,05	0,54
		Õpetaja	,360(*)	0,153	0,019	0,06	0,66
	Artist	Inseneeria	-0,245	0,150	0,105	-0,54	0,05
		Artist					
		Õpetaja	0,115	0,143	0,420	-0,17	0,40
	Õpetaja	Inseneeria	-,360(*)	0,153	0,019	-0,66	-0,06
		Artist	-0,115	0,143	0,420	-0,40	0,17
		Õpetaja					
24. Oleks hea, kui loovus tõuseks põhikooli eesmärkides selgelt esile	Inseneeria	Inseneeria					
		Artist	-,395(*)	0,134	0,004	-0,66	-0,13
		Õpetaja	-0,002	0,136	0,987	-0,27	0,27
	Artist	Inseneeria	,395(*)	0,134	0,004	0,13	0,66
		Artist					
		Õpetaja	,393(*)	0,128	0,002	0,14	0,64
	Õpetaja	Inseneeria	0,002	0,136	0,987	-0,27	0,27
		Artist	-,393(*)	0,128	0,002	-0,64	-0,14
		Õpetaja					
25. Minule jääb ebaselgeks, mida loovuse all koolis silmas peetakse	Inseneeria	Inseneeria					
		Artist	-0,068	0,174	0,695	-0,41	0,27
		Õpetaja	,900(*)	0,176	0,000	0,55	1,25
	Artist	Inseneeria	0,068	0,174	0,695	-0,27	0,41
		Artist					
		Õpetaja	,968(*)	0,165	0,000	0,64	1,29
	Õpetaja	Inseneeria	-,900(*)	0,176	0,000	-1,25	-0,55
		Artist	-,968(*)	0,165	0,000	-1,29	-0,64
		Õpetaja					

28. Põhikooli ülesanne on pöörata tähelepanu erilistele annetele	Inseneeria	Inseneeria						
		Artist	-,408(*)	0,172	0,018	-0,75	-0,07	
		Õpetaja	-,400(*)	0,175	0,023	-0,74	-0,06	
	Artist	Inseneeria	,408(*)	0,172	0,018	0,07	0,75	
		Artist						
		Õpetaja	0,008	0,163	0,960	-0,31	0,33	
	Õpetaja	Inseneeria	,400(*)	0,175	0,023	0,06	0,74	
		Artist	-0,008	0,163	0,960	-0,33	0,31	
		Õpetaja						
29. Põhikooli traditsiooniline õppeainete jaotus raskendab loovusõpetuse rakendamist	Inseneeria	Inseneeria						
		Artist	-,552(*)	0,171	0,001	-0,89	-0,22	
		Õpetaja	-,527(*)	0,174	0,003	-0,87	-0,18	
	Artist	Inseneeria	,552(*)	0,171	0,001	0,22	0,89	
		Artist						
		Õpetaja	0,026	0,163	0,874	-0,29	0,35	
	Õpetaja	Inseneeria	,527(*)	0,174	0,003	0,18	0,87	
		Artist	-0,026	0,163	0,874	-0,35	0,29	
		Õpetaja						
30. Loovusõpetus väljendub peamselt kunsti- ja muude oskusainete õpetamise kaudu	Inseneeria	Inseneeria						
		Artist	-,527(*)	0,190	0,006	-0,90	-0,15	
		Õpetaja	-0,209	0,193	0,280	-0,59	0,17	
	Artist	Inseneeria	,527(*)	0,190	0,006	0,15	0,90	
		Artist						
		Õpetaja	0,318	0,181	0,080	-0,04	0,67	
	Õpetaja	Inseneeria	0,209	0,193	0,280	-0,17	0,59	
		Artist	-0,318	0,181	0,080	-0,67	0,04	
		Õpetaja						

LISA 11. Kunstnike soo statistilised tulemused

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
26. Põhikoolis pööratakse loovusele liigagi palju tähelepanu	mees				33	2,30	0,883	0,154
	naine				64	1,83	0,883	0,110
29. Põhikooli traditsiooniline õppeainete jaotus raskendab loovusõpetuse rakendamist	mees				33	3,21	1,053	0,183
	naine				64	3,69	1,153	0,144
35. Loovust on keeruline õpetada, sest loov olemine on pigem ellusuhtumine	mees				33	3,73	1,206	0,210
	naine				64	3,19	1,320	0,165
36. Lapsed on loovamad, kui nad veedavad rohkem aega sotsiaalmeedias	mees				33	1,88	0,857	0,149
	naine				64	1,44	0,639	0,080

Independent Samples Test										
		Levene's Test		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Difference	Error Difference	95%	
26. Põhikoolis pööratakse loovusele liigagi palju tähelepanu	Equal variances assumed	0,001	0,979	2,509	95	0,014	0,475	0,189	0,099	0,851
	Equal variances not assumed			2,509	64,733	0,015	0,475	0,189	0,097	0,853
29. Põhikooli traditsiooniline õppeainete jaotus raskendab loovusõpetuse rakendamist	Equal variances assumed	1,154	0,285	-1,980	95	0,051	-0,475	0,240	-0,952	0,001
	Equal variances not assumed			-2,038	70,143	0,045	-0,475	0,233	-0,941	-0,010

35. Loovust on keeruline õpetada, sest loov olemine on pigem ellusuhtumine	Equal variances assumed	1,237	0,269	1,964	95	0,052	0,540	0,275	-0,006	1,085
	Equal variances not assumed			2,022	70,140	0,047	0,540	0,267	0,007	1,072
36. Lapsed on loovamad, kui nad veedavad rohkem aega sotsiaalmeedias	Equal variances assumed	6,556	0,012	2,859	95	0,005	0,441	0,154	0,135	0,748
	Equal variances not assumed			2,607	50,862	0,012	0,441	0,169	0,101	0,781

LISA 12. Kunstnike staaži statistilised tulemused

		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence		Minimum	Maximum
						Lower Bound	Upper Bound		
2. Meie, eestlased, ei oska oma loovust piisavalt ära kasutada	kuni 10 a.	15	2,60	1,121	0,289	1,98	3,22	1	4
	11-20 a.	14	3,14	1,027	0,275	2,55	3,74	1	4
	üle 20 a.	68	3,43	1,238	0,150	3,13	3,73	1	5
	Total	97	3,26	1,219	0,124	3,01	3,50	1	5
10. Riskide vältimine (nt. ärimaailmas) võib olla loovuse takistuseks	kuni 10 a.	15	4,40	0,737	0,190	3,99	4,81	3	5
	11-20 a.	14	3,57	1,399	0,374	2,76	4,38	1	5
	üle 20 a.	68	3,81	0,981	0,119	3,57	4,05	1	5
	Total	97	3,87	1,037	0,105	3,66	4,08	1	5
12. Internetilooming on osa meie kultuurist	kuni 10 a.	15	3,33	1,113	0,287	2,72	3,95	1	5
	11-20 a.	14	4,14	1,099	0,294	3,51	4,78	2	5
	üle 20 a.	68	3,63	1,091	0,132	3,37	3,90	1	5
	Total	97	3,66	1,108	0,112	3,44	3,88	1	5
20. Loovuse alus on kujutusvõime	kuni 10 a.	15	4,00	1,000	0,258	3,45	4,55	2	5
	11-20 a.	14	4,43	0,756	0,202	3,99	4,87	3	5
	üle 20 a.	68	4,51	0,658	0,080	4,36	4,67	3	5
	Total	97	4,42	0,748	0,076	4,27	4,57	2	5
21. Inimese elukogemused võivad tema loovust pärssida	kuni 10 a.	15	3,67	1,345	0,347	2,92	4,41	1	5
	11-20 a.	14	2,93	1,328	0,355	2,16	3,70	1	5
	üle 20 a.	68	2,63	1,337	0,162	2,31	2,96	1	5
	Total	97	2,84	1,374	0,140	2,56	3,11	1	5

Multiple Comparisons

LSD

Dependent Variable	(I) Kunstilise valdkonna töökogemus	(J) Kunstilise valdkonna	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence	
						Lower Bound	Upper Bound
2. Meie, eestlased, ei oska oma loovust piisavalt ära kasutada	kuni 10 a.	kuni 10 a.					
		11-20 a.	-,543	0,444	0,224	-1,42	0,34
		üle 20 a.	-,826(*)	0,341	0,017	-1,50	-0,15
	11-20 a.	kuni 10 a.	0,543	0,444	0,224	-0,34	1,42
		11-20 a.					
		üle 20 a.	-,284	0,350	0,420	-0,98	0,41
	üle 20 a.	kuni 10 a.	,826(*)	0,341	0,017	0,15	1,50
		11-20 a.	0,284	0,350	0,420	-0,41	0,98
		üle 20 a.					
10. Riskide vältimine (nt. ärimaailmas) võib olla loovuse takistuseks	kuni 10 a.	kuni 10 a.					
		11-20 a.	,829(*)	0,379	0,031	0,08	1,58
		üle 20 a.	,591(*)	0,291	0,045	0,01	1,17
	11-20 a.	kuni 10 a.	-,829(*)	0,379	0,031	-1,58	-0,08
		11-20 a.					
		üle 20 a.	-,237	0,299	0,429	-0,83	0,36
	üle 20 a.	kuni 10 a.	-,591(*)	0,291	0,045	-1,17	-0,01
		11-20 a.	0,237	0,299	0,429	-0,36	0,83
		üle 20 a.					

12. Internetilooming on osa meie kultuurist	kuni 10 a.	kuni 10 a.					
		11-20 a.	-,810(*)	0,407	0,050	-1,62	0,00
		üle 20 a.	-0,299	0,313	0,341	-0,92	0,32
	11-20 a.	kuni 10 a.	,810(*)	0,407	0,050	0,00	1,62
		11-20 a.					
		üle 20 a.	0,511	0,322	0,116	-0,13	1,15
	üle 20 a.	kuni 10 a.	0,299	0,313	0,341	-0,32	0,92
		11-20 a.	-0,511	0,322	0,116	-1,15	0,13
		üle 20 a.					
20. Loovuse alus on kujutusvõime	kuni 10 a.	kuni 10 a.					
		11-20 a.	-0,429	0,272	0,119	-0,97	0,11
		üle 20 a.	-,515(*)	0,209	0,016	-0,93	-0,10
	11-20 a.	kuni 10 a.	0,429	0,272	0,119	-0,11	0,97
		11-20 a.					
		üle 20 a.	-0,086	0,215	0,690	-0,51	0,34
	üle 20 a.	kuni 10 a.	,515(*)	0,209	0,016	0,10	0,93
		11-20 a.	0,086	0,215	0,690	-0,34	0,51
		üle 20 a.					
21. Inimese elukogemused võivad tema loovust pärssida	kuni 10 a.	kuni 10 a.					
		11-20 a.	0,738	0,497	0,141	-0,25	1,72
		üle 20 a.	1,034(*)	0,381	0,008	0,28	1,79
	11-20 a.	kuni 10 a.	-0,738	0,497	0,141	-1,72	0,25
		11-20 a.					
		üle 20 a.	0,296	0,392	0,452	-0,48	1,08
	üle 20 a.	kuni 10 a.	-1,034(*)	0,381	0,008	-1,79	-0,28
		11-20 a.	-0,296	0,392	0,452	-1,08	0,48
		üle 20 a.					

LISA 13. Avatud küsimus: Palun meenutage, millised õppeülesanded /tegurid mõjutasid Teie loovuse arendamist koolis?

Palun meenutage, millised õppeülesanded /tegurid mõjutasid Teie loovuse arendamist koolis?			
Kooliga seotud tegurid		Kooli- ja tunnivälised tegurid	Muu
<p><u>Õppeained/Tunnitegevus/Õpikeskond</u></p> <ul style="list-style-type: none"> •Iga aine võib olla loov, kui õpilane ja õpetaja oskavad loovalt läheneda ainele •Küllaltki pikad loengud, et oleks aega asjasse süveneda . Vajaminevate teatmeteoste/materjalide lihtne kättesaadavus. •Iseseisvad praktilised ülesanded (minu puhul) soodustasid loovuse arenemist. •põnevad ülesanded, aktuaalsed teemad, kunstilised lahendused •Loodusvaatlused, praktilised tööd •kõik tööd, mis olid seotud virualiseerimise/fantaseerimisega •Kokkupuude uute materjalide ja teadmistega, vabamad ülesanded, mida ei hinnatud hindeliselt •Ülekooliline tantsuvõistlus, millesse (loomingusse) suhtuti tõsiselt ja väärtustati. •Avatus ideedele, nägemus vigadest kui võimalustest, vasturääkivuste talumine •minu ande aktsepteerimine 	<p><u>Õpetajaga seotud</u></p> <ul style="list-style-type: none"> •Konstruktiivne kriitika minu töödele klassikaaslaste ja õpetajate poolt. Antud ülesannete kohustuslik analüüs ja arutelu klassis. Loovad näited ja iseseivad tööd. •Väga palju mõjutas õpetaja suhtumine (kui aksepteeritav ollakse erinevatesse lahendustesse või tõlgendustesse suhtes). •Väga positiivne, energiline ja ideedest tulvil õpetaja.Erinevad materjalid-savi, vesivärvid jne. Kunstiajalugu. •Avatud suhtlemine õpetajaga. •sõbralikud õpetajad,vabaduse vajadustegin palju poppi,ausus •Veel arendasid loovust sellised õpetajad, kes kitsaste raamide asemel andsid vajadusel ette laiemad, näiteks oli ette nähtud kontserdipäevikut pidada, aga õpetaja lubas ka teatri-ja näitusearvustusi kirjutada. Teine õpetaja, kes andis heliloomingu tundi, sai võitu minu hirmust ise kohustuslikus korras muusikat kirjutada (kuna mul oli liiga suur aukartus 	<ul style="list-style-type: none"> • Klassi kaaslased • Lugemine, muusika • Ise mõtlemine • Sisemisest motivatsioonist lähtuv tegutsemine, võimalus uurivaks ja teistest eristuvaks tulemuseks, vastutus oma töö eest, tegutsemine oskuste piires • Tunnustamine ja aktsepteerimine andis julgust ennast rohkem väljendada. • klassiväliline töö nt klassi seinalehe kujundamine jm kujundustööd • vahetund, kui anti võimalus ise ideid genereerida ja asju ette võtta • Ema kaua töö. pidi ise tegevust leidma. Võib ka öelda et loovust arendas raske lapsepõlv. • Isetegevuskavade koostamine • Nutikust nõudvad väljakutsed, kuidas võitjana välja tulla rasketest olukordadest ja situatsioonidest. 	<p><u>Kool ei arendanud</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Koolis ei arenenud mul mingit loovust. Minu ajal seal lihtsalt tuubiti fakte. • Kool ei soodustanud ei loovuse ega iseseisva mõtlemise arendamist. Õpetati "õigeid" teadmisi ja loovas plaanis pandi inimesed pigem lukku - avaneda ja areneda on tulnud hiljem iseseisvalt, täiesti kooliväliselt - raami pandud mõtlemine iseloomusta

<p><u>Õppeainetega seotud:</u> KUNST/ TÖÖÕPETUS/MUUSIK A:</p> <ul style="list-style-type: none"> •tegevkunsti tund. - kõik oli õige mis tegime, aga oluline oli see et ma teaks miks ma sellise instaltsiooni tegin või et mis selle point on. Mida see tähendab ja miks mulle oluline. oluline on see, et noor/laps oskaks ennast sõnastada. väljanedada. mitte ei kütaks lampi mingeid vigureid ja siis ootaks et keegi targema ja venam seda kohe kunstiks nimetaks. Ka ajalootund kus õpetaja rääkis mitte ainult rõdadest ja aasta arvudest vaid elust ja olust mis arendad kujutlusvõimet ja pani ennast sinna aja hetkesse sisse mõtlema. Kuidas räägiti, mida söödi, mida oluliseks peeti jne. •Kunst •Peamiselt kunstivaldkonna ained •Tööõpetus •Maalimine, käsitöö,ansambelis laulmine, tantsuetenduste ettevamistamine, koolipidude ja kooli ürituste korraldamine (loovsuhtlus kui kommunikatsioon). •Muinasjuttude järgi maalimine. Stendid kus kõikide tööd näha olid. 	<p>päris heliloojate ees) niimoodi, et laskis mul alustada väiksetest osadest, motiividest, mis "ei olnud veel muusika", vaid lihtsalt helide kooskõlad, rütmid; kui algus on tehtud, siis hakkab fantaasia tööle ja hirm ununeb.</p> <ul style="list-style-type: none"> •Eredalt on meeles ka üks negatiivne näide esimesest klassist. Joonistusõpetaja oli toonud kooli kaasa õunad ja pani iga laua peale ühe, et me neid realistlikult värvipliiatsitega maha joonistaksime. Üks tüdruk tõmbas sirkliga ringi, keskele joonlauaga joone, värvis ühe poole ühtlaselt punaseks ja teise kollaseks. Minu meelest oli see väga huvitav lahendus, ma imetlesin tema julgust, aga õpetaja ütles, et see on valesti tehtud ja see tüdruk sai kolme. :) •Mind mõjutas see, et esmalt ärgitati mind tegelema kunsti ja kirjandusega (esmaseks ärgitajaks oli õpetaja, siis aga kaasõpilased, kellele mu tehtu meeldis) ning pärast sain mõlemaga tegelemise eest kiita. Kiitus kannustas! Kannustas ka see, et õpetaja saatis kimbu mu ilukirjanduslikke tekste ülelinnalisele almanahhile, kus need trükiti. Ja sama õpetaja valis - kirjandite ja vaikselt tehtud luuletuste põhjal - mu nende hulka, kellega kohtus Ingvar 	<ul style="list-style-type: none"> •poistekamp •Ühiskondlik kasulik töö, mida tegime peale tunde näit. lillede kastmine, pinkide puhastamine jne •Kui oli võimalik tavapärase tunni asemel hoopiski klassiruumist väljuda ja ekskursioonile minna. •Kui lapsi usaldati 100 % ja neil lasti olulisi asju ise otsustada. Näiteks oli piiramatu vabadus tähtpäevadel oma klassiruumi kaunistada kujundada. Kui sai teha midagi mis ei olnud alati hinnatav. Veerandi lõpus mängisime alati matemaatika õpetaja vastu kabet. •Pigem üldine intellektuaalne õhkkond ja selle väärtustamine •Avatud ruumid, võimalus töötada nõ väljaspool graafikut omas keskkonnas. •Kõik muu, aga mitte 	<p>b ka nõukaaegse t kõrgkooli.</p> <ul style="list-style-type: none"> •ei mõjutanud üldse •Kool ei arendanud minu loovust. •Kui mõelda loomingule kui eneseväljendusele, siis see ei olnud koolis võimalik. •Ei mäleta, et loovusele oleks tähelepanu pööratud või sellest üldse räägitud väljaspool kunstiõpetust. <p><u>Muu:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> •ei mäleta •Õnneks ei mäleta. •Ei meenu. •Kahjuks ei meenu. •ei meenu •ei meenu
---	--	---	--

<ul style="list-style-type: none"> •Tööõpetuse ja joonistamise tunnid •Õppisin kunstiklassis, seega ei oska vastata. •Kunstiõpetus •Kunstitunnid (kunstikallakuga koolis) oli aeg, kus sai vabalt unistada, fantaseerida ja nautida nõ käelise tegevuse tulemust. •juhuse - mänguline keelepe- Laulmisega esinemine koolilaval- •Ainena käsitöö, ilmselt tänu entusiastlikule õpetajale. Sõbrad, kellega aega veetsin. •Kunsti ja käsitöö tunnis tehtud ülesanded, ka muudes ainetundides teostatud ülesanded (mida oli nõuka ajal kahtlemata vähe) •kunsti tunnid •kunstiõpetus •Joonistamine, maalimine jne •kompositsiooni ülesanded antud teemal •Põhikoolis kunsti-ja muusikatunnid <p>MATEMAATIKA/FÜÜSIKA:</p> <ul style="list-style-type: none"> •Kummalisel kombel matemaatikaülesannete lahendamine, kuna need sisaldasid abstraktsetele probleemidele uute lahenduste otsimist olemasoleva reeglilistiku baasil •Vaieldamatult füüsika tund. Mitte tavapärase 	<p>Luhaäär, kes viis meid telesse esinema.</p> <p>Loomulikult selline asi innustab.</p> <ul style="list-style-type: none"> •Õppejõudude suunav hinnang. Liialt palju juhiti tähelepanu varasemalt ajaloos tehtule. •Loovust arendavaid õppeülesandeid oli vähe. Õpetajate tagasiside pärssis loovat eneseväljendust. •Inspireerivad kunstiõpetajate isikud, nende individuaalne lähenemine, vestlused, palju käelisi tegemisi, ringe, lisatunde juba algkoolist. •Avatud suhtumisega õpetajad, olgu siis matemaatika või kunsti alal. Geomeetria ülesanded olid vägagi head loovate lahenduste otsimise soodustajad - piisavalt abstraktsed, samas lahendusele orienteeritud. <hr/> <p>EESTI KEEL/KIRJANDUS:</p> <ul style="list-style-type: none"> •kirjandi kirjutamine (2) •Kirjutamine, kirjandid siis peamiselt. •Põhikoolist on meelde jäänud vabad arutelud elu üle (kirjanduse ja filmide kaudu) kirjanduse tunnis, luuletuste ettelugemine (kus sai vabalt tundeid väljendada ja esineda), kirjandite kirjutamine. Tegelikult kirjandite kirjutamisel saadud oskust - panna mõtted punktide kaupa kirja, sõnastada 	<p>õppeülesanded.</p> <hr/> <p><u>KODU:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> •pigem kodu, koolivälised ülesanded, võistlusmoment •Kool ei mõjutanud minu loovust , vaid kodu toetas seda •Ma olen olnud sünnist saati loov ja arendasin end selliselt edasi. Tegin õpingute valikud vastavalt oma olemusele. Mul vedas, sest vanemad toetasid mind. Loominguline inimene on tundlik aga koolis surutakse tihti maha laste omapärad ja erisused. Inimestel tuleb lasta olla, sellised nagu nad on ja toetada neid. <hr/> <p>RINGID/HUVIKOOLID</p> <ul style="list-style-type: none"> •osavõtt kunsti ja kirjandusringist, muuseumid ja kontserdid, sport •Otseselt põhikoolist ei meenu midagi. Kuid lisaks põhikoolile õppisin laste kunstikoolis ja gümnaasiumi ajal tegelesin õppetööle lisaks palju väga 	<p>midagi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sellel ajal ei olnudki kasutusel sellist sõna LOOVUS
---	--	--	--

<p>kooliprogrammi füüsika vaid programm, mis oli koostatud füüsika erisuunaga kooli jaoks. Üsna halastamatul kombel sai selgeks, kui lai on loovuse mõiste, kus ainsaks piirajaks on inimese isiklikud võimed ja töökus. Mis kas võimaldavad või ei ebaseandartset mõtlemist. Ja muidugi matemaatika. Iga kunstiteos omab struktuuri, kompositsiooni, rütmi jne. Mis kõik suubuvad matemaatika tundi. Ja tulevad esile kirjandit kirjutades või kunstitunnis joonistades/maalides. Muusikast ja komponeerimisest rääkimata. Mängud vormiga. Ühe sõnaga, kaela murdvalt rasked ülesanded, esmapilgul kiuslikult mõttatud, lähemal silmitsemisel piire avavad ja seostavad ning ebaseandartsusele sundivad.</p> <ul style="list-style-type: none"> •Kuna käisin eliitkoolis, tänases Gustav Adolphi gümnaasiumis, siis olid ka matemaatika ja füüsika tunnid väga loovad, mitte sugugi vähem inspireerivad kui kunstitunnid Tallinna Kunstikoolis. Aeg-ajalt viisid ka õpilased ise läbi tunde kõrgemas matemaatikas, meid 	<p>täpselt ja paigutada õigesse kohta, et teose vorm selgineks - ma kasutan siia maani ka visuaalkunsti ja videokunsti kavandamisel.</p> <ul style="list-style-type: none"> •kirjandus •Kirjandite ja luuletuste kirjutamine •kirjandite kirjutamine, lugemine. <hr/> <p>MITU ÕPPEAINET:</p> <ul style="list-style-type: none"> •astronoomia, muusikaõpetus, ajalugu •Kunstiõpetus, ajalugu, keeled •Kunstiklass ja kunstained, keeletunnid, kirjandus, laulmine, bioloogia •Kõige otsesemalt loovuse arendamisega seonduvad eesti keele tunnid, kirjandite kirjutamist oli palju, kord pidime kirjutama ka regivärssi – see oli alati väga huvitav. Kirjanike ja muusikute elulood meenuvad, see oli nagu õpetus kuidas mõelda ja elada, et olla loov ehk siis see osa ajaloost, mis ei olnud seotud sõdade ja võimuga. Geograafias tegime valitud riigi kohta referaati ja tuli materjali otsida ja uurida, esitada visualiseeritult (tolle aja võimalus oli paberil) – tõeline katsumus piiluda üle "raudse eesriide" ja väga erinev üesanne kui lihtsalt õpiku järjekordne peatükk meelde jätta. Füüsika ja keemia on jäänud meelde 	<p>erinevate kujundusülesannetega koolis.</p> <ul style="list-style-type: none"> •Käisin kunstikoolis, mis arendas väga loovust. •Osalemine kunstiklassis, balletiringis, spordikoolis, kus tegutsesid väga innustunud õpetajad •Väljaspool kunsti- ja muusikatunde olid loomingulisuse arendajaks pioneerilaagri nime all toimunud suvised kooli telklaagrid, kus iga rühm sai teha ilma igasuguse juhendamiseta isetegevuskava, kõik said tähelepanu ja keegi ei saanud hindeid, aga parimad said auhinna •Huviringid ja kõiges aktiivne osalemine •käisin kunstiringis •Käisin kunstikoolis, tegelesin ise joonistamisega. Kool ei mõjutanud loovust. •Kuna käisin muusikakeskkoolis, siis meil alates 5. klassist kunstitunde ei olnud ja võib-olla nende puudumine arendaski minu loovust, sest tegelesin kunstiga 	
---	--	--	--

<p>innustati kastist välja mõtlema ja oma teoreetilisi teadmisi praktiliste ülesannete lahendamisel rakendama. Selleks olid ekstra ülesannete kogumikud, millega ilmselt valmistuti olümpiaadi taolisteks võistlusteks. Samas mõistsin just sellise õppimise kontekstis tajuma ka oma abstraktse mõtlemise võimete piire ja ande eripära. Kunstis on vastuste ring laiem ja kuna siin pole nii kindlaid reegleid ja süsteemseid tõdesid, on isiksuse omanäolise avaldumise võimalused laiemad ja võrdsemad.</p> <ul style="list-style-type: none"> •Mat, füs, joonist, joonest •Kõik, mis nõudis aju ebastandardset kasutamist ja kiiret ümberlülitumist: matemaatika, laulmine, ajalugu, kus tuli viie minuti jooksul ajast leida kunagi kuulnud faktid ja nende abil luua uus süsteem millegi seletamiseks või põhjendamiseks. Kui oli tarvis pinginaabrile seletada matemaatikat teistsuguste sõnade ja seostega kui õpetaja seda tegi. Ühesõnaga uute enesele vajalike süsteemide loomine. 	<p>aeg-ajalt üle mõistuse keeruliste ülesannetega ja loovust arendasid mitte ainult nendega hakkama saamise katsed, vaid mittehakkamasaamise korral võimaluste otsimine, kuidas selle olukorraga siiski hakkama saada. Alati toodi hiljem esile neid, kes olid kõige paremad ja konkurents ei pärssinud mu loovust mitte kunagi. Hinne ei olnudki oluline, aga püüd olla paremate seas, olla see, kes oma kirjandi ette loeb või kelle joonistust kõik vaikselt vaatama jäävad, see sundis olema loov aina enam. Ma ei saa öelda, et kõik mu klassikaaslased oleksid olnud sama huvitatud. Vähemalt pooled neist ei teinud katsetki...</p> <ul style="list-style-type: none"> •Keerukamad matemaatika ülesanded, kunstiõpetus ja tööõpetus üldiselt •kunstiõpetus, kujutav geomeetria, stereomeetria •Kunstiõpetus, aga ka matemaatika ülesannete lahendamine •Nii kehalise kasvatus tunnid kui kunsti, laulmise, eesti keele tunnid. •Käsitöötunnid, laulmine, kunstiõpetus, loodusõpetus •Kõik õppeülesanded on aluseks loovuse arenemisele. •Iseseisvad ülesanded, esseede kirjutamine, erinevad konkursid. •Vabal teemal joonistamine ja kirjutamine 	<p>kodus kunstnikest vanemate suunamisel.</p> <ul style="list-style-type: none"> •laste -muusikakool, käsitöötunnid ja hea õpetaja 	
--	--	---	--

LISA 14. Avatud küsimus: Mis on Teie arvates oluline loovuse õpetamisel põhikoolis?

Mis on Teie arvates oluline loovuse õpetamisel põhikoolis?		Kaudselt kooliga seotud	Muu
Õpetaja	Õppeained/tunnid	Vabadus/iseseisvus:	Loovust ei saa õpetada:
<p>•Ka kiitmine on minu meelest väga tähtis: kui vähegi midagi kiita on, siis tuleb õpilast kiita (ja põhjendada ka muidugi,).</p> <p>•sõbralik, innustav õhkkond</p> <p>•õpilaste mõistmine, seejärel suunamine</p> <p>•Olin 25 aastat Laste või õigemini Tallinna Kunstikooli õpetaja (õpilased alates 11. eluaastast) ja kogesin pidevalt kuidas laste loovus oli 11-ks eluaastaks ära tapetud. "Nii on õige, aga nii on vale, nii tohib, aga nii ei tohi" teeb seda, et laps ei julgegi midagi teha. Ma pidin lakkamatult õpilasi julgustama, et kunstitundides "tohib-ei tohi" mõisted ei kehti. Kui lasteaiakasvataja teatab lastele, et "looduses lillat värvi ei eksisteeri" (elust maha kirjutatud), siis ma ei töötaks enam edasi sellise kasvatajaga. Lastel pole häda midagi, küll aga meetodikates, ellusuhtumises ja lasteasutuste töötajates ning vbl ka vanemates. Loovus ja sisseharjunud klisheed ning eelarvamused ei käi</p>	<p>•Loovust soodustavad ülesanded ainetes. Mitte ainult kunsti või kirjandusõppes. Loovust saab kaasata ka reaaliainetes. Loov inimene on tavaliselt ka mõtlej inimene kes suudab eristada olulist üleüldisest hallist müra. Loov lähenemine teemadele aitavad lähtepunktidest ja küsimustest paremini aru saada, ning seega ka tõhusamaid vastuseid leida. Loov olemine aitab mõtetes "kohal" olla ja mitte lihtsalt üleüldise vooluga kaasa minna.</p> <p>•Võimalikult palju kunstiajalugu ja iga erineva ajastu või stiili kopeerimine või selle näitel oma teose loomine. kõikide tehnikate katsetamine . Tuleks tuua ja lasta lastel teha näiteid- plakateid, reklaamid,</p>	<p>Vabadus/iseseisvus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vabadus (2) •Vabaaeg •Anda tegemistel vabad käed •Midagi ei saa sundida •vaba struktureerimata aeg, avatus ideedele, nägemus vigadest kui võimalustest, vasturääkivuste talumine, kunstuliste lahenduste võimaldamine •vabadus •Valikuvabadus, otsutamisevabadus aga ka sellele järgnev vastutus. •Iseseisvad ülesanded •loovus on mõneti kohusetunde edendamiseks koos •vaba ja avatud õhkkond koolis •Luua sundimatu atmosfäär •ei tohi matkida ja raamidesse suruda <p>Õpilased rääkima/suhtlema:</p> <ul style="list-style-type: none"> •rääkimine/sõnastamine . Kui inimene ei oska enam rääkida muud kui paar sõna päeva kohta ja natuke ilmast ja siis 	<p>Loovust ei saa õpetada:</p> <ul style="list-style-type: none"> •Loovust ei saa õpetada, aga inimese sees olevat kaasasündinud loovust saab TOETADA. Loovuse esilekerkimise ks on vaja vabadust mõelda, fantaseerida, eksida. •otseselt loovust õpetada on vast võimatu. pigem tuleb kaudselt muude ainete kaudu. •Loovust ei saa õpetada, tuleb aga püüda seda mitte takistada •Loovust saab arendada, kui seda on inimeses, õpetada ei saa •Kuni ei ole veel kujunenud välja soov olla teiste moodi

<p>kokku. Kunstiharidus lonkab tavakoolides</p> <ul style="list-style-type: none"> •Individuaalne lähenemine ja piisavalt aega. •huvi ja kire äratamine, õpilasel peab olema eneseusk (usk oma võimetusse) •Õpetada lapsi aktsepteerima ning tunnustama kaaslaste erinevusi. Selle kaudu väheneks ärevus olla erinev ning mõelda nõ klišeedes. •silmaringi laiendamine näidete abil •teadlikult õpilast suunata loovusega tegelema •Õpetaja eeskuju. Sõbralik ja avatud suhtlemine. <p>Innustamine ja inspireerimine, julgustamine. Kindlasti peaks õpetama ka takistusi ületama ja seinu ära tundma, seda eriti kohtades, kus tõesti sein vastas on. Piirangud õpetavad tegelikult samuti ja kui neil on vastas tõeline uue põlvkonna geenius, siis saab ta kohtades, kus sein madalam või mõrane, ikkagi üle. Peaks juhtima tähelepanu sellele, et enne probleemi lahendamise kallale asumist võiks vaadata, kas ja kus üldse probleem on. Klassikaline näide, et ehk ei peagi hakkama disainima polikliinikusse järjekorras ootamise pinki, vaid süsteemi, kuidas seal üldse istuma ei peaks. Lõpuks</p>	<p>mood jne. Mida kunstiga peale hakkata ja kus seda meie ümber esineb ja mida meie teisiti või paremini teeksite.</p> <ul style="list-style-type: none"> •kunst, keeled •VÄGAgi! <p>Gümnaasiumi kunstiajaloo õpik on faktipõhine, hea kui neid fakte EKA üliõpilane teaks. Olen pidanud töövihikuid retsenseerima ja tutvunud õpikutega. Minu reaktsioon oli, et ma vist ei hakkaks sel viisil kunsti armastama. Aga lastest kasvab (või ei kasva) tulevane kunstipublik. Kuna kunstis saab (nt reeglite mõttes) võtta vabamalt kui muusikas, siis arvan, et kunstiõpetus on väga oluline loovuse kasvatamisel. Seal on tulemused väga kiired tulema (nt muusikaga võrreldes). Ega asjata öelda, et joonistamine on visuaalne mõtlemine. Miks väga väikesed lapsed kõik oskavad joonistada, aga enamus täiskasvanuid väidab, et nad ei</p>	<p>et mis elu 24 toimus... siis tekib probleeme ka oma eraelus. Mida enam suudam inimene ennast sõnastada seda loovamaks ta saab. enese sõnastamisega avardub maailm enese sees kui ka seelõbi maailm sinu ümber. seda oskust tuleks üha enam ja enam herjutada.. ja igas tunnis kus aga vähegi saab. suhtlemine. reaals maailmas ja reaalsete inimestega reaalsetest tunnetest ja arvamustest.</p> <ul style="list-style-type: none"> •õpilaste empaatia arendamine, katsetamisjulguse arendamine ja terve suhtumine ebaõnnestumisesse. Tiimitöö. •Inimesel on vaja võimalust endast rääkida, oma mõtteid ja tundeid vabalt avaldada ja teistega jagada (ja muidugi vastavalt ka teiste omi kuulata)-minu meelest see on kõige olulisem loovuse elavdaja. See nõuab rahu ja aega, mida loomulikult ei võimalda 45- minutilised tunnid, "õigesti ülesehitatud" tunnikava , "väljundipõhise" hindamise tabelid ja muud õpetajale esitatavad 	<p>ehk olla keskpärane, tuleks inimesehakatis tele anda võimalus julgelt olla siiras ja aktsepteerida teisi nende siiruses. Loovust ehk ei saagi juurde õpetada, aga inimarmastust on võimalik küll kultiveerida. Siirus ja julgus ning mõistus ja südametunnist us koos sellega. Humanism ongi võti, ma arvan. Et headus ei peaks tulema sõnakuulelikkusest.</p> <hr/> <p><u>Muu:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> •Loovust pärtsivad juba kõik käsud ja keelud, mis koolis on korra loomiseks omane. Aga see on juba pikem teema. Loovust arendaks näiteks õppeainetes
---	---	--	---

<p>võib arutelu tulemusena muidugi pink ka vajalik olla...</p> <ul style="list-style-type: none"> •Et õpetajal oleks vajalikud teadmised õpetatavas teemas. Ta oskab õpilasele selgeks teha vajalikud reeglid, kuid samas peaks andma loomingulist vabadust. Õpetaja ei tohiks teha maha õpilase saavutusi vaid pigem teda suunama või nõu andma. •Luu loovaks õpetamiseks tingimused. Loov õpetaja, loov juhtkond, loova ja avatud mõtlemisega tugispetsialistid - sealt saab kõik alguse. Iga õpetaja saab oma ainetunnis olla loov kui see on aktsepteeritud õpetamisviis kõrgemalt poolt. Loovaid õpetajaid tuleb juurde vaid sel moel, ja määral kui võrd eelnev haridussüsteem nende tekkeks võimaluse annab; olemasolevaid loovamaks õpetada on keeruline, mis ei tähenda, et keskmise või vanema põlvkonna õpetajate seas loovaid natuure ei oleks. •Nende mõlemi juures on tingimuseks, et õpetaja ise peab olema n.-õ. loov (see sõna tegelikult ei meeldi mulle ja ma ei kasuta seda ise): fantaasiarikas, andekas, empaatiavõimeline, võimeline "mitte millestki midagi tegema". Kunsti õpetamine on nagu nakkuse edasiandmine: sul peab see 	<p>oska? Kuhu see oskus siis vahepeal kaob? Kes ütles neile, et nad ei oska või ei tee nagu vaja? Me sisuliselt sünnime võimega anda edasi maailma visuaalselt. Kui hästi, on juba (subjektiivse) suhtumise küsimus. Joonistamist ei tohiks (eriti väike)laste puhul (hindegas) hinnata, eriti kui seda teevad inimesed, kelle kunstialased tõekspidamised on küsitavad. Piisab ainult kiitmisest ja julgustamisest.</p> <ul style="list-style-type: none"> •Semiootika võiks olla Eestis põhikooli õppekavas, see aitaks palju. Muus osas peaks rõhuma rohkem sellele, et treenida õpilased väljendama oma arvamust kõikvõimalikes olukordades ning väljendama oma seisukohti võimalike probleemide ja lahenduste suhtes – ja seda mitte ainult sõnalisel moel vaid võiks uurida ka teisi vahendeid ideede seletamiseks (visuaalid, helid, liikumine jne) 	<p>bürokratlikud nõudmised.</p> <ul style="list-style-type: none"> •suhtlemine teistega, avalik diskussioon, julgumine rääkida kuuldava häälega, (mitte ainult interneti julgus) •Anda õpilasele teadmisi ja lasta kuulata ja hinnata õpilase oma arvamust. <p>Vestlusteemad, mis aksepteerivad mitmesuguseid õpilaste omaarvamusi antud teema piires ning arendades sealt mõttetegevust edasi.</p> <ul style="list-style-type: none"> •sõna- ja loomevabadus • Õpetamine läbi küsimuste • ei ole ainuõigeid ja valesid vastuseid • Julgustav suhtumine • Avatud ja vaba suhtumine erinevatesse loovuse väljunditesse, tolerantus • Julgustamine ja tunnustav tagasiside. • Julgustamine, ülesande püstitused, hinnanguvaba tagasiside <hr/> <p><u>Väljasõidud/näited elust enesest:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> •Lastega koos erinevates kohtades käimine, vaatamine, vaatlemine, praktilised rühmatööd •Loovuse 	<p>see, kui erinevaid aineid ja tegevusi reaalses elus seostatakse ehk õpetatakse elus seoseid näha-eluliselt.</p> <ul style="list-style-type: none"> •Probleemidele lahenduste otsimine ja mõtlemine kastidest väljapoole •Raske on õpetada lapsi, kes eelnevates klassides on õpetajate poolt juba "lukku pandud", kardavad eksida ja saada negatiivseid hinnanguid •ma ei tea, kuidas loovust õpetada. Pigem jätkaks inimesed rahule ja ei lämmataks neid, kellel häid mõtteid on •Ei oska öelda. Nutitelefoni näppimise keelamine? •kui loovust ei seostata loomemajandu sega •Kui loovust
---	---	---	--

<p>endal ka olema.</p> <ul style="list-style-type: none"> •Loovad õpetajad. •Olulised on õpetajad, kes sellele tähelepanu pööravad. •Pädev ja loov õpetaja •Avatud ja loov, innustav õpetaja •Arvan, et õpetaja isiksus on ülioluline. Hea eeskujuga ja kaasamõtteleja on parim õpetus. •Kõikide õpetajate ja koolijuhhi loovad mõtted ja ideed. •Õppejõu empaatiavõime, haritus ja kogemused. •Õpetaja isiksus •loovalt mõtlevad õpetajad •Õpetajate, juhendajate oskused ja olemine, nad peaksin ise olema loovad ja samas ka loovkoolitustel, pedagoogia koolitustel käima. •Õpetaja enda loovus ja innustus oma tööst. •Õpetaja isiksus ja pühendumus •Oluline on kompetentne ja inspireeriv õpetaja- isiksus <hr/> <p><u>Õpetaja saab teha:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> •Eks ikka see, et õpetatavat tuleb õppimise käigus rakendada uudsetel ja harjumatu viisidel. •Teadmine, et ainuõigeid lahendusi ei ole paljudes küsimustes, võimalikke on rohkem kui üks. •Interdistsiplinaarsus, eri õppevormide rakendamine, õpilaste aktiivne osalus tunnis, tundide ebaharilikud toimumiskohad, 	<ul style="list-style-type: none"> •Rohkem kunstunde •Rohkem projektõpet ja selliseid tegevusi, kus saab koos lahendada probleeme või elulisi ülesandeid ja tulemusi teistele avalikult esitleda, mis omakorda eeldab loovat lähenemist, visuaalset ja sõnalist väljendust ning esinemisjulgust. •erinevate võimaluste, vastuste otsimine, väljapakkumine (igas aines matemaatika, füüsika, keemia, ajalugu jne) küsimused aga mis siis kui... •Käeline tegevus, liikuv tund (ei istu ainult toolil laua taga), dialoog teiste õpetajate ja õpetajaga, isiklik lähenemine, erinevad materjalid ja teemad - see kõik avardab mõtlemist palju rohkem kui ainult kunstialal. Sellel on ka teraapiline mõju, mida ei saa alahinnata. •Loovate tegevuste õpetamine, nagu maalimine, joonistamine, 	<p>rakenduslikkus</p> <ul style="list-style-type: none"> •eluga, reaalsuse, aktuaalsega seotud teemad •Elav eeskujuga •et see oleks eluliste näidetega seotud ja erinevaid lahenduskäike pakkuv •Et seda ei hinnataks tavaliste alustega ja et lapsed võiksid ise erinevaid asju lahti seletada ja tõlgendada, kartmata mis keegi arvab ja kas see on õige või vale. Ja et lapsed saaksid eri asju proovida näha, väljaspool õppeprogrammi. <hr/> <p><u>Indiviid:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> •Konkreetse isiksuse ja tema (eri)omaduste märkamise ja julgustamine •Näha inimest •minu ande aktsepteerimine •Mõista, et iga laps on loov ja otsida üles tema eripära ja suunata ja toetada teda enda teel. Loovust saab edastada vaid loov inimene oma kogemuse kaudu. Loovus pakub rahuldust ja teeb inimese õnnelikuks. Üldiselt on see tohutu positiivne energia, mida on inimesel vaja nagu õhku. Iga inimene on eriline nagu 	<p>hakata õpetama metoodika alusel on tulemus täielik loovuse puudumine. Individuaalsed valikud ja tunnustus on loova inimese kujunemisel aluseks.</p> <ul style="list-style-type: none"> •oluline peaks olema loovuse kanalite avamine, sest see on kõigis inimestes olemas. Küll ta siis liikuma hakkab, kui kaane alt välja pääseb •et seda ei tehta efektiivsuse ja tulemuslikkuse eesmärgil, see ei ole majanduse tööriist •Laste peale ei tohi karjuda, neid ei tohi hirmutada, halbade hinnetega ei tohi karistada ega kiusata, vaid motiveerida ja toetada. Siis on laps avatud ja ei suru alla
---	---	--	--

<p>mittekonventsionaalsed ülesanded, kriitilise mõtlemise ja seoste loomise õpetamine, erinevad rühmatööd</p> <ul style="list-style-type: none"> •Arusaam loomeprotsessist, eksimuste tolereerimine, julgustamine, ainete sisu elulähedane õpetamine, seostamine •Anda erinevaid ülesandeid ja leida erinevaid vastuseid •Näitamine sellesse väärtust, positiivset suhtumist. Õpetatakse seda hindama ja vaatama ja arutlema ja nautima •Ärgitama õpilasi ise midagi välja mõtlema ja samuti teostama omi ideid •Minu arvates on oluline võimaldada põhikoolis õpilastele eksimist ja leidmist, ahaa-elamust ja probleemilahenduse oskuse süvendust. •Hoida õpilaste ajud avatuna, et igale küsimusele võib olla mitu lahenduskäiku, ei pruugi ega pea olema seda ainsat "õiget" viisi, kuidas asju teha, samas oskused, võtted, tehnika, vilumus (ka mõtlemise oskus) on need tööriistad, millega loovat vaimu saab väljendada panna. 	<p>filmide loomine, näitlemine, väitlemine, avalik kõne jne.</p> <ul style="list-style-type: none"> •isetegemine nii käelises tegevuses (kunstitud, käsitöö, kokandus, puidutöö, asjade parandamine, õpetamine, kuidas kasutada kasutatut, mitte ainult uut toodangut, valmisprodukti tarbida jne) • loovuse arengut ei tohi hinnata numbritega (hindegaga) •Võimalikult väikesed rühmad, kriitilise mõtlemise soodustamine (ja sealjuures eri valdkondade omavaheline seostamine), erakordsete olukordade tekitamine, süntees. 	<p>lumehelbekene. Iga inimene vajab armastust ja toetust.</p> <ul style="list-style-type: none"> •Isetegemine, omanäolisus, rõõm tööst <hr/> <p><u>Loovusega seotud tegevused:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kujutlusvõime arendamine • oluline olla aus ja aidata kujutlusvõimel areneda • loovuse osaks on keskendumisvõime • Avatud olek, positiivne suhtumine • elamine ja olemine tänases päevas, päevakorras olev, päeva sündmused, arvestamine antud hetkega, • Innustus ja avatus erinevatele arusaamadele. • Mängulisus ehk protsessi nautimine vs. tulemusele orienteeritus. Katsetamine, uurimine, uudishimu ja ka eksimise rõõm. •Mõtlemise arendamine ja improvisatsioon 	<p>oma loovusega seotut, kuid kool õpetab piire ära tundma ja ennast väärtusliku ühiskonnaliikmena tegutsema, väärtustele tuginedes valikuid tegema.</p> <ul style="list-style-type: none"> •traditsioonide pidamine, -edasi kandmine,
--	---	---	---

LISA 15. Avatud küsimus: Kuidas mõjutab võime olla loov Teie igapäevatööd?

Kuidas mõjutab võime olla loov Teie igapäevatööd?	
Mõjutab	Ei mõjuta
<ul style="list-style-type: none"> • 100% (2) • See on ainuõige tee, teisiti oleks vanu radu mööda tallamine • Igapäeva tööd on võimalik teha mitmekülgselt, iga uus päev erineb eelmisest. Töö ei muutu rutiiniks. • 50% • Võime olla loov on mulle vajalik õnnelik olemiseks. • Võime (ehk isegi oskus?) olla loov on hädavajalik. Muusika loomisel, kui puudub inspiratsioon, või näiteks instrumendi õpetamisel, kui õpilase peal ei toimi valitud meetod, tundub olukorrale loovalt lähenemine ainuke viis, kuidas tulemuseni jõuda (kui tulemus on üldsegi eesmärk). • Leida originaalseid lahendusi, mis mõjuvad värselt. Loovus on loominguliste väljakutsete eeldus • teatris näitlejana: avab uusi rolle. • Ainult rikastab erinevate teadmistega • Vähem loovust = vähem edukust, vortsit leiva peal, rahulolu enda üle, saavutusi jne • Aitab toime tulla • Ilma loovuseta teeks ma hoopis teistsugust tööd (arvatavasti käiks lihtsalt palgatööl). Loovus on see, mis muudab mu töö põnevaks ja annab mulle vabaduse • See on otseselt seotud uute projektide saamisega ja seega ka sissetulekutega. • Otseselt • Olen maalikunstnik. • teeb rõõmsaks ja terviklikuks, annab võime endale väljakutseid esitada • Minu igapäevatöö ONGI looming (mis loom see igapäevatöö kunstniku puhul küll olema peaks?!) • Täielikult • Väga • olen loov 24/7, kuna ma ka töötan kunstniku/disainerina • See on minu elamise viisi lahutamatu osa ja aitab mul hakkama saada ka ebakindluse ning identiteedi muutmiseks. • Väga, olen loov, teisiti ei saakski. Loovus annab tööõõmu ja vabastab rutiinist. • kindlasti võtab pisut pinget maha kuna kuskil kuklas on teadmine, et võimalusi, ja lahendusi pole ainult 1 vaid mitu..isegi kui otsitakse vaid ühte ja väärtustatakse ühte. Loovus on ka individuaalne -- seega võimaldab loovus hoida mees oma eripära ja mida see maailma kontekstis pakkuda võiks selle asemel, et juba loodud norme kinnitada. • amet juba selline, et mõjutab • Igapäevatöös on tänu loovusele kiireid otsustusi kerge teha, kuid näiteks õppekavad koolis pärsivad seda - tegelikkuses ei saa kinni pidada näiteks kaua ette koostatud kunsti ainekavast, kui tuleb uus põnev idee. • Suurendab töökoormust 	<ul style="list-style-type: none"> • Olen töötanud, nii mõjutaski :) • Liigne loovus on pigem takistuseks, mõõdukas võib tulla mõnikord kasuks • Vahel hästi, vahel halvasti.

- Tugevalt
- see on peamine
- olen vabakutseline
- Ei oska öelda, kuna ei ole loovuseta proovinud igapäevatööd teha.
- Tugevalt
- Kunstnikuks olemine ei ole tegelikult ameti omamine ning töö tegemine. See on eluviis. Loovus valitseb meie iga elatavat tahku. Kunstnik võib aga olla mitmel erineval moel. Kõigepealt on loov olemine kunstnikuks saamise esimene eeldus. Ilma loovuseta kunstnikku ei eksisteeri. Sealt edasi, kui välistamatu professionaalsus on saavutatud, võib olukorra teist tahku valgustades öelda, et loovus aitab industriaalkunstnikul, vaatamata kõigele, omapära säilitada ning vabal kunstnikul, vaatamata kõigele, ellu jääda :-)
- otseselt, tellija ootab uudseid lahendusi
- Loovad lahendused on oluline osa minu igapäeva tööst. Samuti aitab loovus vältida rutiini.
- Teistmoodi ei olekski võimalik.
- Igapäevaselt! Väga.
- Kõiges vältimatult.
- Igapäevatöös raskendab loovus haridussüsteemi bürookraatlike tegevuspõhimõtete leppimist + inspireerib väga suurele ülekoormusele, kuna õpetajana tuleb pühendunud tudengite iseseisvateks loojateks julgustamisega ja kunstnikuna enda loominguga tegeleda peale igapäevatööd.
- kunstniku ja õppejõuna 100 % 24h
- On sellega otseses seoses
- Ilma selleta ei ole võimalik elus mitte midagi teha.
- Asju on võimalik teha efektiivselt ka minimaalse loovusega -- ratsionaalselt, jõuga, meetoodiliselt, läbiproovitud. Aga loovalt tegutsemine ei pruugi olla kiirem ega ka tulemus parem, kuid protsess on meeldivam: motiveeritum, mängulisem, justkui ise kulgev voo seisundis.
- suurendab paindlikkust suhtlemisel, võimaldab tulla toime ootamatustega, kunstnikuks olemine on pidev loomise protsess, materjalne mõtlemine.
- Loov olla ongi minu igapäevane töö.
- Leiba teenin psühhoterapeudina, see on nagu 5D maali loomine koos kliendiga tema materjalist, tuntu ja tundmatu vahelise piiri nihutamine. Vt. eelmise küsimuse vastust.
- Mõjutab 100%
- väga palju
- Ma teen seda, mida ma teen, sest ma pole endaga kunagi päris rahul ja tean, et pean tegema homme midagi uut. Ja seda mitte üldse teiste pärast, vaid lugupidamisest enda vastu. Ma pole kunagi tundnud hirmu tuleviku ees, sest tean, et ma leian selle viisi, uue tee või elu võtte kuidas saada alati hakkama. Loovus paneb mind edasi liikuma, see aitab üle saada kõigest ja see ei lase kunagi alla anda.
- Tõstab sissetulekut
- Mul on väga vedanud, mul on loominguline töö ja ma saan igapäevaselt oma töö ülesandeid täita oma kogemusest ja õpitust lähtudes. Loominguline inimene on seotud oma silmadega, ta õpib märkama oma ümbrust ja muutma seda ilusamaks ja paremaks. Ta õpib seda viima tasakaalu, mida ta näeb. Õppida tuleb nägema ja siis saab maailma muuta enda ümber.

- Ma pean igapäev midagi uut väljamõtlen, valmistegema ja kaubastama
- Loov olemine ongi minu igapäevatöö. Üritan kõigele kaasaarvatud igapäeva probleemidele ja ka söögitegemisele võimalikult loominguliselt lahendada. Aga see pole selleks, et loomingulisust treenida või kuidagi paremini hakkama saada vaid sellepärast, et see on see, mis teeb elu elamisväärsaks.
- Väga palju: loovuse tunnetamisel tunnen end enesekindlamana, julgen nalja visata ka tõsisel töörütmis olles. See lisab elule värtsi, ei lase hallust argiellu
- loovus võib seista omaette, kuid selleks on vaja aega, et seda kogeda ja seejärel osata
- 100% . Kui loovus kaoks kunstnikul siis teeksin kunsti pähe ju liinitööd.
- see ongi minu töö, vahel õnnestub paremini, teinekord üldse mitte. Loovust soodustab mõtlemine, loodus, rutiinist eemal olemine jne
- Igapäevatööd mõjutab igatahes, kuid minu küsimus on, kas teie küsimustik on koostatud siiski mingi väikese "laega", ehk kas olete meelega kõrvale jätnud loovuse humaansed printsüübid ja pigem arvate, et loovus on looming kitsamas mõttes.
- Kergendab
- ??? Töötan loovalal kunstnikuna ning kunstiõppejõuna ja ilmselt ei saaks seda muul moel teha
- Igapäevaselt
- Võimaldab mul aega sada protsenti enda tõekspidamiste ja saavutuste elluviimiseks planeerida.
- Kogu mu tegevus ongi sellele üles ehitatud.
- See kirkastab minu tegemisi, ei lase rutiini vajuda.
- kunstnikuna iga päev
- Hästi! :) Annab võimaluse leida teisi teid, kui valitu juhtub kinni olema.
- Tänu sellele olen elus siinses ühiskonnas!
- Siin ma kasutaks nimelt sõna _elustiil_ ,mis sobitub minu igapäevasesse ellu.. Ma elan sellega iga päev. See ei lase elu muutuda rutiiniks. Igas päevas võin ma leida oma päikese
- POSITIIVSELT
- Väga oluliselt.
- Võime olla loov viib mind üle igast mäest ja toob mind välja igast august.
- Ilma selleta pole igapäevatöö võimalik
- Päästab igast olukorrast: aitab rahuneda, leida iseennast, avastada uut täiendkoolitustel, näiteks loovkirjutamine.
- See on töö üks olulisemaid aluseid
- Loova lähenemisega, väga paljude erinevate tehnikate, kontseptsioonide ja probleemide lahendamisega olen ise endale väga palju tööd loonud, pidevalt on vabakutselisena huvitavaid tellimustöid, olen kunstiõpetaja, kus igasse tundi peab loovalt sukelduma, ja olen ka vabakunstnik, mis tähendab pidevat loovat loomist.
- Võrratult kergem toimetulek.
- 24/7
- Vägagi.
- Ilma selleta ei olekski mul tööd:) ma ise mõtlen endale töö välja ja teen seda.
- Otseselt.
- "Võime olla loov" on väga eksitav lause. Sellise võime leidmine vajab rasket pühendumist ja pidevat enesedistsipliini aga see mõjutab igapäevast suurel

<p>moel kuna see kehtestab mingid standardid, mis on olulised, et mitte stagneeruda.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Olen keraamik, loon iga päev midagi uut. • Otseselt • väga oluliselt • Olla loov ongi minu elu. • Töö koolis lastega nõuab seda pidevalt, sest kujunevad isiksused on loovad nii üksikult kui kambas, nii heas kui vigurdamises ja on õpetaja oskus neid olukordi loovalt lahendada ja samas ka õpetuse ivaga rikastada. • Olen õpetaja ka ;) • Tunnen ennast vabalt ja sõltumatuna • Positiivselt. • Loovus aitab paremini toime tulla, muudab rutiini talutavamaks ja elu endale ja teistele huvitavamaks • See teeb töö talutavamaks, võib lisada ka nürile ja perspektiivitule tööle huvitavaid vaatenurki. • kujundan siidisalle kavandamine ongi minu töö • see on minu elu loomulik osa, kuna olengi loominguinimene • 100% mõjutab, minu autorilooming ja tellimustööd tagavad mulle sissetuleku. 	
--	--

LISA 16. Avatud küsimus: Kui soovite veel eelnevale midagi lisada, mis on antud teemaga seotud ning Teile oluline.

Kui soovite veel eelnevale midagi lisada, mis on antud teemaga seotud ning Teile oluline.

- Jõudu! (2)
- Liiga palju kummarkandakse vanu tegijaid ning tõdesi, kui et õppida luua kõige vana najal oma uus loov lähenemine. Ning lisaks täitsa ise luua nullist midagi, ilma piirideta.
- Loovuse all pean silmas oskust leida võimalike lahenduste seast parim, mis kannab ideed või vajadust.
- suhtlemine; ineseanalüüs ja ennast teise kingadesse asetamine. usun, et siit algab loovis. miks? sest ainult läbi maailma adumise ja enda sinna asetamise oskuse läbi on võimalik luua midagi mis on laiahaadrelisem kui oma vabravahe mustus. Ehk mitte ainult aga siiski suuresti. See on oluline. (ja see ei olnud läbi iroonia öeldud.. ma tõesti susn ja arvan just nii nagu ütlesin. see on elu ja elu tunnetamine. Ma usun.)
- Raamides olek takistab igasuguse loovuse arengut
- Arvan et kunstivõtte on liiga vähe. Kunst on kui psühholoog kes ühe teose tegemisega võib tasakaalustada lapse emotsioone. Rahustab pannes lapse selle tegemisel unustama oma mured vaid nautima .Oma laste pealt võin öelda , et nad on alati valmis looma- olgu see savi , maal või täiesti muu oma looming metsast või rannast leitud asjadest. Nad on mitu tundi rahulikult, vaikselt ,keskendunud ja hiljem uhked oma saavutuse üle.
- Kuna peres pole põhikoolis õppivaid lapsi, ei ole tegelikult kursis, mis seal toimub tänapäeval. Seega otseselt põhikooli puudutavad küsimused tekitasid raskusi. Miks küsimustiku koostajad eeldavad, et loovtöölised peaks teadma, mis seis põhikooliga on?
- Ma arvan, et koolisüsteem on palju muutunud, muutunud vabamaks. Mäletan, kuidas minu lapsele lasteaias kasvataja joonistas täpselt ette, millise mustriga labakinnas peab olema ja kui mu tütar tegi omamoodi, siis sai ta noomida. Minu põlvkonna inimeste loovust koolis lihtsalt süstemaatiliselt "tapeti". Ainult seesmiselt tugevad inimesed tulid sellest süsteemist välja nii, et loovus säilis. Ma olen veendunud, et igas inimeses on mingil määral loovust, aga see loovusemäär on kindlasti erinev. Ja vastavalt loovusele valib inimene ka tavaliselt elukutse. Päril ilma loovuseta ei saa kusagil hakkama. Loovus annab vabaduse, aga loovuse eelduseks on samuti vabadus. Nii nagu kunsti ei saa õpetada, seda saab vaid õppida, nii ei saa ka loovust õpetada, seda saab toetada. Vabadus ja julgus, ilma hirmuta tegutsemine on loovuse arendamise alused. Kiitus annab tiivad, laitus kärbib. See ei tähenda, et kriitikat ei tohiks teha, aga seda tuleb teha taktitundeliselt ja mitte lahmida. Olgu süsteem milline tahes, kõik saab alguse konkreetsest inimesest, õpetajast. "Kuivik", kelle loovus on endal pärsitud, ei arenda ega toeta ühegi lapse loovust. Loov õpetaja leiab alati võimaluse ka õpilastes loovust toetada.
- loovus tapetakse ära kodus ja lasteaias. 2-3 a laps sunnitakse konventsioonidesse. ses eas on laps kõige avatum. mida kauem seda maailma nägemise seisundit säilitatakse seda parem.
- Ärge rõhutage üle kooli osa loovuse arendamisel. Loovus ei ole omane kõigile. Kõik ei ole sündides võrdsed ega ka saa kunagi võrdseiks. Looduses võrdsust ei eksisteeri. See on vaid ühiskonna omadus
- Inimesed on läbinisti loov ja loominguline liik. Vanad inimesed ei ole kaotanud oma loovust ja elu ega kool ei muuda meid vaimuvaeseks. Samas me oleme täiesti erinevate võimete, oskuste ja teadmistega erinevates valdkondades ja see mõjutab meie loovuse avaldumist vastavas valdkonnas tegutsemisel. Mina usun, et kool saab anda meile oskusi ja teadmisi ning mõjutada

meid kasutama oma loomulikke eeldusi ja kaasasündinud loovust.

- Head LOOVUSE avardamist eetsi koolisüsteemis ...
- olge loovad ja sõbralikud:)
- Loovuse ilmnemise, realiseerumise eelduseks on kaks justkui vastandlikku asja: 1) vabadus ja 2) range piiritletus. Jah, saab ka piiritletusest, kuid see on raskem, palju raskem. Piirid on vajalikud eeskätt selleks, et nendega võidelda. Enamasti on see loovuse üsna/täiesti võimatu. On tarvis oskust kujutada seda, mida kujutada ei tohi või ei saa. Kui piire ei ole, võiks need endale tekitada. Või loogu need õpetaja/juhendaja.
- Mõned kommentaarid allpool, sest muidu jääb tunne, et antud vastused on valed ja sisutühjad. Punkt 4. Ainsaks takistuseks saab olla ainult inimene ise oma mõtteviisiga. Mida te mõistate punktis 7 mainitud eliidi all? Arusaamatu. Oleksin jätnud vastamata aga kahjuks olin juba näpuga torkinud ja ei saanud täpist enam lahti. Punkt 17 on juba ajale jalgu jäänud. See on õige, selleks et osata küsimusi esitada tuleb ennast kõigepealt kõvasti harida. Ja peale küsimisi saab hakata lahendusi otsima. Oli aeg, kus tuli julgustada küsima. Me oleme paraku jõudnud põlvkonnani, kes ei häbene enam küsida, ka siis, kui ei tea, mida küsida. Kuid sellest on saanud lahenduste otsimisest kõrvale hoidumise vorm. Punkt 19, kardan et ebamugavustasand omab eri inimeste silmis erinevaid tähendusi. See, et ebamugavustasand meie loovuse ukse kiirelt lahti teeb on fakt. Mis muu meid muidu päästaks. Kuid samal moel toetab loovust komfortselt oma enese kindlal pinnal seismine. Loomepiinu see muidugi ei välista. Kas neid kahte erinevat loovuse avaldumist saab omavahel võrrelda? Või on tegu totaalselt erinevate tulemittega? Kuigi mõlemad on loovuse avaldumised. Punkt 21. Kõik sõltub suuresti inimese sünnipärasest loomusest. Kas elukogemused saavad teda mõjustada või jääb tema loov loomus peale. Isegi kontsentratsioonilaagrisse sattumise puhul, nagu ajaloost teame. Punkt 37 sõltub jällegi inimese naturist. Mõnele annab võistluslik moment tiivad, teine poeb nurka ja nutab.
- Luua üldistus, et konkureerimine tuleb ära kaotada on väga kahjulik. Küll aga peaks otsima võimalusi, kuidas inimesed, kes sünnivad koos hirmuga (ei ole minu väljamõeldis vaid pikkadele teadusuuringustele tuginev väide), hirmust vabanedes julgeksid konkureerimisest rõõmu tunda. Lisaks on väga kasulikuks kogemuseks aeg ajalt teada saada, kus on need elutee suunad, kus lattu kõrgelt üle pea on. Kuidas muidu endale sobiliku elu suunda leida ja enese kohta käivatest illusioonidest vabaneda. St. Kellelki ei tohi ära võtta võimalust vahel ka haledalt peksa saada. Ei mäleta teisi olukordi, mis sama meeldejäädvalt kasulikud oluksid. Parimat Ann Lumiste
- olen sisearhitekt, 76a vana, erialane tööstaaž üle 50 aasta, elan kaasaegses maailmas
- Tunnustust loovalt lahendatud (tava)probleemidele.
- Küsitluse alguses pakutud osalejate elukutse määratlused on eksitavad. Adressaatide hulgas on palju neid, kelle elukutse on disainer (mitte kunstnik) ja kunsti valdkonnas tegutsejatest paljude elukutseks on pigem (kõrgkooli)õpetajad st hariduse, mitte kunsti valdkond. Küsimustikule lisaks on selliste eesmärkidega uurimuses vajalikud ka intervjuud, sest etteantud küsimustele skaalade alusel saadud vastuste kvantitatiivne analüüs ei anna antud teema puhul kuigi hästi rakendatavaid ja usaldusväärseid tulemusi.
- Olen korduvalt-korduvalt jõudnud välja punkti, et hea kunstiharidus koolides on otseses seoses nõ tervema ühiskonnaga
- Kahjuks ma ei ole piisavalt pädev hindama loovuse olukorda põhikoolis tänapäeval.
- Elukutse ei ole mitte kunstnik, vaid kunstiteadlane.
- Loovus on suures osas seotud võimega aktsepteerida ennast ning julgusega end väljendada.

Loovuse õpetamine koolis võiks olla seotud psühholoogiaalaste teadmiste õpetamisega.

- Kõik me sünnime loovatena. Tundub, et meie koolisüsteem on esimene proovikivi, et loovaks jääda. Loovust on võimalik hiljem ka nõ "tagasi kutsuda" aga see on ränkraske töö. (olen 27 aastat kunstiaineid õpetanud TTÜ-s)
- Tõeline, mitte teeseldud loovus loob ebastabiilse, pidevalt muutuva näiliselt kaootilise reaalsuse, mis samas pürib lakkamatult harmoonia ja tasakaalu poole. Selle talumiseks ja nautimiseks on tarvis tugevat baasturvatumet. Selle annab lähedane emotsionaalne side emaga kuni viieaastaseks saamiseni. Kui paljudel see on?
- Intellektuaalne loovus laiemalt on oluline – julge ja vaba mõtte läbi sõna. Ei tuleks seda jagada mingite erialade ja käeliste tegevuste järgi. Need võib inimene edaspidi ise valida. Ilumeelt näiteks ja muusikalist kuulmist ei pruugi tõesti kõigil kuigipalju olla ega tulla, samuti kehalist liikuvust või rütmitunnet, aga näiteks malet omakorda ei suuda need eelpool loetletud ehk sugugi mängida.. Mu ema oli tähelepanuväärselt loov ja ta oli suurepärase finantsist, aga ta ei tundnud mingit vajadust väljendada ennast visuaalselt või kirjutada iga hinna eest mõni kõvakaaneline kirjatükk.
- Et riigijuhid jõuaks sõnadelt ka tegudele ja et toetusrahasid jagataks ka oma sõpruskonnast kaugemale (eeldab objektiivset ja erapooletut asjatundlikku hindamist)
- Mida ma märganud olen .. inimestel on küll silmad aga nad ei näe ja nad on kinni kõiges, mida ühiskond neile ette kirjutab. Koolis surutakse laps raamidesse ja need raamid saavad alguse perekonnast ja perekond ühiskonnast. Kooliharidust peaks muutma ja inimeste ellu suhtumist. Loovuse toetamine ja sellega tegelemine aitab muuta maailma paremaks paigaks. Riskida tuleb ehk rohkem aga tulemused on seda paremad ja suuremad.. eriilmelisemad ja sallivamad. Loovus ühendab inimesi vanu, noori, värvilisi, erilisi. Ühiskond on suhteliselt sallimatu ja silmakirjalik koht, kus inimesed püüavad vaid meeldida neile, kes asju määravad. Religioonid on hullus. Inimesed ei oska mõtelda suurelt, olen oma elukohas suhelnud noortega, kõik tallavad massimeedia radu ja sõltuvad oma vanemate ellu suhtumisest aga see ei vii uuele tasandile. Massimeedia on kaasaegne religioon, mis määrab. Vaja oleks ühineda loodusega, otsida tasakaalu, koolid rajada linnadest välja, kus lapsed iseseisvaksid ja nende mõtlemine muutuks. Järjest rohkem ja rohkem märkan laste ja inimeste seas välja elamata agressiooni.. see näitab et me ei saa piisavalt armastust ja toetust .. me pole vabad oma otsustes. Armastus on vabadus.. kõige laiemas mõistes. Vabadus teha asju nii, et sa ei tee kellegile liiga aga sind austatakse ja armastatakse selle pärast, kes sa oled. Kõik algab meist iseendist ja me peegeldame täpselt seda mida saame. Keegi pole eksimatu aga me võiks otsustada oma südamega.
- Kummaliselt koostatud küsimustik, natuke nagu andis liiga palju ette "mida oligi tarvis tõestada". Eesti põhikoolisüsteem kindlasti kuidagi ei toeta loovust, aga samas see ei toetaga erinevust või teisi humaanseid väärtuseid. Isegi lasteaias baasil kasvatatakse väikseid roboteid, kes tahavad olla täpselt samasugused, sama tublid ja sama kuulekad nagu kõik teisedki. Et kindalsti ei saa alustada põhikoolis loovuse õpetamist, pigem peaks mõtlema kuidas meie riigi lasteaiad jõuaksid tasemele, mis aitaks olemasolevat loovust rakendada, mitte sellest vabaneda.
- loov suhtumine tähendab julgust iseenda prisma läbi asju lahendada- ennast aga tuleks ka pidevalt arendada!
- hea oleks, kui loovust ei tehta sõnakõlksuks ja manipulatsioonivahendiks: ka siin on see oht :)
- Loovusest rääkides ja siin küsimusi esitades olete jätnud tähelepanuta, et loovus on inimese vaimse kasvamise, tegutsemise ja humaanse ühiskonna liikme kujunemise alus, millest sõltuvad kõige muu hulgas ka majanduslik, äriiline jm kasu saamine (vt p. 23). P. 25 - kõik peab olema

tasakaalus ja omavahel seotud. Ka matemaatika ja füüsika on loovuse ning loominguga seotud.

- Sooviks mõnda küsimust täpsustada: 1 ja 14 vajaks tegelikult lahtiseletamist, mida peetakse silmas loovuse all antud kontekstis. Loovus on midagi, mis võiks teatud vaatevinklist defineerida inimest (inimeseks olemist) ja iga inimene kes elab kultuurilises keskkonnas on selle osa, aga ma ei usu, et vaatluse all on laialdane inimiseks olemine-loovus. 22 loov õhkkond on alus kriitilisele mõtlemisele... Või on see vastupidi? Kumbki ei saa läbi teiseta. 35 loovust on keeruline õpetada... Väide on õige, aga põhjus vale. Seda on keeruline, kuna see nõuab pidevat pingutust, väiksemaid rühmasid kui põhikoolis kunagi on ning tahet.
- loovust ei tohi peljata
- Tänapäeva kooliga pole üldse kursis, seega need vastused on umbkaudsed.
- Tuleb utsitsad lapsi ise midagi tegema, et areneks nii mõtte- kui käeline tegevus, rääkimata positiivsest emotsioonist ise midagi valmis teha ja sellest et mõtted hakkavad liikuma/lendama.
- Kõige suurem kahju seostada loomemejandusega
- Siiras hoolivus ja tähelepanelikkus viivad loovuse märkamisele ja väärtustamisele.
- Pakutud elukutse "kunstnik" disainerile päriselt ei sobi. Mõlemad on loovalad, aga nii disaineri kui arhitekti töö on seotud tellimuse ja turuga.
- Olge alati rõõmsad ja abivalmid teisi aitama, rääkige silmast silma, et mõistaksite, miks teine just nii julgeb arvata, asja lahendada. Loovus ei hülga loovat, julget, rõõmsat inimest!
- Olen siiski vanema põlve kunstnik ja nüüdseks juba omad tähelepanekud jõudnud teha . Tundub ,et noored on õppinud hästi projekte tegema ja neid esitama. Loovust ei saa aga ainult paberil jutustada. Osad loovuseliigid vajavad enam käelist oskust ja osavust.. Kunstnikuks ei sünnita , selleks tuleb areneda, selleks tuleb saada.
- Arvamuste statistilisest tulemist järelduste tegemine ei anna midagi olulist. Igas aines on tarvis minna süvitsi teaduslikult ja oma teadmisi kasutada loovalt.
- Sund "Ole loov!" ei tähenda midagi.
- Loovus tähendab kõikide võimaluste teadlikustamist igal sammul, iga otsuse mõttestamist. Ükski samm ei pea tulema seetõttu, et "kõik teevad nii". Mis muidugi ei tähenda, et alati peab keskmist või enamust omapära märgi all trotsima.
- Kooli kunstitunde peaksid andma mitte ainult pedagoogiliselt, vaid kunstis orienteeruvad pädevad inimesed. Kes tunnevad ka kaasaegse kunsti filosoofiat.
- Paljud küsimused olid kaheti mõistetavad ning eksitavad. Pean seda mainima.
- Tunnid vabas looduses on eriti loovusega seotud.Rohelust koolidesse.
- loovus ilma tahteta ei vii kuhugi, töökus annab lõppkokkuvõttes parema tulemuse, kui hea fantaasia
- olen ise välja töötanud loova mõtlemise loengusarja ja see toimib hästi
- Meie koolides on pandud liigne rõhk edu saavutamisele, lapsi peaks innustama teda huvitava alaga jäägitult tegelema, siis tuleb edu loomulikult ja iseenesest.
- Loovus on vajalik mitte ainult kunstis ja muusikas, vaid ka tehnika-ja inseneriteadustes.
- Loovusele eelneb konkreetse valdkonna puhul aegade jooksul kujunenud klassikaliste baasteadmiste tundmine ja valdamine,mida loovuse abil saab edasi arendada ja teisendada, kuni tekib uus kvaliteet.
- ülioluline on loov lõiming kõikide õppeainete vahel, et tekiks visuaalne arusaamine kuidas nt. matemaatika on seotud kunstiga ja keemia toiduvalmistamisega, füüsika tehnoloogiaga. erinevate materjalide ja tehnoloogia ajaloo sidumine tänapäevas, samuti uute avastuste kaasamine kooliõppesse.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Sandra Porovart,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
„LOOMINGULISE VALDKONNA ARUSAAMAD LOOVUSEST JA LOOVUSE
TOETAMINE PÕHIKOOLI ÕPPEKAVAS“,

mille juhendaja on Mart Soobik ja Piret Viirpalu,

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
  - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
  3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Viljandis, **21.05.2018**